

Sesja – CHOROBY CYWILIZACYJNE

Opóźnienia w realizacji szczepień obowiązkowych u dzieci do 7 roku życia**Delays of obligatory vaccinations of children until they were 7-years old**Małgorzata Marć^{1/}, Monika Binkowska-Bury^{2/}, Ewa Szczurek^{3/}, Paweł Januszewicz^{4/}, Józef Ryżko^{5/}^{1/} Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego i Kształcenia Podyplomowego, Katedra Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Medyczny, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie^{2/} Zakład Propedeutyki Nauk Pielęgniarskich, Katedra Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Medyczny, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie^{3/} Studenckie Koło Naukowe Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Medyczny, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie^{4/} Katedra Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Medyczny, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie^{5/} Zakład Zdrowia Publicznego Katedra Pielęgniarstwa, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa, Wydział Medyczny, Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

Kalendarz szczepień obowiązkowych u dzieci uwzględnia takie terminy podawania szczepionek, które gwarantują największą skuteczność w połączeniu z zachowaniem zasad cyklu szczepień. Opóźnienia w szczepieniach najczęściej wynikają ze stanów chorobowych występujących u dziecka lub mogą być wynikiem trudności, jakie mogą napotkać rodzice czynni zawodowo.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie częstości występowania opóźnień w szczepieniach obowiązkowych u dzieci do 7 r.ż.

Badaniami objęto 302 dzieci w wieku od 6 tygodni do 7 lat, będących pod opieką gminnej podstawowej opieki zdrowotnej, zamieszkujących województwo podkarpackie, urodzonych w latach 1999-2005.

Analizy opóźnień dokonano w oparciu o analizę dokumentów, tj. historii choroby, karty szczepień i obserwacji stanu dziecka oraz wywiadu z rodzicami.

Najczęściej występujące opóźnienia miały miejsce w przypadku szczepień przeciwko błonicy, tężcowi, krztuścowi i odrze.

Słowa kluczowe: *szczepienia, kalendarz szczepień obowiązkowych*

The aim of this study was to show incidence of adverse events following the vaccine after delays of obligatory vaccination in children until their age of seven years.

The studied group consisted of 302 children at the age of 6 weeks to 7 years, patients under basic district health care who inhabited podkarpackie voivodeship and were born in the years of 1999-2005.

The adverse events appeared in the form of local reaction such as: reddening, pain in the place of injection and general symptoms – increase of the body's temperature, irritability.

Key words: vaccination, adverse events following the vaccine

Gośćka Krwotoczna z Zespołem Nerkowym (HFRS) – zakażenie hantawirusowe – „nowe” zagrożenie zdrowia publicznego w Polsce**Haemorrhagic fever with renal syndrome (HFRS) – hantaviral infection: „new” risk for public health in Poland**

Józef Piotr Knap

Główny Inspektorat Sanitarny w Warszawie

Zakład Ochrony i Parazytologii Środowiska Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie

Wprowadzenie. HFRS to zbiorcza nazwa (wg WHO) ostrej zoonozy wywołanej przez szereg serotypów RNA – Hantawirusów. Ciężkość choroby zależy głównie od wywołującego ją serotypu. Rezerwuarem i wektorem choroby są drobne gryznie wydalające wirusy z odchodami. Zakażenie ludzi następuje drogą wziewną. HFRS występuje globalnie. Polska była ostatnim krajem Europy, w którym nie diagnozowano choroby. Badania podjęte przez Główny Inspektorat Sanitarny (GIS) doprowadziły do wykrycia pierwszego przypadku w 2005 r. na Podkarpaciu. W 2007 r. wykryto w Bieszczadach pierwszą ciężką epidemię choroby. Rozoznanie występowania choroby w kraju jest wciąż śladowe.

Cel pracy. Przedstawienie wyników wstępnych, zapoczątkowanych i koordynowanych przez GIS badań nad epidemiologia i kliniką HFRS w Polsce. Pogłębienie szacunków odnośnie liczby przypadków HFRS u ludzi w Polsce – szacowanych na co najmniej 300 chorych rocznie.

Materiał i metody. Badania seroepidemiologiczne grup narażenia zawodowego (leśnicy, rolnicy) lub otoczenia wykrytych chorych. Przypadki wykrywano w drodze aktywnego nadzoru epidemiologicznego i informowaniu Służby Zdrowia o występowaniu HFRS. Badania serologiczne (ELISA, Western Blot, IF – w klasach IgG i IgM), także monospecyficzne dla różnych serotypów HFRS, rozpoczęto w 2003 r.: obecnie w 6 ośrodkach (4 WSSE, WIM Warszawa, IMW Lublin). GIS prowadzi nadzór sytuacji epidemiologicznej oraz działań profilaktycznych (np. ochrona dróg oddechowych) i oświatowych.

Wyniki. Na podstawie ponad 1.000 badań serologicznych wykryto co najmniej 19 przypadków ostrego HFRS (w tym 1 zgon) w województwach: podkarpackim, dolnośląskim i łódzkim. Czynniki etiologicznymi są zarówno serotyp Puumala hantawirusa (występujący w Skandynawii i dający łżejszy przebieg choroby), jak i – wbrew oczekiwaniom – serotyp Dobrava, typowy dla Bałkanów o ciężkim przebiegu, do 12% śmiertelności. Przypadki przebiegały, najczęściej ciężko; wśród 13 chorych epidemii 2007 r. aż 8 chorych wymagało terapii nerkozaścpczej z racji ostrej niewydolności nerek. W szeregu przypadkach u zdrowych z otoczenia chorego i ludzi z grup narażenia wykryto swoiste przeciwciała IgG, świadczące o kontakcie środowiskowym z wirusami. Na terenie Podkarpacia (Beskid Niski i Bieszczady) istnieją tereny endemii wirusa, zwłaszcza w pobliżu granicy ze Słowacją, gdzie od 1953 r. (!) rozpoznaje się przypadki HFRS. Wyniki potwierdzono w Europejskim Ośrodku Referencyjnym.

Wnioski. 1. Zakażenie hantawirusowe (HFRS) występuje u ludzi w Polsce, powodując ciężkie przebiegi kliniczne w grupach narażenia zawodowego (leśnicy, pracownicy przemysłu drzewnego, rolnicy). 2. HFRS może być wywołane zarówno serotypem Puumala (przebieg łżejszy), jak i Dobrava (przebieg ciężki). 3. HFRS występuje prawdopodobnie na terenie całej Polski;

teren endemicznej choroby wykryto we wschodnim Pogórzu Karpackim. 4. Niewątpliwie liczba chorych w Polsce jest znacznie większa: zachodzi jej niedoszacowanie (underestimation).

Słowa kluczowe: Gorączka krwotoczna z zespołem nerkowym (HFRS), infekcja hantawirusowa, choroba nowozagrażająca (emerging), występowanie w Polsce

Introduction. HFRS is a collective name (acc. to WHO) of acute zoonosis induced by several serotypes of RNA-Hantaviruses. Severity of the disease depends mainly on serotype which induces the disease. The reservoir and vector of the disease are small rodents which eliminate the virus with faeces. Humans become infected by inhalation. HFRS is manifested globally. Poland was the last European country in which the disease was not diagnosed. Studies undertaken by Main Sanitary Inspectorate (GIS) resulted in detection of the first case in 2005 at Podkarpacie. In 2007 in Bieszczady the first severe epidemics of the disease was noted. Thus, orientation on manifestation of the disease in the country remains vestigial.

Aim of study. The aim involved presentation of preliminary results, of the GIS-started and coordinated studies on epidemiology and clinical pattern of HFRS in Poland. It involved also verification of estimates as to the number of human cases of HFRS in Poland, appraised at at least 300 patients annually.

Material and methods. Seroepidemiological studies on groups of occupational exposure (forest officers, farmers) or individuals from environment of detected cases. The cases were discovered by active epidemiological supervision and by informing health service on HFRS manifestation. Serological tests (ELISA, Western Blot, IF – in IgG and IgM classes) and monospecific tests for various serotypes of HFRS were started in 2003: at present in 6 centres (4 Voivodship Sanitary-Epidemiological Stations, WIM Warsaw, IMW Lublin). GIS conducts supervision of epidemiological situations and prophylactic activities (e.g., protection of respiratory pathways) and educational actions.

Results. Following over 1.000 serological tests at least 19 cases of acute HFRS were detected (including one fatal case) in Podkarpacie, Dolny Śląsk and Łódź voivodships. The aetiological agents included both Puumala serotype of the hantavirus (manifesting in Scandinavia and inducing less severe form of the disease) and, against expectations, Dobrava serotype, typical for Balkanian peninsula, inducing disease of severe course, resulting in up to 12% mortality. The cases showed most often severe course; among 13 patients of 2007 epidemics as many as 8 patients demanded nephrosubstitutive therapy due to acute renal failure. In several cases in healthy individuals from vicinity of the patient and in individuals from the exposure groups specific IgG antibodies were detected, pointing to environmental contact with the viruses. In the area Podkarpacie (Beskid Niski and Bieszczady) there exist areas of endemics of the virus, particularly close to the border with Slovakia, in which beginning at 1953 (!) cases of HFRS were diagnosed. The results were confirmed in the European Reference Centre.

Conclusions. 1. Hantavirus infection (HFRS) is manifested in people in Poland, inducing severe clinical course in the groups of occupational exposure (foresters, workers of wood industry, farmers). 2. HFRS may also be induced both by Puumala serotype (a milder course), and Dobrava serotype (severe course). 3. HFRS is most probably manifested in the entire area of Poland; endemic area of the disease was detected in eastern Pogórze Karpackie. 4. Beyond doubt, the number of infected individuals in Poland is much higher: it is underestimated.

Key words: Hemorrhagic Fever with Renal Syndrome (HFRS), hantavirus infection, emerging infectious disease, occurrence in Poland

Gorączka Q (zakażenie *Coxiella burnetii*) – aktualny i nierozpoznany w pełni problem zdrowia publicznego w Polsce

Q fever (infection with *Coxiella burnetii*) – current and incompletely recognised problem of public health in Poland

Józef Piotr Knap, Elżbieta Galińska

Główny Inspektorat Sanitarny, Warszawa

Zakład Higieny i Parazytologii Środowiska Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie

Wprowadzenie. Gorączka Q jest zoonozą wywołaną przez małą, obligatoryjnie wewnątrzkomórkową bakterię. Występuje na całym świecie. W Polsce diagnozowana u ludzi od 1956 r. Występuje w postaci rodzimych ognisk przyrodniczych (izolacja *C. burnetii* z kleszczy w 1990 r.). Przebieg u ludzi może być ostry, lub wtórnie przewlekły z zapaleniem wsierdza o dużej śmiertelności, co opisano także u nas. Największa u ludzi (i jedna z największych w Europie) epidemia gorączki Q u bydła mlecznego i ludzi (ponad 1000 chorych) wystąpiła w ówczesnym województwie zamojskim w 1983 r. Rozoznanie sytuacji epizootycznej i epidemiologicznej u ludzi, jest w kraju nadal wysoce niepełne – mimo nielicznych prac o charakterze wycinkowym – i wymaga badań interdyscyplinarnych medyczno-weterynaryjnych, serologicznych i klinicznych.

Cel pracy. Przedstawienie, na podstawie wieloletniego nadzoru epidemiologicznego prowadzonego przez GIS oraz krajowych badań serologicznych i klinicznych (w tym własnych), wstępnej oceny sytuacji epidemiologicznej w kraju na tle sytuacji epizootycznej. Przedstawiono zwłaszcza badania wdrożone w woj. lubelskim, w 25 lat po wybuchu wielkiej epidemii.

Materiał i metody. Na podstawie meldunków zgłoszeniowych gorączki Q [A.78 wg ICD-10] weryfikowanych w GIS, oraz badań serologicznych i klinicznych (także własnych), tyczących województw: małopolskiego, warmińsko-mazurskiego i lubelskiego, uzupełnionych o dane epizootyczne we współpracy z Głównym Lekarzem Weterynarii i PIW-PIB w Puławach), przedstawiono stan sytuacji epidemicznej i epizootycznej, gorączki Q jako zoonozy o cechach zoonozy bezpośredniej i, zarazem, metazoonozy. Wyszło wnioski prognostyczne, przedstawiono zalecenia organizacyjne i profilaktyczne.

Wnioski. 1. Gorączka Q występuje w Polsce endemicznie i enzootycznie – także w postaci ognisk przyrodniczych. 2. Zgłaszalność jej u ludzi w kraju jest wyraźnie zaniżona (underestimation), zaś klinicznie jest rozpoznawana zbyt rzadko (underdiagnosed), wobec zwodniczego obrazu klinicznego i niedostatecznej wiedzy lekarzy. 3. Istnieje pilna potrzeba poszukiwania etiologii *Coxiella burnetii* wśród chorych leczonych z powodu zapalenia wsierdza, z racji odmienności terapii i poważnego rokowania. 4. Rozoznanie odnośnie występowania choroby u bydła i owiec jest jedynie wycinkowe. 5. Badania wstępne wskazują na utrzymywanie się transmisji zarazka wśród ludzi i zwierząt w woj. lubelskim. 6. Tereny danej epidemii z 1983 r. w południowo-wschodniej części Lubelszczyzny wymagają nadal monitorowania seroepidemiologicznego i klinicznego, oraz restrykcji transfuzjologicznych. 7. Nowelizacji wymaga rozporządzenie Ministra Zdrowia (05.79.691), dopuszczające do oddania krwi przez dawcę po 2 latach od „wyleczenia” gorączki Q

Słowa kluczowe: gorączka Q, *Coxiella burnetii*, występowanie u ludzi w Polsce, seroepidemiologia

Introduction. Q fever represents a zoonosis induced by small, obligatorily intracellular bacteria. It is present all over the world. In Poland it was diagnosed in humans beginning at 1956. It is manifested in native natural foci (isolation of *C. burnetii* from ticks in 1990). Course of human infections can be acute or secondarily chronic, with endocarditis, which results in a significant mortality, also in this country. The most extensive in Poland (and one of the greatest in Europe) epidemics of Q fever in milk cattle and in humans (over 1000 patients) developed in 1983, in the previous Zamojskie voivodship. Recognition of epizootic and epidemiological situation in humans living in this country continues to be highly incomplete despite numerous fragmentary studies and requires continuous interdisciplinary medico-veterinarian, serological and clinical studies.

Aim of study. Involves presentation of a preliminary evaluation of the epidemiological situation in the country against the background of epizootic situation in the light of multi-year epidemiological supervision, conducted by GIS, as well as national serological and clinical studies, including studies of our own.

Material and methods. Condition of epidemic and epizootic situation of Q fever as a zoonosis of a direct character and, at the same time, metazoonosis was presented on the basis of reports on development of Q fever cases [A.78 acc. to ICD-10], verified in GIS and serological as well as clinical studies (including studies of our own), pertaining Małopolska, Warmia-Mazury and Lublin voivodships, supplemented by epizootic data obtained in collaboration with the Main Veterinarian Doctor and PIB-PIW in Puławy. Prognostic conclusions were drawn and organizational as well as prophylactic recommendations were presented.

Conclusions. 1. In Poland Q fever manifests endemically and enzootically, also in the form of natural foci. 2. In humans of this country frequency of the infections is clearly underestimated and clinically it used to be underdiagnosed, due to a bias-provoking clinical pattern and insufficient knowledge of physicians. 3. An urgent need arises to look for aetiology of *Coxiella burnetii* infections among patients treated due to endocarditis, due to a distinct character of therapy and a serious prognosis. 4. Recognitions of the situation as related to diseases in cattle and sheep is only fragmentary. 5. Preliminary studies point to persistence of germ transmission among humans and animals in Lublin voivodship. 6. Areas of the epidemics of 1983 in the south-eastern part of Lublin voivodship continue to require seroepidemiological and clinical supervision and restrictions in blood transfusions. 7. The order of the Minister of Health (05.79.691), permitting blood donation by the donor 2 years after „cure” of Q fever should be corrected.

Key words: Q fever, *Coxiella burnetii*, occurrence in men in Poland, seroepidemiology

The organization of intersectoral interaction in a struggle with epidemic HIV/AIDS

G. A. Slabkij, A. V. Yurchenko, V. G. Panchenko

Ukrainian Institute of Strategic Researches, Kiev, Ukraine

Ukraine occupies one of the first places in the Europe in intensity of a HIV-infection of the population.

The purpose of the study involved development of a model of intersectoral interaction in restricting development of the HIV/AIDS epidemic.

Results. In order to recognise the problem connected with a HIV-infection/AIDS we used an intersectoral approach. In a substantiation of the intersectoral approach we recognized that system of counteracting the development of HIV/AIDS epidemic has to be based on the existing legislative-normative grounds, which is generated by legislative acts.

The management who supervises over the system at a level of city is the vice-president of city state administration who heads the created coordination council, engaged in counteracting the development of HIV/AIDS epidemic.

The basically novel elements in the given system is the interbranch approach to formation of city coordination council involved in counteraction of HIV/AIDS epidemic; creation of intersectoral working group which is included in the system; creation of intersectoral group of monitoring and an estimation actions of counteraction in development of epidemic HIV/AIDS in city and its inclusion to system; creation in structure of system of the city information resource center concerning HIV/AIDS and model supply development with information of participants of counteraction in development of epidemic HIV/AIDS. Feature of the given system is that people who live with HIV/AIDS are active participants of activity of system of counteracting development of the epidemic. They are represented by the charitable organization „All-Ukrainian network of people which live with HIV/AIDS”.

Key words: a HIV-infection, epidemic, counteraction

Częstotliwość występowania choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy w populacji zamieszkałej na terenie Zamościa

Frequency of chronic gastric and duodenal ulcer disease among inhabitants of the region of Zamosc

Katarzyna Wojtowicz-Chomicz, Małgorzata Kowal, Magdalena Kowalska, Aneta Liga-Car, Andrzej Borzęcki

Katedra i Zakład Higieny Uniwersytetu Medycznego w Lublinie
Katedra Biologii i Higieny Zakład Higieny i Promocji Zdrowia
Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej

Wstęp. Ze względu na znaczny udział czynników środowiskowych, chorobę wrzodową zalicza się do chorób społecznych i cywilizacyjnych. Choroba wrzodowa jest jednym z najczęstszych schorzeń przewodu pokarmowego. Zgodnie z ogólnie przyjętym poglądem choroba wrzodowa jest wieloczynnikowa. Dużą rolę w jej powstawaniu odgrywa *H. pylori*, stres, nieregularny sposób odżywiania, nadużywanie alkoholu, niesteroidowe leki przeciwzapalne i inne.

Celem pracy była ocena częstości występowania choroby wrzodowej wśród pacjentów hospitalizowanych w Wojewódzkim Samodzielnym Szpitalu w Zamościu.

Materiał i metoda. Narzędziem badawczym była historia chorób oraz wywiad przeprowadzony z pacjentem. Badania zostały przeprowadzone w okresie od stycznia do grudnia 2006 roku. W badaniu wzięło udział 246 osób.

Wnioski. 1. Istotny odsetek choroby wrzodowej był związany z infekcją *H. pylori* oraz stosowaniem niesteroidowych leków przeciwzapalnych. 2. Najczęstszym powikłaniem choroby wrzodowej było krwawienie z górnego odcinka przewodu pokarmowego.

Słowa kluczowe: choroba wrzodowa, *H. pylori*, stres

Introduction. Due to the high contribution of environmental factors, ulcer disease is reported as social and civilization disease. It is one of the most frequently occurring ailments of alimentary canal. According to general opinion, ulcer disease is multifactorial. *H. pylori*, stress, irregular diet, overuse of alcohol and non-steroidal anti-inflammatory drugs have crucial role in disease development.

Aim of the work. Establishing of the prevalence of ulcer disease among patients hospitalized in Regional Hospital in Zamosc was the aim of the work.

Materials and methods. History of disease as well as medical history of patient was the research tool. Studies were conducted on 246 patients in the period of January – December, in 2006.

Results. 1. Significant percentage of ulcer disease refers to *H. pylori* infection as well as to use of non-steroidal anti-inflammatory drugs. 2. Bleeding from superior portion of alimentary canal was the most frequently occurring complication.

Key words: ulcer disease, *H. pylori*, stress

Choroby narządu wzroku występujące w populacji zamieszkałej w Ostrowcu Świętokrzyskim i okolicy

Eyesight diseases occurring among inhabitants of Ostrowiec Świętokrzyski and its region

Małgorzata Kowal, Magdalena Kowalska, Katarzyna Wojtowicz-Chomicz, Barbara Dyka, Andrzej Borzęcki

Katedra i Zakład Higieny Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Wstęp. Podstawowym zmysłem umożliwiającym komunikację ze światem zewnętrznym jest narząd wzroku. Choroby oczu są często występującymi schorzeniami w naszym społeczeństwie. Wszelkie urazy, nawet powierzchowne dotyczące gałki ocznej a także jej narządów dodatkowych stanowią mogą bezpośrednie lub pośrednie zagrożenie dla funkcji widzenia.

Celem pracy była ocena częstości występowania chorób narządu wzroku w badanej populacji.

Materiał i metody. Badaniami objęto grupę 3274 mieszkańców (69% kobiet i 31% mężczyzn) Ostrowca Świętokrzyskiego i okolic, w wieku od 0-100 lat, będących pod opieką Poradni Okulistycznej NSZOZ. Metodą badawczą była analiza dokumentacji medycznej poradni okulistycznej.

Wyniki. Najliczniejszą grupę pacjentów stanowiły osoby z przedziału wiekowego 70-80 rok życia – 22,83%. Analiza badań wykazała, że głównymi schorzeniami narządu wzroku były kolejno: zaćma (43,44%), jaskra (28,61%), zapalenie spojówek (6,32%), AMD (5,89%) oraz urazy oka (2,35%). Urazy oka zajmują 5 miejsce i występują częściej u mężczyzn – 81,63%. W głównej mierze były to urazy mechaniczne i chemiczne. W badanej populacji oprócz chorób oczu obserwowaliśmy również wady wzroku. Nadwzroczność stanowiła 33,70%, astygmatyzm 29,64%, krótkowzroczność 20,44%.

Wnioski. 1. Najczęściej w badanej populacji występowała zaćma, jaskra, zapalenie spojówek oraz zwyrodnienie plamki związane z wiekiem. 2. Urazy oka dotyczą najczęściej mężczyzn.

Słowa kluczowe: choroby narządu wzroku, wady wzroku, urazy oka

Introduction. Eyesight is the crucial sense responsible for external contact. Eyesight diseases frequently occur in our society. All injuries, even those superficial, of eyeball and its additional organs might contribute to direct and indirect risk to vision functions.

Materials and methods. Studies were conducted among 3274 inhabitants of Ostrowiec Świętokrzyski (69% of women and 31% of men) and its region, within the age group of 0-100 year-old patients hospitalized in NSZOZ ophthalmic clinic. Analysis of medical documentations belonging to ophthalmologic clinic was the scientific tool.

Aim of the work. Evaluation of eyesight diseases frequency occurring among examined population was the aim of the work.

Results. The most numerous group of patients included 22 persons between 70 and 80 years of age (22.83%). Analysis of examinations showed major chronic illnesses, such as the following: cataract (43.44%), glaucoma (28.61%), conjunctivitis (6.32%), AMD (5.89%) and eye injuries (2.35%). Eye injuries took fifth position and were more frequent among men (81.63%). In most cases, they were related to mechanical and chemical injuries. Apart from the eyesight diseases, also refractions errors were noted in the examined group. Hypermetropia accounted for 33.70%, astigmatism for 29.64% and myopia for 20.44% of the patients.

Conclusions. 1. Cataract, glaucoma, conjunctivitis and macular degeneration related to age were the most frequent diseases occurring among the examined group. 2. Most often, eye injuries developed in men.

Key word: eyesight diseases, refraction error, eye injury

Diagnoza epidemiologiczna jako element planowania interwencji zdrowotnej zbudowanej na przykładzie modelu PRECEDE-PROCEED

Epidemiological diagnosis as an element of planning health intervention based on PRECEDE-PROCEED model

Filip Osuchowski

Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Rzeszowie, Dział Organizacji, Kontroli, Szkolenia i Promocji Zdrowia

Wprowadzenie. Jednym z najczęściej wykorzystywanych schematów do budowy programów promocji zdrowia jest model Precede-Proceed. Podstawowym elementem tego schematu pozwalającym na sformułowanie celu strategicznego całego projektu jest diagnoza epidemiologiczna.

Celem badania było określenie występowania i natężenia chorób zawodowych w populacji podkarpackiej oraz całej Polski i wybrania tych, które będą przewidziane do interwencji.

Materiały. Zestawienie i analiza informacji zawartych w rocznych opracowaniach o zapadalności na choroby zawodowe w Polsce.

Wyniki. Na podstawie analiz prowadzonych w Instytucie Medycyny Pracy w Łodzi w 1996 r. przewlekłe choroby narządu głosu związane z nadmiernym wysiłkiem głosowym stanowiły 27,8% wszystkich chorób zawodowych, w 1997 r. – 29,5%, w 1998 r. – 30,4%, w 1999 r. – 35,3%, w 2000 r. – 33,8%, w 2001 r. – 28,0%, w 2002 r. – 24,9%, w 2003 r. – 25,2%, w 2004 r. – 23,2%, w 2005 r. – 21,0%, a w 2006 r. – 24,4% i zawsze znajdowały się na pierwszym miejscu spośród wszystkich chorób zawodowych. Bardzo podobnie sytuacja wygląda w woj. podkarpackim, gdzie jedynie w latach 2005 i 2007 choroby zawodowe narządu głosu znalazły się na drugim miejscu za chorobami zakaźnymi lub pasożytniczymi.

Wnioski. Na podstawie zebranych danych statystycznych widać wyraźnie, że choroby zawodowe narządu głosu to najczęściej występujące choroby zawodowe w Polsce i jedne z najczęściej występujących na Podkarpaciu.

Słowa kluczowe: choroby zawodowe narządu głosu, diagnoza epidemiologiczna, promocja zdrowia

Introduction. One of the most widely used patterns of creating health programmes is Precede-Proceed model. Epidemiological diagnosis is the basic element of this pattern, which allows to formulate the strategic aim of the project.

Purpose. The purpose of the research is to define the occurrence and intensity of occupational diseases in the populations of Podkarpacie and whole Poland and to choose those which will be covered by the intervention.

Materials. Specification and analysis of information included in the yearly publications about vulnerability to occupational diseases in Poland.

Results. According to the analysis carried out in the Institute of Occupational Medicine in Lodz, chronic diseases of voice organ resulting from excessive effort of the voice comprised 27.8% of all occupational diseases in 1996, in 1997 they accounted for 29.5%, in 1998 for 30.4%, in 1999 for 35.3%, in 2000 for 33.8%, in 2001 for 28.0%, in 2002 for 24.9%, in 2003 for 25.2%, in 2004 for 23.2%, in 2005 for 21.0%, in 2006 for 24.4% of them and were always the first one among all occupational diseases. Similar situation existed in the region of Podkarpacie, where only in the years 2005 and 2007 occupational diseases of the voice organ were second in frequency occupational disease, after infectious and parasitic diseases.

Conclusion. On the basis of the obtained statistical data it is easy to notice that the occupational diseases of the voice organ are the most frequently appearing occupational diseases in Poland and one of the most frequent in the region of Podkarpacie.

Key words: occupational diseases of the voice organ, epidemiological diagnosis, health promotion

Samoleczenie preparatami OTC dostępnymi bez recepty w opinii pacjentów wybranych aptek obszaru woj. świętokrzyskiego

Self-administration of OTC medicines in patient's opinion in the area of Swietokrzyskie voivodship

Piotr Rafalski, Anna Rafalska

Katedra Zdrowia Publicznego, Wyższa Szkoła Umiejętności im. St. Staszica w Kielcach

Nowoczesne leki są efektywne i działają w sposób specyficzny. Z wielu różnych form leczenia tylko leki są stosowane zwykle samodzielnie przez pacjentów. Większość leków jest wydawana na podstawie recepty lekarskiej, jednak coraz więcej leków jest dostępnych bez recepty (tzw. leki OTC). Leki OTC mogą być nabywane bez uprzedniej porady lekarskiej. Wzrasta także ilość preparatów OTC stosowanych w leczeniu popularnych schorzeń – ponad 25% wszystkich leków sprzedanych w Polsce w 2007 r. stanowiły preparaty OTC. Zakup preparatów OTC w aptece daje pacjentom możliwość uzyskania fachowej porady ze strony farmaceuty. Jednak preparaty te są również dostępne w supermarketach, w sklepach osiedlowych i na stacjach benzynowych, gdzie nie można uzyskać fachowej porady. Z racji niekontrolowanego zażywania leków wydaje się konieczne przeanalizowanie czynników wpływających na samodzielny zakup leków przez pacjentów.

Celem pracy było zbadanie zjawiska samoleczenia wybranych schorzeń górnych dróg oddechowych i przewodu pokarmowego za pomocą preparatów OTC. Zbadano, jakie schorzenia pacjenci leczą samodzielnie, które preparaty wybierają i dlaczego oraz oceniono świadomość niepożądanych skutków samodzielnego zażywania leków. Zjawisko samoleczenia oceniono metodą badania ankietowego wśród pacjentów wybranych aptek publicznych na terenie woj. świętokrzyskiego.

Wykazano, że w większości przebadanych chorób osoby dorosłe wybierają preparaty reklamowane w mediach komercyjnych z pominięciem fachowej pomocy. W przypadku chorób dzieci rodzice rzadziej decydują się na samodzielny wybór leku i częściej korzystają z pomocy lekarskiej.

Słowa kluczowe: opieka farmaceutyczna, preparaty OTC, samoleczenie

Modern medicines are effective and specific in action. Of all modern therapeutic treatments available, only medicines are primarily self-administered. Because pharmacotherapy is comfortable for patients, most people prefer it over other treatment. Most medicines are prescribed by the physicians, but there is increasing use of nonprescription (over-the-counter or OTC) medicines. Range of effective medicines available without medical prescription and used in the treatment of common ailments is also increasing. Over 25% of all medicines sold in Poland in 2007 were OTC drugs. Only people buying OTC medicines in pharmacies can obtain a proper information from pharmacists, but people can buy OTC medicines also in food stores and petrol stations without any medical advice.

The aim of this study was to evaluate the self administration of medicines in some popular minor illnesses: why people buy the medicines without prescription, which medicines are the most popular and why. We also tried to evaluate the relationship between self administration of OTC drugs and common adverse drug effects. A survey was carried out in several community pharmacies of Świętokrzyskie voivodship, Poland.

We found, that adults generally choose medicines seen in commercial advertising media (especially TV commercials) despite lack of medical advices. In case of children illness parents rarely decide to self-administer drugs and rather seek for medical help.

Key words: pharmaceutical care, self-administration medicines, OTC medicines

Zależność pomiędzy opieką farmaceutyczną a promocją zdrowia w opinii pacjentów i farmaceutów

The relationship between pharmaceutical care and health promotion in opinion of patients and pharmacists

Piotr Rafalski, Anna Rafalska

Katedra Zdrowia Publicznego, Wyższa Szkoła Umiejętności im. St. Staszica w Kielcach

Wprowadzenie. Opieka farmaceutyczna pełni ważną rolę w systemie opieki zdrowotnej. Ponieważ w służbie zdrowia coraz większy nacisk kładzie się na kontakt z pacjentem, farmaceuci będą odgrywać coraz większą rolę w systemie ochrony zdrowia. Z kolei pacjenci często zgłaszają zapotrzebowanie na porady ze strony farmaceutów, którzy są uważani za ekspertów w dziedzinie leków. Ponieważ relacje pomiędzy pacjentem a farmaceutą są coraz silniejsze, farmaceuci mogą opracowywać i przekazywać programy promocji zdrowia oraz prewencji różnych chorób. Mogą także bezpośrednio zachęcać do: przestrzegania zasad oraz praktykowania czynności promujących i utrzymujących zdrowy tryb życia, bezpiecznego stosowania leków, zapobiegania chorobom cywilizacyjnym, odstawienia substancji uzależniających, zapobiegania chorobom kobiecym i męskim, utrzymywania czystości jamy ustnej oraz wielu innych.

Cel pracy. ocena opinii pacjentów oraz farmaceutów odnośnie roli opieki farmaceutycznej oraz związku z promocją zdrowia.

Materiał i metody. Badania ankietowe wśród pacjentów oraz farmaceutów w wybranych aptekach publicznych w miastach i wsiach, na terenie woj. świętokrzyskiego.

Wyniki. – znajomość zasad opieki farmaceutycznej jest znikoma, – farmaceuci są niedostatecznie wykształceni, – pacjenci nie otrzymują porad zdrowotnych udzielanych w aptece.

Wnioski. Konieczne są następujące zmiany: – poprawa systemu kształcenia farmaceutów (szczególnie tzw. kształcenia ciągłego), – wprowadzenie zasad Dobrej Praktyki Farmaceutycznej do pracy codziennej, – większa integracja farmaceutów z przedstawicielami innych zawodów medycznych, – rola farmaceutów w systemie opieki zdrowotnej jest niedoceniana.

Słowa kluczowe: opieka farmaceutyczna, farmacja praktyczna, promocja zdrowia

Pharmaceutical care has an important part in primary health care, and its accessibility is a key factor. The shift to patients care in health care could mean that pharmacists will have an even greater role in the primary health care system. Patients often express a demand for the pharmacist's advices, and pharmacists are recognized as the experts on medicines. Because patient-pharmacist relationship is getting stronger, a pharmacist could develop and deliver health promotion and disease prevention programmes. Pharmacists could also encourage policies and practice that promote and maintain healthy lifestyle, safe use of medicines, prevention of civilization diseases, avoiding substances of abuse, maintain health of women and men, oral health, and skin care and many more.

The aims of study. evaluation of patients' and pharmacists' opinion about possible pharmaceutical public health roles.

Methods. A survey was carried out in several community pharmacies in the city and rural areas of Świętokrzyskie voivodship.

Results. – knowledge about pharmaceutical care principles is very poor, – pharmacists are ill-educated, – patients do not receive medical advices from pharmacists.

Conclusions. The current education system for pharmacists should be changed: – Good Pharmaceutical Practice (GxP) principles should be applied to practical workplace situations, – pharmacists should be integrated with other medical professionals, – pharmacists are one of the most underutilized resources in health care.

Key words: pharmaceutical care, self-administration medicines, OTC medicines

Metody wczesnej profilaktyki otyłości wieku rozwojowego

Methods in early overweight prophylaxis in developmental age

Anna Felińczak, Ewa Kuriata, Wiesław Kamiński, Andrzej M. Fal

Zakład Organizacji i Zarządzania, Katedra Zdrowia Publicznego, Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Wprowadzenie. Nadmiar masy ciała u dzieci i młodzieży jest poważnym i powszechnie uznanym problemem zdrowia publicznego. Celem pracy była ocena częstości występowania u dzieci z nadmiarem masy ciała nieprawidłowych parametrów takich jak ciśnienie tętnicze krwi, obwód pasa oraz wskaźnik WHtR oraz pokazanie jak istotne znaczenie we wczesnej profilaktyce nadwagi i otyłości odgrywa systematyczne wykonywanie podstawowych pomiarów antropometrycznych i ciśnienia krwi.

Materiał i metoda. Badaniami objęto łącznie 488 dzieci w wieku od 13 do 15 lat. U wszystkich osób wykonano pomiary ciśnienia tętniczego krwi oraz podstawowych parametrów antropometrycznych (wysokości i masy ciała oraz obwodu pasa) przy użyciu standardowej aparatury. Do oceny stopnia ogólnego otyłości wykorzystano wartość wskaźnika BMI.

Wyniki. Wśród ogółu przebadanych dzieci w wieku 13 do 15 lat osoby z nadmiarem masy ciała (nadwaga + otyłość) stanowiły 31,39%. U dzieci z nadmiarem masy ciała podwyższona wartość obwodu pasa dotyczyła 52,27% dziewcząt i 81,13% chłopców. U dziewcząt podwyższone parametry ciśnienia skurczowego i rozkurczowego dotyczyły odpowiednio 36,36% i 27,72%, natomiast u chłopców odpowiednio 49,1% w zakresie ciśnienia skurczowego oraz 30,18% w zakresie ciśnienia rozkurczowego krwi. Częstość występowania otyłości brzusznej według kryterium WHtR > 0,5, wśród badanych dzieci z nadmierną masą ciała jest wyższa u chłopców (58,49%), niż u dziewcząt (29,54%).

Wnioski. Wzrost częstotliwości występowania nadwagi i otyłości w wieku rozwojowym powinien skłaniać do prowadzenia na szeroką skalę działań prewencyjnych. Istotne znaczenie diagnostyczne w wykrywaniu wczesnych zaburzeń związanych z otyłością posiadają proste i ważne wskaźniki charakteryzujące stopień i sposób otyłości dziecka.

Słowa kluczowe: otyłość, WHtR, nadciśnienie tętnicze, pomiary antropometryczne

Background. The body mass excess (BME) in children and youth is a serious and commonly recognized problem in public health. The aim of this study was to evaluate the frequency of improper anthropometric measurements in overweight/obese children. As basic parameters WHtR, waist, and blood pressure were measured, to demonstrate their importance in early overweight prevention.

Material and methods. Four hundreds and eighty-eight children aged 13-15 years entered the study. Body mass, height, waist circumference and blood pressure were measured in all of them using standard procedures. For general obesity grading BMI was employed.

Results. Within the investigated group overweight or obese children comprised 31.39% of the group. In children with BME, increased waist values were observed in 52.27% of girls and 81.13% of boys. In girls, higher systolic and diastolic blood pressure was detected in 36.36% and 27.72% individuals, respectively. In boys these values reached 49.1% and 30.18% of the group, respectively. The frequency of abdominal obesity in BME group, based on WHtR > 0.5 criterion, was higher in boys (58.49%) than in girls (29.54%).

Conclusion. The increased frequency of overweight and obesity in developmental age requires wide-scale preventive measures. Simple anthropometric parameters seem important for early diagnosis of obesity.

Key words: obesity, WHtR, blood pressure, anthropometry

Samoocena stopnia otyłości i spożycia alkoholu u osób zamieszkałych na Dolnym Śląsku

Self-assessment of obesity and drinking alcohol among adults from Lower Silesia

Katarzyna Zatońska^{1,2/}, Ludmiła Waszkiewicz^{1/}, Marek Bolanowski^{2/}, Katarzyna Połtyn-Zaradna^{1/}

^{1/} Katedra i Zakład Medycyny Społecznej, Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

^{2/} Katedra i Klinika Endokrynologii, Diabetologii i Leczenia Izotopami, Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Do ważnych, z punktu widzenia powstawania problemów zdrowotnych, zachowań zaliczamy: palenie tytoniu, nadużywanie alkoholu, nieprawidłowe odżywianie (w tym przede wszystkim zbyt niskie spożycie warzyw i owoców), brak aktywności fizycznej. Czynniki te składają się na styl życia i są odpowiedzialne za powstawanie przewlekłych chorób niezakaźnych (*Noncommunicable Diseases – NCDs*), które stanowią przyczynę większości zgonów. Celem niniejszej pracy jest ocena stopnia otyłości oraz spożycia alkoholu wśród mieszkańców Dolnego Śląska. Badanie przeprowadzono na 1190 osobowej, losowo wybranej randomizowanej, reprezentatywnej próbie mieszkańców Dolnego Śląska powyżej 18 r.ż. Ankieta została przeprowadzona techniką wywiadu kwestionariuszowego. Na podstawie podanej przez respondenta masy ciała oraz wzrostu określono wskaźnik masy ciała, a spożycie napojów alkoholowych było obliczane na podstawie odpowiedzi respondenta na pytania dotyczące częstotliwości, rodzaju (piwo, wino, wódka) i ilości wypijanego alkoholu. Każda osoba odpowiadała również na pytanie czy pije alkohol. Średnie ilości wypijanego alkoholu są podobne w każdym z przedziałów BMI. Istotne różnice pomiędzy poszczególnymi kategoriami BMI występują w zakresie preferowanego rodzaju alkoholu. Wraz z wzrostem wartości BMI spada popularność piwa, rośnie natomiast popularność wódki, jako rodzaju alkoholu wybieranego w pierwszej kolejności. I o ile BMI nie różnicuje częstotliwości picia alkoholu to takie powiązanie wartości BMI i preferencji w zakresie najchętniej wybieranego alkoholu jest istotne z punktu widzenia kumulacji czynników zagrożenia. Badani z wyższym BMI spożywają dużo większe ilości wódki.

Słowa kluczowe: otyłość, wskaźnik masy ciała, spożycie alkoholu, Dolny Śląsk

Some behaviors are important from the medical point of view. Smoking, alcohol abuse, improper alimentation (less fruits and vegetables) and low physical activity predispose to health problems. These factors influence life-style and they are responsible for the noncommunicable diseases – NCDs, main causes of death. Objective of the study was to assess obesity level and alcohol consumption in adult population of Lower Silesia. Study was carried out on 1190 randomly chosen subjects, selected accordingly to Personal Identification Number (PESEL). The randomized group was a representative sample of adult inhabitants of Lower Silesia. The data was gathered using face-to-face PAPI (pen and paper interview). Body Mass Index (BMI) was calculated based on reported mass and height. Alcoholic beverages' intake was calculated based on responders declarations regarding frequency, type (beer, wine, vodka) and amount of alcohol drunk. Each responder was asked if he/she is drinking alcohol, too. While BMI does not differentiate frequency of alcohol intake, it differentiates preferences regarding most often chosen alcohol type. Normal BMI subjects often choose beer, but those with higher BMI choose vodka. Mean amount of alcohol drunk are similar in each BMI range. Significant differences exist between particular BMI ranges regarding alcohol type. Together with BMI rise, popularity of beer decreases and intake of vodka as an alcohol of choice increases. Even if BMI does not differentiate frequency of alcohol ingestion, this connection between BMI and alcohol choice is important due to cumulation of risk factors. Subjects with higher BMI drink much more vodka.

Key words: obesity, body mass index, alcohol ingestion, Lower Silesia

Otłuszczenie ciała a dojrzałość płciowa chłopców niepełnosprawnych wzrokowo na tle populacji krakowskiej

Body fat versus sexual maturation in visually disabled boys in comparison with the population in Cracow

Paweł Żychowicz

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Wydział Rehabilitacji Ruchowej, Zakład Sportu Niepełnosprawnych

Wprowadzenie. Problemy związane z nadmiernym otłuszczeniem ciała dotyczą zarówno dzieci i młodzieży pełnosprawnych jak i niepełnosprawnych. Wiedza na temat występowania i dystrybucji tkanki tłuszczowej powinna pomóc w podejmowaniu celowego i skutecznego przeciwdziałania niekorzystnym skutkom zdrowotnym wynikającym z nadmiernego otłuszczenia ciała w okresie rozwojowym.

Cel. Określenie poziomu otłuszczenia ciała niepełnosprawnych wzrokowo chłopców na tle rówieśników krakowskich z uwzględnieniem zmian zachodzących w trakcie dojrzewania.

Materiał i metody. Badaniami objętych zostało 143 chłopców w wieku 7,5-19,5 lat, w tym 39 chłopców niewidomych oraz 104 słabo widzących. Grupę porównawczą stanowili pełnosprawni uczniowie szkół krakowskich, którzy brali udział w akcji badawczej „Dziecko krakowskie 2000” (losowa i reprezentatywna próba licząca 2179 chłopców). Ocena stopnia dojrzałości płciowej przeprowadzono dla chłopców na podstawie rozwoju owłosienia łonowego. Wykonano pomiary wysokości i masy ciała oraz 5 fałdów skórno-tłuszczowych.

Wnioski. 1. Chłopców z dysfunkcją narządu wzroku cechuje większe otłuszczenie ciała niż chłopców krakowskich. 2. Chłopcy niepełnosprawni wzrokowo starsi rozwojowo większym otłuszczeniem ciała bardziej różnią się od pełnosprawnych rówieśników niż chłopcy rozwojowo młodszy. 3. Niezależnie od stopnia zaawansowania w rozwoju chłopcy niewidomi większym otłuszczeniem ciała bardziej różnią się od krakowskich rówieśników niż chłopcy słabo widzący. 4. Należy zwrócić uwagę na redukcję otłuszczenia ciała dzieci z uszkodzeniem narządu wzroku, zwłaszcza poprzez poprawę bilansu energetycznego uzyskaną zwiększeniem aktywności fizycznej. 5. Przeciwdziałanie nadmiernemu otłuszczeniu ciała powinno dotyczyć szczególnie chłopców niewidomych.

Słowa kluczowe: otłuszczenie ciała, niepełnosprawni wzrokowo chłopcy, dojrzewanie płciowe

Aim. Evaluation of body fat level in visually disabled boys in comparison with that in their colleagues from from general schools in Cracow, including the changes during their maturation.

Material and methods. The research involved 143 boys aged between 7.5 and 19.5 years, including 39 blind and 104 visually impaired boys. The comparative group comprised healthy children from schools in Cracow, who participated in the study called „The Child of Cracow 2000” (random and representative sample of 2179 boys). Measurements of body height and mass as well as measurements of 5 skin folds were taken.

Conclusions. 1. Boys with dysfunctions affecting their organ of vision are characterised by greater body fat than other boys from Cracow. 2. Visually disabled boys who are developmentally older and show greater body fat differed more from their healthy peers than boys who are developmentally younger. 3. Regardless of their development, the blind boys with greater body fat differ more from their healthy peers in Cracow than boys with low vision. 4. One should pay attention to the reduction of body fat in visually impaired children especially by improving their energy balance, which can be achieved by increased physical activities. 5. Prevention of excessive body fat should involve blind boys.

Key words: body fat, visually disabled boys, sexual maturation

Mapa prawidłowości nawyków żywieniowych u młodzieży w Polsce – badania wstępne ECAP

Map of correctness of nutritional habits in youth in Poland – preliminary ECAP report

Joanna Gutowska-Ślesik, Katarzyna Wajda, Justyna Marszałkowska, Aneta Tomaszewska, Artur Walkiewicz, Piotr Samel-Kowalik, Jacek Borowicz, Adam Lusawa, Daniel Poczesny, Filip Raciborski, Bolesław Samoliński

Zakład Profilaktyki Zagrożeń Środowiskowych i Alergologii
Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

W okresie dojrzewania dokonuje się wiele ważnych wyborów dotyczących stylu życia – w tym w istotnym stopniu sposobu żywienia – oraz zachowań warunkujących zagrożenie zdrowia w wieku dojrzałym.

Celem pracy była ocena prawidłowości nawyków żywieniowych u młodzieży z różnych regionów Polski.

W pracy przedstawiono wyniki badań ankietowych ECAP dotyczących spożycia produktów spożywczych przez młodzież w wieku 13-14 lat w 7 regionach Polski (n=3294) przeprowadzonych w latach 2006-2007. Zebrane dane oceniono poprzez porównanie z wytycznymi Instytutu Żywności i Żywienia.

Badania wykazały nadmierne spożycie mięsa czerwonego szczególnie przez mieszkańców Warszawy (82,8%; n=487) i Białegostoku (84,9%; n=287), oraz masła szczególnie przez mieszkańców Katowic (78,5%; n=384). Równocześnie zaobserwowano zbyt małe spożycie ryb i owoców morza u mieszkańców Krakowa (48,1%; n=260), roślin strączkowych u mieszkańców Białegostoku (71,9%; n=243) i Lublina (67,3%; n=338) i produktów mlecznych u mieszkańców Krakowa (42,9%; n=232). Ponadto stwierdzono, że dania z fast-foodów są najczęściej spożywane przez warszawiaków (25%; n=147) i białostoczczan (21,3%; n=72).

Stwierdzono, że niezbędne jest promowanie u młodzieży świadomych wyborów w zakresie żywienia.

Słowa kluczowe: epidemiologia, żywienie, młodzież 13-14 lat

Many important choices are made in adolescence which pertain to life style, including significant choices in the alimentation patterns, and behaviours which promote health risk in adult individuals.

Present study aimed at evaluation of correctness of alimentation habits in youth from various regions of Poland.

In the study results of ECAP questionnaire studies were presented, pertaining to consumption of food products by youth aged 13 to 14 years in 7 regions of Poland (n=3294), conducted in 2006-2007. The collected data were evaluated by comparison to recommendation of the Institute of Food and Alimentation.

The studies demonstrated excessive consumption of red meat particularly among inhabitants of Warsaw (82.8%; n=487) and of Białystok (84.9%; n=287), and an excessive consumption of butter in particular by inhabitants of Katowice (78.5%; n=384). In parallel, insufficient consumption was noted of fish and marine products in inhabitants of Cracow (48.1%; n=260) and of Leguminosae plants in inhabitants of Białystok (71.9%; n=243) and Lublin (67.3%; n=338), of milk products in inhabitants of Cracow (42.9%; n=232). Fast-food dishes were found to be most commonly consumed by inhabitants of Warsaw (25%; n=147) and Białystok (21.3%; n=72).

Conclusion: promotion of conscious choices in the range of nutrition is indispensable in youth.

Key words: epidemiology, nutrition, 13-14 year old people

Wpływ wiedzy o cukrzycy na poziom hemoglobiny glikowanej

The influence of knowledge about diabetes on the level of HbA1c haemoglobin

Ewa Kostrzewa-Zabłocka^{1/}, Piotr Dziemidok^{2/}

^{1/} Poradnia Diabetologiczna Przychodnia Specjalistyczna
SP Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie

^{2/} Instytut Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie; Oddział Diabetologiczny

Wstęp. Cukrzyca jest jedną z najczęstszych, przewlekłych chorób na świecie. Brak metabolicznego wyrównania cukrzycy ostatecznie prowadzi do kalectwa i skrócenia życia pacjenta. Dla lekarza i dla pacjenta, niezwykle ważna jest obiektywna i wiarygodna ocena kontroli cukrzycy. Dobrą metodą kontroli metabolicznej wyrównania cukrzycy jest oznaczenie odsetku hemoglobiny glikowanej (HbA1c). Odsetek hemoglobiny, odzwierciedla średnią glikemii. Pełna interpretacja wyniku jest możliwa przy jednoczesnej ocenie codziennych pomiarów glikemii. Wzrost odsetka HbA1c wiąże się ze zwiększonym ryzykiem rozwoju retinopatii, nefropatii, neuropatii oraz zgonu w wyniku chorób układu sercowo-naczyniowego. Na całym świecie uznaje się edukację chorych na choroby przewlekłe za niezwykle ważny element ich skutecznego leczenia.

Celem pracy była ocena zależności między stanem wiedzy o cukrzycy a hemoglobina glikowaną wśród chorych na cukrzycę.

Materiał i metody. Badaniem objęto 500 kolejnych pacjentów zgłaszających się do Ośrodka Edukacji Diabetologicznej w Chełmie, w wieku od 19 do 87 lat. Było tyle samo kobiet (50,8%) co mężczyzn (49,2%). Czas od rozpoznania cukrzycy wahał się od 1 do 42 lat. Wszystkim pacjentom oznaczono hemoglobinę glikowaną. Ankietę przeprowadzono w oparciu o specjalnie skonstruowaną ankietę. Test wiedzy zawierał 20 pytań.

Wyniki. Pacjenci, którzy uzyskali z testu ocenę bardzo dobrą, mieli niższą hemoglobinę glikowaną, niż chorzy, którzy uzyskali ocenę niedostateczną ($7,7 \pm 1,8\%$ wobec $8,4 \pm 1,3\%$; $p < 0,001$).

Wnioski. Wykonując hemoglobina glikowaną, lekarz jest w stanie ocenić skuteczność zastosowanej terapii, stopień przestrzegania przez pacjenta zaleceń, może też skonfrontować parametry z relacjami pacjenta na temat jego zachowań dietetycznych i terapeutycznych w domu. Dla pacjenta wyznaczenie docelowych wartości może mieć znaczenie mobilizujące, zachęcając do pogłębiania wiedzy na temat choroby oraz modyfikowania dawek insuliny, czy posiłków na bieżąco, adekwatnie do potrzeb, bez oczekiwania, że pewne problemy i wątpliwości zostaną rozwiązane dopiero przez diabetologa lub pielęgniarkę.

Słowa kluczowe: cukrzyca, edukacja, hemoglobina glikowana

Introduction. The diabetes is one of the most frequent, chronic diseases all over the world.

The lack of metabolic balance of diabetes leads finally to disability and shortening of patient's life. An objective and credible valuation of diabetes control is extremely important for both: a doctor and for a patient. A good method of evaluating metabolic control of diabetic balance is to estimate the percentage of HbA1c haemoglobin. The percentage of haemoglobin reflects the average glycaemia. The full interpretation of the result is possible using simultaneous valuations of everyday glycaemia measurements. The increase of HbA1c percentage is connected with enlarged risk of developing retinopathies, nephropathies, neuropathies as well as of dying due to coronary-vascular diseases. The education of people suffering from chronic diseases is recognised as an especially important element of their effective treatment all over the world.

The aim of the work was to estimate the dependence between the state of knowledge about diabetes and HbA1c haemoglobin among diabetics.

Material and methods. The investigation was carried out on the group of 500 patients, applicants of The Centre of Diabetic Education in Chelm, at the age of 19 to 87 years.

There were almost as many women (50.8%) as men (49.2%). The time from diagnosis of diabetes varied from 1 to 42 years. All patients had marked level of HbA1c haemoglobin. The study was conducted using a specially constructed inquiry. The test of knowledge contained 20 questions.

Results. Patients who got very good marks in the test had lower haemoglobin than those, who got insufficient marks ($7.7 \pm 1.8\%$ against $8.4 \pm 1.3\%$; $p < 0.001$).

Conclusions. By estimating HbA1c haemoglobin, a doctor is able to estimate the effectiveness of applied therapy, the degree of complying with the recommendations by patients, he can also confront parameters with patient's reports on his dietetic and therapeutic behaviours at home.

Delimitation of the target values can have mobilizing meaning for a patient, encouraging him to deepen the knowledge of disease as well as to modify the doses of insulin, or the meals up to date, adequately to needs, without expectation that certain problems and doubts will be only solved by a diabetic doctor or a nurse.

Key words: diabetes, education, parameters as HbA1c

Wpływ przestrzegania wytycznych przez chorych z cukrzycą na częstość występowania powikłań naczyniowych i septycznych, ze szczególnym uwzględnieniem stopy cukrzycowej

Impact of observance the guidelines on frequency of vascular & septic complications, with special attention paid to the diabetic foot in diabetics

Urszula Skotnicka-Graca, Maciej Zaniewski, Jacek Kostecki, Iwona Ogońska

Katedra Chirurgii Zakład Pielęgniarstwa Chirurgicznego, Śląski Uniwersytet Medyczny

Cukrzyca ta najczęstsza choroba metaboliczna na świecie. Mimo postępów w leczeniu pozostaje nadal chorobą nieuleczalną prowadzącą do inwalidztwa. Dziś dzięki nowoczesnemu leczeniu cukrzyca wydłuża się czas życia pacjentów. W tym czasie rozwijają się jednak przewlekłe powikłania cukrzycy. Aby wydłużyć czas przeżycia chorych, oraz poprawić jego jakość chorzy powinni przestrzegać zaleceń dotyczących zachowań prozdrowotnych.

Celem pracy było poznanie wpływu przestrzegania zaleceń dla pacjentów z cukrzycą na częstość występowania powikłań późnych cukrzyca poprzez ocenę: jakości posiadanej wiedzy na temat zapobiegania powikłaniom, przestrzegania zaleceń, istniejących objawów i powikłań, świadomości pacjentów, co do skutków niestosowania zaleceń dotyczących postępowania w cukrzyca.

Badaniom ankietowym poddano grupę 160 pacjentów z wieloletnią cukrzycą hospitalizowanych w oddziałach chirurgii: w Szpitalu Rejonowym w Zabrze, oraz Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym w Tychach.

Posiadana wiedza przez pacjentów jest zbyt mała, aby zapobiec powikłaniom. Jakość tej wiedzy również budzi wiele zastrze-

żeń. Świadomość chorych odnośnie korzyści płynących z przestrzegania zaleceń, oraz skutków ich nieprzestrzegania mogłaby wpłynąć motywująco na zachowania prozdrowotne. Pacjenci z wieloletnią cukrzycą i niewystarczającą wiedzą są narażeni na wystąpienie powikłań sercowo-naczyniowych.

Słowa kluczowe: zespół stopy cukrzycowej, owrzodzenia, cukrzyca, powikłania

Diabetes is the world's most frequent metabolic disease. Despite the treatment progress, it is still the incurable disease leading to disability. Today, thanks to modern diabetes treatment, a patient's life duration is prolonged. Within this time, however, chronic diabetes complications occur. In order to prolong their survival time and improve life quality, patients should observe recommendations related to a health-aiding behaviour.

The purpose of the study was to learn the impact of recommendation observance in diabetic patients on the frequency of the late diabetes complications, by evaluation of the following: knowledge of complication preventing activities, recommendation observance, existing symptoms or complications, patient's awareness connected with the results of disobeying recommendations related to diabetes.

A group of 160 patients, with long lasting diabetes, hospitalized in the surgery departments: in the Regional Hospital in Zabrze and in the Regional Special Hospital in Tychy was subjected to the anamnestic studies.

The patients' knowledge level was too low to prevent complications. The quality of such knowledge was also improper. Patients' awareness related to benefits stemming from observance of recommendations and results of their disobedience in this respect, could have a motivating impact on the health-aiding behavior. Patients with long lasting diabetes and improper knowledge were endangered by cardiac or vascular complications.

Key words: diabetic foot syndrome, ulceration, diabetes, complications

Wykrywalność czynników ryzyka chorób układu krążenia w programie profilaktycznym Narodowego Funduszu Zdrowia w podstawowej opiece zdrowotnej

Detecting risk factors for cardiovascular disease in prevention programme offered by National Health Fund in primary health care

Bartosz Pędziński^{1/}, Andrzej Szpak^{1/}, Waldemar Pędziński^{2/}

^{1/} Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Zakład Zdrowia Publicznego

^{2/} Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Zakład Zdrowia Publicznego

Choroby układu krążenia stanowią najczęstszą przyczynę zgonów w Polsce. Wprowadzenie w krajach wysokorozwiniętych populacyjnych programów zdrowotnych wczesnego wykrywania czynników ryzyka chorób układu krążenia doprowadziło do znacznego spadku umieralności z powodu tych chorób.

Celem pracy jest ocena występowania czynników ryzyka chorób układu krążenia wykrywanych w ramach programu profilaktycznego Narodowego Funduszu Zdrowia realizowanego w regionie podlaskim w podstawowej opiece zdrowotnej.

Badaniami objęto 861 osób w wieku 35-55 lat, mieszkańców Łomży i gminy Turośl podopiecznych jednego świadczeniodawcy podstawowej opieki zdrowotnej. Cała populacja podopiecznych liczyła 8174 osoby, w tym 1662 osoby w wieku 35-55 lat. Dokonana została ocena występowania czynników ryzyka chorób układu krążenia w zakresie wskaźników antropometrycznych i biochemicznych oraz czynników społecznych i dziedzicznych.

Badania wykazały, że u 19% badanych stwierdzono występowanie chorób układu krążenia wymagających dalszej diagnostyki i leczenia, natomiast u 7% występowanie 6 i więcej czynników ryzyka, u 26% 4-5 czynników, u 49% 2-3 czynniki oraz u 18% od 0 do 1 czynnika ryzyka.

Program profilaktyki chorób układu krążenia finansowany przez Narodowy Fundusz Zdrowia pozwala na wykrycie schorzeń układu sercowo-naczyniowego u co piątego pacjenta zgłaszającego się do lekarza rodzinnego. Umożliwia także określenie stopnia ryzyka zagrożenia chorobą oraz objęcie profilaktyką pierwotną, w tym edukacją zdrowotną. Finansowanie programu z publicznych środków motywuje do uczestnictwa w nim zarówno pacjentów jak i lekarzy. Należy oczekiwać, iż realizacja programu w długookresowej perspektywie powinna doprowadzić do zmniejszenia umieralności z powodu chorób układu krążenia w regionie podlaskim.

Słowa kluczowe: czynniki ryzyka, choroby układu krążenia, profilaktyka populacyjna

Cardiovascular diseases are the most common cause of death in Poland. In developed countries implementation of early detection cardiovascular diseases health programmes resulted in a significant decline in mortality rate caused by these diseases.

The aim of the work was to estimate incidence of risk factors of CVD detected in the prevention programme of the National Health Fund, which was implemented in primary health care in Podlasie region.

The study was conducted on 861 adults, aged 35 to 55 years, inhabitants of Łomża city and Turośl municipality, who were the patients of one of primary health care providers. The patients population consisted of 8174 subjects, with 1662 patients in the range of 35 to 55 years of age. The authors evaluated incidence of CVD risk factors by anthropometric and biochemical indicators as well as social and hereditary factors.

The study showed that 19% of the examined patients suffered from CVD which required further diagnosis and treatment, furthermore 7% had 6 and more CVD risk factors, 26% 4 to 5 factors, 49% 2 to 3 factors, and 18% from 0 to 1 risk factor.

The prevention program of CVD financed by the National Health Fund allows to detect cardiovascular illness in one of five patients reporting to a family doctor. In addition, the programme allows to determine risk factor of illness, and organize early prophylaxis, including health education. Financing the program from public funds motivates patients and doctors to participate in it. It is expected that implementation of the programme in the long run should lead to decrease of mortality rate caused by CVD in Podlasie region.

Key words: risk factors, cardiovascular diseases, mass prophylaxis

Czynniki ryzyka występujące u pacjentów po przebytym zawale mięśnia sercowego

Risk factors amongst post-MI (myocardial infarct) patients

Jolanta Pęgiel-Kamrat^{1/}, Edyta Ossowska^{2/}, Marzena Zarzeczna-Baran^{1/}

^{1/} Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

^{2/} Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych w Gdańsku

Główne czynniki ryzyka chorób układu krążenia są związane ze stylem życia. Pacjent może je ograniczać prowadząc prozdrowotny styl życia.

Celem pracy jest ocena występowania głównych czynników ryzyka chorób układu krążenia u osób po zawale serca, przed i po tym incydencie. W pracy oceniono wpływ zawału na zmianę zachowań zdrowotnych oraz skuteczność edukacji zdrowotnej.

Materiał stanowią odpowiedzi ankietowanych. W badaniu posłużono się kwestionariuszem autorskim ankiety anonimowej.

Wyniki. W badanej grupie zawał najczęściej występował w wieku 45-50 lat (26%). Osoby te wcześniej nie zauważały objawów choroby, chociaż u 46% występowały symptomy niedomogi krążenia. Po zawale liczba osób preferujących wypoczynek czynny zwiększyła się z 48 do 78%. O 50% zwiększyło się spożycie mięsa drobiowego, zmniejszyło wieprzowego, a potrawy smażone zostały zastąpione gotowanymi. Po zawale ankietowani jedli więcej warzyw i owoców oraz zerwali z nałogiem palenia papierosów (52%). Większość badanych deklarowała zainteresowanie informacjami o zdrowym stylu życia (85%), które najczęściej uzyskiwali od pielęgniarek (72%).

Wnioski. Ankietowani swoje zdrowie przed zawałem oceniali dobrze, pomimo nieprawidłowego stylu życia. Przebyte zawału serca skłaniały pacjentów do modyfikacji zachowań zdrowotnych: zrywania z nałogiem palenia, ograniczenia konsumpcji alkoholu, modyfikowania diety oraz zwiększania aktywności fizycznej. Znaczący wpływ miała na to edukacja zdrowotna.

Słowa kluczowe: zawał, choroby układu krążenia, czynniki ryzyka, edukacja zdrowotna, zachowania zdrowotne, współpraca pacjenta

The major risk factors causing cardiovascular diseases are linked with lifestyle and it is the patient to decide how to harness it. The aim of this paper was the evaluation of the chief cardiovascular risk factors in pre and post myocardial infarct patients. The influence of MI was evaluated on health behavior and health education effectiveness. The study material comprised the authors' anonymous survey.

Results. In the study group MI was most common at the age of 45-50 years (26%). These patients suffered of no symptoms of the disease, however 46% suffered of circulation failure. In post MI patients preference of active lifestyle increased from 48% to 78%, poultry consumption increased by 50%, beef consumption dropped and fried foods were replaced by cooked ones. Post MI patients consumed more fruit and vegetables and quit smoking (52%). The majority of the surveyed patients

declared interest in information on healthy lifestyle (85%), which was most often obtained from nurses (72%).

Conclusions. The survey showed that that pre-MI patients considered their health good, despite unhealthy lifestyle. MI influenced the patients to modify their health behavior: they quitted smoking, restricted alcohol consumption, modified their diet and enhanced their physical activity.

Key words: *myocardial infarction (MI), cardiovascular diseases, risk factors, health education, health behavior, patient cooperation*

Choroby układu krążenia jako przykład chorób cywilizacyjnych – ich determinanty i częstość występowania we współczesnej Europie

Cardiovascular diseases in relation to civilization and country development – their prevalence and determinants in contemporary Europe

Zofia Skrzypczak, Ewa Rogoś

Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski

Choroby układu krążenia stanowią klasyczny przykład chorób cywilizacyjnych – są związane z trybem życia, nałogami, sposobem odżywiania się, ale także sprawnością funkcjonowania systemu ochrony zdrowia, poziomem edukacji społeczeństwa itp. W prezentowanym opracowaniu autorzy przedstawiają – dla wybranych krajów europejskich – częstość występowania chorób krążenia, zaobserwowane trendy zapadalności oraz podejmują próbę identyfikacji czynników determinujących chorobowość i umieralność.

Na liście rozpatrywanych przez autorów czynników określających trendy zapadalności i umieralności znalazły się:

- PKB per capita, świadczący o poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego danego kraju
- wydatki na ochronę zdrowia
- Wskaźnik Rozwoju Społecznego (*Human Development Index*), będący wypadkową materialnej zasobności kraju oraz poziomu edukacji i opieki zdrowotnej
- częstość występowania czynników ryzyka, np. palenia tytoniu, zaburzeń lipidowych, otyłości.

Świadomość medycznych i pozamedycznych czynników wpływających na epidemiologię chorób krążenia jest niezbędna do prowadzenia działań profilaktycznych, umożliwiających zmniejszenie zapadalności i chorobowości.

Słowa kluczowe: *choroby układu krążenia, chorobowość, zapadalność, trendy, czynniki ryzyka*

Cardiovascular diseases are often regarded as civilization-related, as lifestyle, addictions, nutrition, healthcare organization, educational level of society have impact on their incidence. The paper presents situation in selected European countries regarding cardiovascular diseases – trends in incidence and mortality, as well as analysis of factors contributing to the trends. These include:

- GDP per capita, reflecting developmental level of the country
- healthcare outlays
- Human Development Index (HDI), indicating country financial situation, level of education and healthcare
- frequency of risk factors, like tobacco smoking, dislipidaemia, obesity.

Awareness of both medical and non-medical factors affecting epidemiology of cardiovascular diseases is necessary to continue prophylaxis and reduce incidence and mortality.

Key words: *cardiovascular diseases, incidence, prevalence, trends, determinants*

Wpływ udziału pielęgniarek środowiskowych w szkoleniach z zakresu onkologii na poziom realizacji profilaktyki chorób nowotworowych

The influence of environmental nurses' participation in oncological training at the level of cancer prevention services

Teresa B. Kulik, Agata Stefanowicz, Dorota Żołnierczuk-Kieliszek

Katedra Zdrowia Publicznego, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wprowadzenie. W realizacji profilaktyki chorób nowotworowych w POZ bardzo istotne jest aktywne uczestnictwo pielęgniarek środowiskowych w edukacji zdrowotnej pacjentów oraz przeprowadzaniu badań przesiewowych. Systematyczne szkolenie pielęgniarek w tym zakresie może podnieść efektywność działań profilaktycznych.

Celem pracy było sprawdzenie, czy pielęgniarki środowiskowo-rodzinne biorą udział w dodatkowych szkoleniach z zakresu prewencji nowotworów złośliwych i czy ma to wpływ na poziom realizacji profilaktyki w przychodniach, w których pracują.

Materiał i metody. W badaniach kwestionariuszowych, przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego, wzięły udział 194 pielęgniarki środowiskowe zatrudnione w POZ. Badania przeprowadzono w losowo wybranych placówkach POZ na terenie woj. lubelskiego.

Wyniki. Zaledwie 30% pielęgniarek potwierdziło fakt uczestnictwa w szkoleniu z zakresu onkologii. Częściej były to pielęgniarki pracujące w miastach, posiadające specjalizację środowiskowo-rodzinną oraz prowadzące prywatne praktyki pielęgniarskie. Badania wykazały, że pielęgniarki, które ukończyły szkolenia onkologiczne, w porównaniu z tymi, które nie uczestniczyły w takich szkoleniach, częściej edukują pacjentów, udzielając im porad i zaleceń odnośnie stylu życia i diety, w większym stopniu angażują się w zwalczanie nałogu palenia, natomiast częściej uczą swoje pacjentki samobadania piersi, edukują na temat higieny seksualnej i prokreacji, a także przypominają o konieczności regularnych badań ginekologicznych.

Wnioski. Udział pielęgniarek POZ w szkoleniach z zakresu onkologii bardzo pozytywnie wpływa na poziom realizacji profilaktyki chorób nowotworowych, co przemawia za koniecznością większej mobilizacji pielęgniarek do udziału w takich szkoleniach.

Słowa kluczowe: *pielęgniarki środowiskowe, podstawowa opieka zdrowotna, profilaktyka, choroby nowotworowe*

Introduction. The services of cancer prevention within Basic Health Care involve active participation of environmental nurses in the health education of patients as well as in the performance of screening tests. Systematic training of nursing staff in this field may boost the efficiency of preventive actions.

Objective. The objective of the study was to evaluate the participation of environmental and family nursing staff in additional trainings on malignant cancer prevention as well as the influence of the training on the level of preventive services offered by the clinics where the staff is employed.

Material and method. The research, carried out by means of a diagnostic survey, comprised 194 environmental nurses employed by Basic Health Care. The survey was conducted in the basic health centres of the region of Lublin, selected at random.

Results. Barely 30% of nurses admitted taking part in the oncological training sessions. The survey indicates that the nurses who have completed oncological trainings are more active at the field of patient education, as compared to the nurses who have not taken part in such trainings. Their activity involves giving their patients advice and recommendations concerning their lifestyle and diet, a greater involvement in combating tobacco addiction, more frequent instructions as regards breast

self-examination, sexual hygiene and procreation, as well as emphasizing the necessity of regular gynecological examinations.

Conclusions. The participation of the nurses employed by Basic Health Care in the trainings on cancer prevention has a highly positive influence on the level of cancer prevention services, which indicates the necessity to increase the nurses' attendance at such trainings.

Key words: *environmental nurses, Basic, Health Care, cancer prevention*

Zdrowie młodzieży szkół ponadgimnazjalnych

Health of upper-secondary school teenagers

Halina Król^{1,2/}, Bożena Zboina^{2/}

^{1/} Uniwersytet Humanistyczny w Kielcach im. Jana Kochanowskiego, Wydział Nauk o Zdrowiu, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa

^{2/} Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Katedra Pielęgniarstwa i Zdrowia Publicznego

Wprowadzenie. W strategii WHO „Zdrowie dla wszystkich”, wśród wytyczonych kierunków, są działania na rzecz zdrowia ucznia, które jest narażone na wiele czynników szkodliwych i dlatego należy starannie o nie dbać. W specyficznym tzw. „progowym” okresie edukacji, w którym uczniowie podjęli swoją pierwszą decyzję związaną z ich kształceniem zawodowym, zainteresowanie zdrowiem dziecka przez rodziców, nauczycieli oraz personel sprawujący opiekę medyczną nad uczniem powinno nabrać szczególnego znaczenia.

Celem podjętych badań była analiza wybranej szkoły i zawodu przez uczniów, u których stwierdzono odchylenia w stanie zdrowia i rozwoju.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono wśród 210 uczniów szesnastoletnich, w tym 33 dziewcząt i 177 chłopców, u których ujawniono różne odchylenia w stanie zdrowia i rozwoju. Badani kształcą się w różnych szkołach zawodowych w Kielcach i pochodzą z obu środowisk. Do przeprowadzenia badań wybrano metodę badania dokumentów oraz sondaż diagnostyczny.

Wyniki. Największym problemem zdrowotnym badanych są zaburzenia ze strony układu ruchu (109 spośród 210 uczniów) oraz narządu wzroku (38 z grupy 210). Pozostałe to zaburzenia rozwoju fizycznego i układu oddechowego.

Niepokojące jest, że poddani badaniom uczniowie kształcą się na różnych poziomach (średnim i zasadniczym zawodowym), w wielu zawodach budowlanych oraz na kierunku informatycznym.

Wnioski. 1. Rodzice badanych uczniów nie przywiązują należytej uwagi do stanu zdrowia swoich dzieci w kontekście wybranej szkoły i zawodu. 2. Wychowawca klasy oceniając funkcjonowanie ucznia w szkole nie rozpatruje aspektu zdrowia z wybranym przez ucznia zawodem. 3. Konieczna jest wzmocnienie działań edukacyjnych w społeczeństwie, związanych ze znaczeniem predyspozycji zdrowotnych w wybieranych przez młodzież zawodach.

Słowa kluczowe: *zdrowie, problemy zdrowotne, szkoły ponadgimnazjalne*

Introduction. In the strategy of WHO "Health for Everyone", among delineated approaches, there are actions aiming at pupils' health, which is exposed to many harmful factors, thus it should be taken care of really thoroughly. In this specific, so called, "threshold" stage of education, during which students have taken their first decisions concerning their vocational education, parents', teachers' and medical staff's interest at children's health should be especially significant.

The aim of the study was the analysis of a school and trade selected by students with deviations in health and development.

Materials and methods. The study was conducted within the group of 210 16-year-old students, including 33 girls and 177 boys with various health and developmental deviations. They all studied in various vocational schools in Kielce and originated from rural or municipal environments. Documentation analysis and diagnostic questionnaire were selected as the methods of research.

Results. The most pronounced health problems among the examined group were the motor system disorders (109 from 210 students) and the sight disorders (38 from 210). The remaining disorders concerned physical development and respiration system.

The fact that the examined students studied at various levels (secondary and vocational), in many construction and information technology trades was really alarming.

Conclusions. 1. The examined students' parents do not pay enough attention to their children's health in view of a selected school or trade. 2. While assessing students' functioning at school in view of a selected trade the class tutor does not take into account their health. 3. There is a need to strengthen the educational actions among the society connected with the role of professional predispositions for selected trades.

Key words: *health, health problems, upper-secondary schools*

Przedwczesna umieralność z powodu POChP w Polsce i na świecie w świetle aktualnej literatury przedmiotu

COPD premature mortality in the World and Poland according to the actual literature data. A review

Edward Gryniewicz, Jan E. Zejda, Małgorzata Kowalska

Katedra i Zakład Epidemiologii, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

Wprowadzenie. Przewlekła obturacyjna choroba płuc (wg ICD-10: J.42-J.44) jest chorobą charakteryzującą się przewlekłym ograniczeniem przepływu powietrza, które prowadzi do zaburzeń oddychania i nie jest odwracalne. Jest jedną z czterech najczęstszych przyczyn wszystkich zgonów oraz umieralność z powodu tej przyczyny wzrosła prawie 20-krotnie w ciągu ostatnich kilku lat. Ponadto POChP jest najczęstszą przyczyną zgonów w grupie chorób układu oddechowego i z uwagi na rosnącą liczbę chorych wiąże się ze wzrostem nakładów finansowych w zdrowiu publicznym.

Celem pracy był przegląd dostępnej literatury przedmiotu w zakresie umieralności z powodu POChP z uwzględnieniem tzw. umieralności przedwczesnej i czynników ryzyka zgonu.

Materiał i metody. Dla realizacji założonego celu pracy dokonano przeszukania baz danych MedLine oraz Pub Med z użyciem kombinacji następujących słów kluczowych: „premature”, „mortality”, oraz „COPD”.

Wyniki. Stwierdzono brak publikacji dotyczących problematyki przedwczesnej umieralności z powodu POChP w Europie a także na świecie, poza raportem NHLBI. Zdecydowana większość dostępnych artykułów dotyczyła czynników, mających wpływ na ryzyko zgonów z powodu POChP, wśród których najczęściej opisywane były: palenie papierosów, współwystępowanie innych chorób, leczenie sterydami i statynami, sposób żywienia. Ustalono brak aktualnych danych epidemiologicznych dotyczących przedwczesnej umieralności z powodu POChP w krajach europejskich (w tym również w Polsce).

Wnioski. Dokonany przegląd literatury przedmiotu sugeruje, iż najlepsze rozpoznanie epidemiologiczne dotyczy populacji

USA. Z uwagi na wzrastającą liczbę osób starszych, w tym osób z POChP oraz zwiększające się wydatki na leczenie i opiekę nad chorymi istnieje potrzeba rozpoznania skali zjawiska z uwzględnieniem czynników ryzyka przedwczesnego zgonu.

Słowa kluczowe: POChP, umieralność przedwczesna, epidemiologia

Introduction. Chronic Obstructive Lung Disease (COPD) represents a nonreversible pulmonary function impairment (ICD-10: J.42-J.44). COPD is one of the four most frequent causes of death and its mortality increased almost 20 times during last years. Moreover, COPD is one of the most important reasons of death among lung diseases and, taking into consideration the fact that the number of COPD patients increases, it leads to the growth of healthcare expenses.

The aim of this study was to make an overview of available published data regarding COPD mortality as well as COPD premature mortality and its risk factors.

Material and methods. In order to accomplish exploration objectives the search in MedLine and PubMed databases was performed, using the following keywords: „premature”, „mortality”, „COPD” and their combinations.

Results. No articles regarding COPD premature mortality in the World and Europe (as well as in Poland) were found, except of the NHLBI report. Most of published data referred to risk factors involving COPD mortality, such as: smoking, coincidence of other diseases, statin and steroid treatment or nutrition habits.

Conclusions. The performed literature overview showed that the most detailed and reliable epidemiological analysis of the COPD mortality and its risk factors was done in the USA. Taking into consideration the fact, that the number of elderly people still increases and the number of COPD cases in this population increases too, as well as growth of public health expenses, there is a certain need of recognition of the scale of this phenomenon, taking into account premature mortality risk factors.

Key words: COPD, premature mortality, epidemiology

Charakterystyka społeczno-ekonomiczna palących ciężarnych. Badanie wśród kobiet objętych Polskim Projektem 400 Miast+

The socio-economical characteristics of pregnant women. A study based on the Polish 400 Cities Project

Tadeusz Jędrzejczyk, Łukasz Balwicki, Monika Nowalińska

Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

Wprowadzenie. Palenie tytoniu pozostaje największym problemem zdrowia publicznego w Europie. Szczególnym problemem zdrowotnym jest palenie przez kobiety w ciąży. Zjawisko palenia przez kobiety ciężarne jest udowodnionym czynnikiem ryzyka dla zdrowia zarówno matki jak i dziecka. Dzieci rodzone przez palące matki mają niższą masę urodzeniową, niższy wskaźnik APGAR a także charakteryzują się gorszymi wskaźnikami rozwoju układu oddechowego.

Celem niniejszej pracy była analiza czynników społeczno-ekonomicznych ciężarnych palących uczestniczących w Polskim Projekcie 400 Miast +.

Materiał i metodyka. Materiał badawczy pochodzi z wywiadów ankietowych przeprowadzonych w 2007 r. przez położne środowiskowe z 1085 ciężarnymi w małych gminach miejskich i miejsko-wiejskich, które zgłosiły akces do projektu z terenu woj. lubelskiego i warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego,

opolskiego, łódzkiego. Wyniki poddano analizie statystycznej. Wyniki i wnioski: W badanej populacji do palenia przyznało się 19% badanych. Spośród nich podstawowe wykształcenie podstawowe miało 33%, zawodowe 37%, średnie 27%, wyższe 0,01% (3 osoby). Palące kobiety w 51% były mężatkami, 24% żyło w związkach nieformalnych, pannami było 18%. Badaną grupę stanowiły w 9% osoby uczące się, 24% pracujące, 48% bezrobotne, 16% prowadzących gospodarstwo domowe.

Kobiety niepalące były statystycznie lepiej wykształcone, w wyższym odsetku pozostawały w związkach małżeńskich a także częściej były aktywne zawodowo.

Realizując programy antytytoniowe należy uwzględnić specyfikę uwarunkowań społecznych grupy docelowej i do takiej grupy adresować w szczególności swój przekaz.

Słowa kluczowe: palenie, ciąża, styl życia, status społeczno-ekonomiczny

Introduction. Smoking is the most serious public health problem in Europe. The problem is particularly essential in the group of pregnant women. Smoking by pregnant women is a documented risk factor for the health of the mother and the child. The children who were delivered by smoking mothers have lower body mass at birth, lower Apgar Score and worse development of respiratory system.

The aim of the study was to analyze socio-economical factors observed in the group of pregnant women taking part in Polish 400 Cities Project +.

Material and method. The material for the analysis was based on questionnaires conducted by midwives in 2007. The surveyed group included 1085 pregnant women from small country and country-municipal communes from Lubelskie, Warmińsko-Mazurskie, Świętokrzyskie, Opolskie and Łódzkie Province. The results were analyzed statistically.

Results and conclusions. In the surveyed group 19% admitted that they smoked. Among them 33% had elementary education, 37% technical education, 27% secondary education, 0.01% (only 3 women) had university education. Smoking women in 51% were married, 24% lived in non-formal relationships, 18% were unmarried. In the surveyed group 9% were students, 24% were employed, 48% were unemployed, 16% were housewives. Non smoking women were statistically significant better educated, more frequently were married and more frequently were employed. Implementing anti-tobacco programs we should take into account the specific social situation of the target group and focus the action on that group.

Key words: smoking, pregnancy, life style, socio-economical status

Zagrożenie środowiskowe dzieci – uregulowania prawne i rzeczywistość

The environmental risk of children – legal regulations and reality

Zbigniew Rudkowski, Edmund Anczyk

Instytut Medycyny Pracy i Zdrowia Środowiskowego w Sosnowcu

Skażenie chemiczne i fizyczne środowiska, a także zmiana stylu życia, żywienia, komunikacji i innych elementów pochodnych, przyczynia się do ujawnienia narastających „epidemii” chorób dzieci jak otyłość i zespół metaboliczny, autyzm, cukrzyca, alergię, uzależnienia, wypadki.

Skażenia środowiskowe powietrza, wody, gleby, żywności mogą być przyczyną przewlekłych zatruc metalami ciężkimi, dioksynami, pestycydami i innymi substancjami chemicznymi, co może wpływać na rozwój neurohormonalny, na poziom odporności, na występowanie chorób narządowych i zaburzeń psychicznych, na zachowania społeczne i in.

Mają temu zapobiegać działania polityków, co zostało zapisane w wielu aktach o znaczeniu międzynarodowym, a także działanie WHO wyrażone w postaci planu CEHAPE 2004 (Children's Environmental Health Action Plan Europe), w którym są zobowiązani do udziału organizatorzy ochrony zdrowia, lekarze, pielęgniarki, higieniści i pracownicy sanitarni we współpracy z wieloma innymi sektorami jak ochrona środowiska, transport, edukacja, budownictwo i in.

Chemical and physical pollution of environment, and changing lifestyle both result in changed nutritional habits, human relations, traffic and in alterations in many other aspects of human life. All elements may provoke the continuously growing „epidemics” of some children's diseases such as adiposity and metabolic syndrome, autism, diabetes, allergies, drug addiction, injuries etc. Environmental pollution (air-water-soil-food) may cause chronic heavy metal intoxication in children, intoxication with dioxins, pesticides, and other chemicals what influence neuro-hormonal development, cause multi-organ impairment, psychic and social abnormalities. The environmental risks may overlap with genetic disposition, economical and social factors.

In the scope of risk prevention there are many international low regulations even on the highest political level and also an action of WHO with the CEHAPE 2004 (Children's Environmental Health Action Plan for Europe) plan is launched. The implementation of this plan is needed by multisectoral partners like health care officers, doctors, nurses, sanitary instructors and with collaboration of many other sectors like environmental protection, transportation, education, building technology etc.

Sytuacja społeczna człowieka – wyznacznikiem jego szans na zdrowie

Social condition of a man as a determinant of his chances for health

Piotr Książek, Iwona Bojar, Jolanta Herda, Katarzyna Książek, Krzysztof Pyra

Katedra i Zakład Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Transformacja, która rozpoczęła się w Polsce w 1989 r. wpłynęła na powstanie silnie zróżnicowanego społeczeństwa. Na podstawie badań nierówności społecznych stwierdzono, że bieda i bogactwo wpływają nie tylko na dostęp do opieki zdrowotnej, ale też na wskaźniki zapadalności i umieralności na choroby cywilizacyjne.

Z badań, które dotychczas przeprowadzono można wysunąć następujące wnioski: 1. różnice ekologiczne wpływają na zdrowie; 2. widoczne są różnice pomiędzy pozycją ekonomiczną a oceną stanu zdrowia; 3. wykształcenie i dochód determinują postawy i zachowania zdrowotne; 4. w klasach społecznych najmniej zamożnych nie obserwuje się prawie żadnych działań prozdrowotnych; 5. im gorsza ocena własnej sytuacji materialnej tym większe uzależnienie od środków farmakologicznych (głównie uspokajających) i nikotyny; 6. wykształcenie jest najważniejszym i najsilniejszym determinantem zdrowia.

Podsumowując, należy podkreślić, iż badania w zakresie nierówności społecznych i ich wpływ na zdrowie, powinny być kontynuowane i to na coraz większą skalę, gdyż jedynie rzetelne i aktualne dane będą podstawą do opracowania skuteczniejszej polityki społecznej w naszym kraju. Poprzez system pomocy społecznej skierowanej przede wszystkim do najuboższych państwo powinno dążyć do poprawy warunków ich życia, dbać o edukację ludności oraz promocję zdrowia i w nich upatrywać szansę na poprawę zachowań prozdrowotnych.

Słowa kluczowe: *nierówność społeczna, polityka społeczna, zdrowie*

The transformation which took place in 1989 in Poland influenced the origin of a strongly diversified society. In the survey it was revealed that poverty and richness affect not only the access to medical care but also the rate of morbidity and mortality caused by civilization diseases.

The surveys which have been conducted indicate that: 1. ecological differences influence health; 2. there are significant differences between the economical status and the estimation of health condition; 3. education and income determine attitude and the behavior in health matters; 4. people of the lower economic status have no manner to preserve health; 5. the worse is the estimation of own economic status, the stronger is the addiction to pharmacological tranquilizers and nicotine; 6. education is the most important and the strongest health determinator.

In conclusion, we have to emphasize that the surveys of social differences and their influence on health should be continued on a broader scale, because solid and up-to-date information will be the basis to launch a pilot scheme of effective social policy in our country.

Using the system of social care aimed at the lowest class, the government should struggle to improve the condition of life, education and to propagate the healthy lifestyle.

Key words: *social differences, social policy, health*

Czynniki wpływające na zgłaszalność kobiet z Podkarpacia na badania cytologiczne w ramach Ogólnopolskiego Programu Profilaktyki Raka Szyjki Macicy

Factors affecting the reporting to cytology examinations of women in Podkarpacie, National Programme of Cervical Cancer Prophylaxis

Edyta Bamaś^{1/}, Elżbieta Domka^{2/}, Joanna Kądziołka^{3,4/}, Joanna Grzegorzczak^{4/}, Andrzej Skręt^{1/}

^{1/} Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Medyczny, Katedra Położnictwa

^{2/} NZOZ PADOMED Rzeszów

^{3/} WSiZ Rzeszów, Katedra Zdrowia Publicznego

^{4/} Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Medyczny, Instytut Fizjoterapii

Rak szyjki macicy jest drugim co do częstości nowotworem u kobiet w Polsce. Szacuje się, że rocznie choroba dotyka ok. 4 tys. kobiet, a ok. 2 tys. umiera z tego powodu. W Polsce od 2006 r. istnieje możliwość bezpłatnego udziału kobiet w badaniach cytologicznych w ramach Ogólnopolskiego Programu Aktywnej Profilaktyki Raka Szyjki Macicy. Zgłaszalność kobiet polskich na badania nadal jest na niezadowalającym poziomie. Na przykładzie krajów Unii Europejskiej, wyraźnie widać obniżenie zachorowalności po wprowadzeniu ogólnokrajowych programów aktywnej profilaktyki raka szyjki macicy. Wykazano, że badania te mogą obniżyć umieralność na raka szyjki macicy o 80%.

Celem pracy była analiza wybranych czynników środowiskowych warunkujących zgłaszanie się na badania profilaktyczne w kierunku raka szyjki macicy. Badanie przeprowadzono analizując dane pochodzące z Wojewódzkiego Ośrodka Koordynującego Program Profilaktyki Raka Szyjki Macicy w Rzeszowie, poprzez porównanie danych z lat 2007 i 2008. Przedmiotem analizy jest charakterystyka przestrzenna i demograficzna kobiet, które zgłosiły się na badanie. Wyniki pokazują zwiększenie zgłaszalności kobiet na badania, przy czym wiodącym czynnikiem wpływającym na zgłaszalność są na terenie Podkarpacia imienne zaproszenia wysyłane z NFZ. Istnieje wyraźny związek pomiędzy zgłoszeniami wysłanymi jeszcze w 2007 r., a zgłaszalnością kobiet w pierwszych miesiącach 2008 r. Badania wskazują na potrzebę intensyfikacji działań pracowników ochrony zdrowia w zakresie podnoszenia świadomości kobiet na temat potrzeby regularności wykonywania badań screeningowych.

Słowa kluczowe: czynniki środowiskowe, badania skriningowe, rak szyjki macicy

Cervical cancer is the second most frequent female malignant disease in Poland. It is estimated that this disease annually affects almost 4 000 women, and 2 000 females die because of it. Since 2006 in Poland a possibility of free screening cytology examinations was available within the National Programme of Cervical Cancer Active Prophylaxis. However, the response-rate among Polish women is still very unsatisfactory. In other EC countries a significant decrease in the incidence rate of cervical cancer was observed after national programmes of active prevention had been introduced. It was proven that these screening examinations may decrease the mortality rate in cervical cancer by 80%.

The objective of this study was to analyse selected environmental factors determining the response-rate to cervical cancer screening examinations. The study analysed data obtained from the Regional Coordination Centre of the National Programme of Cervical Cancer Active in Rzeszow. Data from 2007 and 2008 were compared. The analysis included spatial and demographic characteristics of women responding to the invitations. Results showed an increase in the response-rate among women in Podkarpacie. However, personal invitations sent by the NFZ were the leading factor responsible for this increase. There was a clear relation between invitations sent in 2007 and number of women coming to examinations in the first months of 2008. The presented results show that the interventions of health care professionals must be intensified as far as women's knowledge regarding the regularity of screening examinations is concerned.

Key words: environmental factors, screening tests, cervical cancer

Stres w pracy kadry kierowniczej

Stress of the managerial staff at work

Iwona Bukała-Siedlecka

Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy w Rzeszowie, Dział Organizacji, Kontroli, Szkolenia i Promocji Zdrowia

Wprowadzenie. Obserwowana zmiana trendów rozwojowych zachodzących w procesach pracy, przejawia się m.in. spadkiem liczby pracowników fizycznych, na rzecz się tzw. „białych kołnierzyków”, tzn. urzędników, kierowników oraz osób obsługujących zautomatyzowane urządzenia i systemy komputerowe. Spowodowało to wzrost znaczenie stresu jako czynnika wpływającego na zdrowie pracujących.

Stres w miejscu pracy jest ważnym zagadnieniem, ponieważ jego konsekwencje stanowią problem nie tylko dla dotkniętych nim jednostek, ale także dla organizacji i dla całego społeczeństwa. Stres zawodowy traktowany jest jako proces, w którym czynniki związane ze środowiskiem pracy powodują określone konsekwencje. Stres doświadczany przez pracowników odbija się na funkcjonowaniu całej organizacji m.in. w postaci zwiększonej absencji chorobowej, obniżonej jakości świadczonej pracy oraz niskiego poczucia zadowolenia z pracy.

Celem badań było określenie głównych stresorów na stanowisku pracy kadry kierowniczej. Dokonano także oceny stresogenności określonych cech wykonywanej pracy.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono na próbie 78 pracowników kadry kierowniczej jednego z rzeszowskich zakładów pracy za pomocą anonimowej ankiety.

Wyniki. 64% badanych wskazuje, że nadmierny stres w ich życiu spowodowany jest pracą zawodową. Wśród czynników najbardziej stresujących najczęściej wymieniane były takie cechy pracy jak: odpowiedzialność za bezpieczeństwo innych pracowników oraz odpowiedzialność materialna i finansowa.

Wnioski. Stres związany z pracą zawodową stanowi poważne zagrożenie w pracy kadry kierowniczej. Uzyskane wyniki badań posłużą do opracowania programu promocji zdrowia z zakresu radzenia sobie ze stresem w miejscu pracy.

Słowa kluczowe: stres, kadra kierownicza, cechy pracy

Introduction. The change of development tendencies in work processes, among other, is manifested by a decrease in the number of blue collar workers and an increase in number of white collar workers, namely clerks, managers and operators of automatic machines and computer systems. This results in the increased importance of stress as a factor influencing the health of employees. Stress at workplace is an important issue, as its consequences create problems not only for the affected individuals, but also for the organisation and society. Occupational stress is treated as a process in which the factors connected with the work environment result in specific consequences. Stress experienced by employees influences the functioning of the whole organisation, e.g. inducing more frequent sick leaves, lower quality of work and low job satisfaction.

Aim. The purpose of the study was to define the main stress factors at managerial staff workplace. Stressor evaluation of different features of each job was also carried out.

Material and methods. The investigations were carried out on a group of 78 employees at managerial level in one of companies in Rzeszow. An anonymous questionnaire was used in the study.

Results. 64% of the surveyed individuals indicated that stress in their life was caused by their job. Among the most stressful factors mentioned were the responsibility for safety of other employees and financial and material responsibility.

Conclusion. Occupational stress is a real danger at the work of managerial staff. The results obtained will be the basis for preparation of a health promotion programme dealing with the ways of coping with stress at workplace.

Key words: stress, managerial staff, job features

Zajmowane stanowisko pracy jako determinanta umiejscowienia kontroli zdrowia oraz satysfakcji z życia

A type of position held as a determinant of health locus of control and satisfaction with life

Anna Baran

Katedra Nauk Społecznych, Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie

Praca ma na celu porównanie poczucia umiejscowienia kontroli zdrowia oraz odczuwanej satysfakcji z życia. Analizie porównawczej poddano kadrę menedżerską oraz pracowników niższego szczebla Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania. W badaniu posłużono się Wielowymiarową Skalą Umiejscowienia Kontroli Zdrowia MHLC (autorzy: K. A. Wallston, B. S. Wallston, R. DeVellis; adaptacja: Zygryd Juczyński) oraz Skalą Satysfakcji z życia SWLS (autorzy: E. Diener, R. A. Emmons, R. J. Larson, S. Griffin; adaptacja: Zygryd Juczyński). Wyniki badań pokazują, że badane grupy są zróżnicowane pod względem umiejscowienia kontroli zdrowia oraz poczucia zadowolenia z życia.

Słowa kluczowe: *Zdrowie, umiejscowienie kontroli zdrowia, satysfakcja z życia*

The aim of the research was to compare the feeling of health locus of control with the feeling of life satisfaction. The group of people who took part in the research were employees of the University of Information Technology and Management in Rzeszow holding a managerial position together with lower level employees. The tool used to gather data was Multidimensional Health Locus of Control MHLC (by K. A. Wallston, B. S. Wallston, R. DeVellis, adaptation by Zygryd Juczyński) and Satisfaction with Life Scale (SWLS by E. Diener, R. A. Emmons, R. J. Larson, S. Griffin, adaptation by Zygryd Juczyński). The results of the research showed how the compared groups of employees differed in health locus of control and life satisfaction.

Key words: *Health, Health locus of control, life satisfaction, work*

Społeczne uwarunkowania różnic stanu zdrowia populacji

Social Conditions of Population Health Condition Differences

Krzysztof Włoch, Ewa Warchoł-Sławińska, Iwona Bojar, Leszek Grochowski

Katedra i Zakład Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Podstawę społecznych różnic stanu zdrowia można rozpatrywać w determinantach, które są wyznacznikiem różnic stanu zdrowia populacji. W zależności od lokalnego systemu ekologicznego możemy wyróżnić te determinanty, które wpływają na stan zdrowia i które są podstawą kształtowania lokalnej polityki zdrowotnej. Te determinanty to określители stanu zdrowia: przyrodnicze (fizyczne, chemiczne i biologiczne) oraz społeczne (polityczne, kulturowe, prawne, ekonomiczne, etyczno-moralne itd.). Jednym z aspektów poruszonych w pracy jest analiza czynników ekonomicznych dokonana poprzez porównanie różnic socjo-ekonomicznych różnych grup populacji. Ważnym elementem tej analizy są nierówności w dostępie do usług opieki zdrowotnej grup ludności o większym i mniejszym statusie socjo-ekonomicznym. Znaczną rolę odgrywają tu systemy ubezpie-

czeń zdrowotnych i społecznych. Różnorodność programów profilaktyczno-leczniczo-rehabilitacyjnych jest również ważnym elementem polityki zdrowotnej, którą należy brać pod uwagę przy analizie społecznych uwarunkowań różnic stanu zdrowia populacji. Celem pracy jest przedstawienie tych wykładników stanu zdrowia populacji, które w znaczny sposób przyczyniają się do formułowania lokalnych programów profilaktyczno-leczniczo-rehabilitacyjnych poprzez lokalne władze samorządowe.

Słowa kluczowe: *społeczne determinanty, stan zdrowia populacji, różnice stanu zdrowia*

The background of social differences in health condition can be considered in determinants which are criterion of population health condition differences. Regarding local ecological system we can specify these determinants which influence health condition and are basis to shape local health policy. These determinants include the following determiners of health condition; natural, physical, chemical, biological, social political, cultural, legal, economical, ethical-moral etc.

One of the subjects that paper takes up is an analysis of economical factors made by comparison of social-economical differences among different population groups. An important element of above mentioned analysis is disparity in access to health care service by differentiated population groups (social-economical status). There is a great role to play by systems of health and social insurances. Moreover there many different prophylactic-therapeutic-rehabilitating programs supporting health policy which should be considered while analyzing of social conditions of population health condition. That paper points in identifying of those population health condition exponents which have an impact upon drawing up a local programs both prophylactic, rehabilitating as well as therapeutic ones by local self-governments.

Key words; *social determinants, health condition of population, health condition differences*

Wpływ choroby nowotworowej na aktywność społeczno-zawodową kobiet

The effects of neoplasm on female social life and professional activity

Marian Jędrych, Jadwiga Klukow, Beata Dąbrowicka

Zakład Matematyki i Biostatystyki Medycznej Akademii Medycznej w Lublinie

Katedra i Zakład Zarządzania w Pielęgniarstwie Akademii Medycznej w Lublinie

Wprowadzenie. Choroba onkologiczna utrudnia człowiekowi możliwość rozwoju zawodowego, często ogranicza sferę życia towarzyskiego, a co za tym idzie obciąża jego pozycję społeczną.

Celem pracy było określenie wpływu choroby nowotworowej na aktywność społeczno-zawodową kobiet.

Materiał i metody. Badaniem objęto grupę 100 kobiet chorych na nowotwory. Badania zostały przeprowadzone na oddziałach chirurgii onkologicznej i ginekologii operacyjnej w szpitalach klinicznych w Lublinie. Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego, wykorzystując ankietę własnej konstrukcji i zostały poddane analizie statystycznej. W analizie statystycznej wykorzystano: weryfikacje hipotez statystycznych opartą o testy niezależności χ^2 .

Wyniki. Przeprowadzona analiza statystyczna wykazała zależność ($p=0,036227$) pomiędzy wpływem choroby na aktywność zawodową, a wiekiem badanych. Największą grupą (27,27%), która z powodu choroby przeszła na rentę lub wcześniejszą emeryturę stanowią kobiety w wieku 51-62 lat. Nie ma zależności pomiędzy wpływem choroby na aktywność za-

wodową, a miejscem zamieszkania ($p > 0,05$). Choroba wywarła wpływ na sposób spędzania wolnego czasu u 93% badanych: 71% kobiet większą ilość czasu poświęca na odpoczynek, 22% częściej uczestniczy w spotkaniach towarzyskich. Większość badanych (81%) stwierdziła, że choroba wywarła wpływ na ich postawy wobec innych ludzi. Częściej spotyka się ze znajomymi 23% kobiet,; 37% ograniczyło kontakty ze znajomymi, natomiast unika kontaktów 21% badanych.

Wnioski. Choroba nowotworowa miała znaczący wpływ na relacje wewnątrzrodzinne: przejęcie ich obowiązków przez pozostałych członków rodziny, unikanie konfliktów, podejmowanie starań o stworzenie atmosfery miłości w rodzinie. Choroba nowotworowa powoduje zdecydowanie zaniechanie lub ograniczenie aktywności zawodowej kobiet.

Słowa kluczowe: *choroba nowotworowa, aktywność zawodowa, aktywność społeczna*

Introduction. Oncological disease limits the possibilities of career development and affects patients' social life, which results in a diminished social status.

The objective of this study was to establish the effect of oncological disease on social life and activity in the labour market among women.

Materials and methods. The study included 100 women with neoplasms. Examinations were conducted in departments of oncologic and gynecological surgery in Lublin hospitals. The method of diagnostic research was applied with the use of a self-designed questionnaire, followed by statistical analysis performed on the obtained research data which included verification of statistical hypotheses based on the χ^2 test of independence

Results. The performed statistical analysis demonstrated that there was a relationship ($p = 0.036227$) between the effect of the disease on professional activity and the age of the respondents. Most of the respondents aged 51-62 years (27.27%) obtained disability pension or finally retired. There was no association between the effect of the disease on professional activity and dwelling place ($p > 0.05$). The disease affected the manner of spending leisure time in 93% of the respondents: 71% devoted more time to rest, 22% socialized more frequently. The majority of the respondents (81%) claimed that the disease affected their attitudes towards other people: 23% of the women spent more time with their friends; 37% had less contact with their friends while 21% avoided them.

Conclusions. Oncological disease significantly affects family relations: the patients' duties are taken over by other family members, the members avoid conflicts and make effort to create an aura of love in the family. Neoplasm results in abandoned or limited professional activity among women.

Key words: *neoplasm, professional activity, social life*

Zachorowania na nowotwory przewodu pokarmowego na Podkarpaciu w latach 1990-2005

Gastrointestinal cancers in Podkarpacie region in 1990-2005

Jan Gawętko, Monika Binkowska-Bury, Małgorzata Marć, Grażyna Hejda

Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa

Wstęp. Nowotwory przewodu pokarmowego w ostatnich latach wysunęły się na 2 miejsce w Polsce po raku płuca – w zakresie liczby zachorowań.

Celem pracy była ocena dynamiki zachorowań na nowotwory przewodu pokarmowego terenie woj. podkarpackiego w latach 1990-2005 i odniesienie ich do danych dla Polski.

Materiał i metody. Metodą retrospektywnej analizy oceniano zachorowalność na nowotwory przełyku, żołądka, okrężnicy, odbytnicy i odbytu na Podkarpaciu oraz opracowano współczynniki zachorowalności surowe i standaryzowane oraz wskaźniki struktury zachorowań.

Wyniki. W latach 1990-2005 zarejestrowano na Podkarpaciu wzrost zachorowań na nowotwory przewodu pokarmowego z 727 do 1154. Nowotwory te stanowiły w 1990 r. 5% nowotworów przewodu pokarmowego w Polsce i 5,6% w 2005 r. Zachorowania u mężczyzn wzrosły z 422 w 1990 r., tj. 4,9% zachorowań w Polsce, do 686 w 2005 r. – 5,7%. U kobiet zachorowania wzrosły z 305 w 1990 r. – 5,1% zachorowań w Polsce, do 468 w 2005 r. – 5,45% zachorowań w Polsce.

W poszczególnych lokalizacjach narządowych u kobiet i mężczyzn zarejestrowano następujące współczynniki surowe zachorowań:

- przełyk: 1990 r. mężczyźni – 2,5, kobiety – 0,7; 2005 r. mężczyźni – 4,7, kobiety – 0,8
- żołądek: 1990 r. mężczyźni – 23,4, kobiety – 12,5; 2005 r. mężczyźni – 19,6, kobiety – 13,0
- okrężnica: 1990 r. mężczyźni – 5,4, kobiety – 5,1; 2005 r. mężczyźni – 21,7, kobiety – 17,1
- odbytnica: 1990 r. mężczyźni – 2,1, kobiety – 3,1; 2005 r. mężczyźni – 17,7, kobiety – 11,1
- odbył: 1990 r. mężczyźni – 4,8, kobiety – 4,7; 2005 r. mężczyźni – 0,7, kobiety – 0,6.

Wnioski. W latach 1990-2005 na Podkarpaciu stwierdzono 63% wzrost zachorowań na nowotwory przewodu pokarmowego. Największy wzrost surowego współczynnika zachorowań zarejestrowano na raka odbytnicy – prawie 8-krotny u mężczyzn i 3,5-krotny u kobiet oraz na raka okrężnicy – 4-krotny u mężczyzn i 3-krotny u kobiet. Zarejestrowano również wymagający dalszych badań 7-krotny spadek współczynnika surowego zachorowań na raka odbytu u mężczyzn oraz 8-krotny u kobiet.

Słowa kluczowe: *rak przełyku, rak żołądka, rak okrężnicy, rak odbytnicy, rak odbytu, nowotwory przewodu pokarmowego, epidemiologia*

Background. The gastrointestinal cancers are second-leading cause of morbidity after lung cancer in Poland.

The aim of research was to establish incidence of gastrointestinal neoplasms in Podkarpacie region in the years of 1990-2005.

Material and methods. The aim of study was a retrospective analysis of incidence of cancers in the oesophagus, stomach, colon, rectum and anus. The absolute number, crude rate, age-standardised rate and percentage of cancers were analysed.

Results. In the years of 1990-2005 the number of the new cases of gastrointestinal tract cancers diagnosed among females and males of Podkarpacie region increased from 727 to 1154. It was 5% of all gastrointestinal neoplasm in Poland in 1990 and 5.6% tumours in 2005. In men there were 422 new cases in 1990 and 686 in 2005. In women there were 305 new cases in 1990 and 468 in 2005.

The crude rates of incidence for men and women in Podkarpacie region were as follows:

- Oesophagus: 1990 M – 2.5, W – 0.7; 2005 M – 4.7, W – 0.8
- Stomach: 1990 M – 23.4, W – 12.5; 2005 M – 19.6, W – 13.0
- Colon: 1990 M – 5.4, W – 5.1; 2005 M – 21.7, W – 17.1
- Rectum: 1990 M – 2.1, W – 3.1; 2005 M – 17.7, W – 11.1
- Anus: 1990 M – 4.8, W – 4.7; 2005 M – 0.7, W – 0.6.

Conclusion. Between 1990 and 2005 in Podkarpacie a 63% increase was registered in the number of the gastrointestinal cancers. The most pronounced increase (8-fold increase in men and 3.5-fold increase in women) involved the crude rate of rectal cancer, followed by the colon cancer rate (4-fold increase in men and 3-fold increase in women). An unexpected decrease in crude rate was noted of anus cancer (a 7-fold decrease in men and 8-fold decrease in women). This study will be continued.

Key words: *oesophagus cancer, stomach cancer, colon cancer, rectal cancer, anus cancer, gastrointestinal cancers, epidemiology*

20 lat po Czarnobylu. Umieralność na raka tarczycy na Podkarpaciu w latach 1986-2003

Twenty years after Chernobyl. Thyroid cancer mortality in Podkarpacie region in 1986-2003

Jan Gawętko, Monika Binkowska-Bury, Małgorzata Marć, Grażyna Hejda

Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa

Wstęp. Rejon endemii karpackiej był od lat przedmiotem badań w zakresie schorzeń tarczycy, a w szczególności jej nowotworów. Katastrofa w Czarnobylu była dodatkowym impulsem do licznych analiz zgonów i zachorowań na nowotwory tarczycy po 1986 r.

Celem pracy była ocena zgonów z powodu nowotworów tarczycy na terenie woj. podkarpackiego w latach 1986-2003.

Materiał i metody. Metodą retrospektywnej analizy oceniano umieralność na raka tarczycy na Podkarpaciu oraz opracowano współczynniki zachorowalności surowe i standaryzowane oraz wskaźniki struktury zachorowań.

Wyniki. W latach 1986-2003 zarejestrowano na Podkarpaciu 307 zgonów z powodu nowotworów tarczycy, w tym 75 u mężczyzn i 232 u kobiet. W tym samym czasie w Polsce zarejestrowano 4730 zgonów z powodu raka tarczycy, w tym 1258 u mężczyzn i 3472 u kobiet.

Współczynnik surowy zgonów dla mężczyzn wyniósł w 1986 r. na Podkarpaciu 0,55 i 0,3 dla Polski oraz 0,2 w 2003 r. dla Podkarpacia i 0,4 dla Polski. U kobiet odpowiednio w 1986 r. 1,14 dla Podkarpacia i 0,8 dla Polski, a w 2003 r. 0,8 dla Podkarpacia i 0,5 dla Polski.

Wnioski. W latach 1986-2003 na Podkarpaciu stwierdzono 6,49% wszystkich zgonów z powodu nowotworów tarczycy zarejestrowanych w Polsce. Najwyższe wskaźniki zgonów dla Podkarpacia po 1986 r. były niższe, niż zarejestrowane w latach 1979-1980, a więc przed katastrofą w Czarnobylu. Stosunek zgonów kobiety/mężczyźni wynosił w omawianym okresie 3:1 na Podkarpaciu i 2,76:1 dla Polski. Wskaźniki zgonów na Podkarpaciu zarówno przed 1986 r. jak i po katastrofie w Czarnobylu były wyższe od analogicznych wskaźników dla Polski.

Słowa kluczowe: rak tarczycy, epidemiologia, tarczycza

Background. The Carpathian endemic region was an object of numerous studies connected with thyroid diseases, especially with thyroid cancer.

The aim of study was mortality due to thyroid cancer in Podkarpacie region in the years of 1986-2002.

Material and methods. The object of analysis was: the absolute number deaths, crude rate, age-standardised rate and percentage.

Results. In the years of 1986-2003 the number of deaths caused by thyroid cancer diagnosed among females and males of Podkarpacie region was 307. In this same time in Poland 4730 deaths caused by this neoplasm were recorded, 1258 in men and 3472 in women. The crude rate of deaths for men in Podkarpacie decreased from 0.55 in 1986 to 0.2 in 2003 and for women from 1.14 to 0.8.

Conclusion. From 1986 to 2003 in Podkarpacie region the registered general number of deaths due to thyroid cancer comprised 6.49% of such cases in Poland. The highest rates of deaths registered in Podkarpacie after 1986 were lower than those registered in 1979-1980 but they were higher than those recorded for Poland. The ratio between such deaths of women and those of men was 3:1 in Podkarpacie and 2.76:1 in Poland.

Key words: thyroid cancer, epidemiology, thyroid

Próchnica zębów u dzieci problemem społecznym

The caries of teeth as a social problem in children

Beata Pawka, Piotr Dreher, Jolanta Herda, Igor Szwiec, Monika Krasicka

Lubelskie Centrum Zdrowia Publicznego

Artykuł przedstawia problem próchnicy zębów jako problem społeczny. W artykule zawarte są dane dotyczące próchnicy zębów u dzieci 12-letnich w Polsce i na świecie. Badaniem objęto 475 dzieci obojga płci z wybranych szkół podstawowych miasta Lublina. Próchnica to najbardziej rozpowszechniona choroba narządu żucia, dotycząca osób w każdym wieku. Liczba osób na świecie dotkniętych próchnicą sięga 5 miliardów. Szczególnie ważnym problemem jest próchnica wśród dzieci. Dokonując porównania intensywności próchnicy u 12-latków w krajach europejskich można zauważyć, że Polska ze wskaźnikiem PUIW wynoszącym 4,4 zajmuje przedostatnie miejsce. Częstość występowania próchnicy, poważne i kosztowne następstwa spowodowane nieleczeniem i powikłaniami oraz zależność od stylu życia sprawia, iż jest problemem o znaczeniu społecznym i stanowi istotny element zdrowia publicznego. Podejmowane działania w celu zachowania zdrowia jamy ustnej powinny być kompleksowe i łączyć edukację zdrowotną, profilaktykę oraz organizację ochrony zdrowia.

Słowa kluczowe: próchnica, PUIW, dzieci 12-letnie

The study treated dental caries as a social problem. Data on dental caries were analysed in 12-year-old children in Poland and throughout the world. The examination was performed on four hundred seventy five children of either sex in selected Lublin schools. At every age of the children, caries proved to be the most widespread disease of organ of mastication. The number of individuals affected by caries in the world reaches 5 billions. Among children caries creates a particularly important problem. In intensity of caries among 12-year old European children Poland, with DMFT index of 4.4, occupies the next to the first place. The frequency of caries, serious and expensive sequels of failure to treat caries and the complications as well as the dependence on style of life cause that caries poses a social problem and a significant component of public health. The undertaken activities aimed at maintain health of oral cavity should be of a complex character and should link health education, prophylaxis and organization of health care.

Key words: caries, DMFT index, children 12-years old

Kultura zdrowotna społeczeństwa na przykładzie niektórych zachowań zdrowotnych studentów Akademii Medycznej w Gdańsku

Health awareness of society exemplified by health behaviour of Medical University of Gdansk students

Marzena Zarzeczna-Baran, Ewa Wojdak-Haasa, Jolanta Pęgiel-Kamrat

Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

Kultura zdrowotna zdefiniowana jako umiejętność oceny indywidualnych i społecznych potrzeb zdrowotnych, stosowanie w praktyce życia codziennego reguł higienicznych i zdrowotnych, jak również umiejętność korzystania z osiągnięć ochrony zdrowia i współdziałanie z nią, jest istotnym elementem kultury ogólnej.

Podnoszenie poziomu kultury zdrowotnej, powinno być jednym z zadań lekarza realizowanym w relacji z pacjentem.

Celem pracy jest zebranie informacji pozwalających ocenić zachowania zdrowotne studentów medycyny.

W badaniu uczestniczyli studenci VI roku AMG. W poniższym opracowaniu wykorzystane zostały odpowiedzi na pytania dotyczące aktywności fizycznej i sposobów odżywiania oraz dane socjodemograficzne zebrane za pomocą ankiety, której kwestionariusz został skonstruowany dla potrzeb tego badania. Studenci w większości deklaruowali uczestnictwo w ogólnorozwojowych formach aktywności fizycznej. Robili to głównie dla poprawienia własnego samopoczucia. Podawali, że wiedzę o właściwej diecie starają się stosować w praktyce codziennej. Większość spożywa śniadania wkrótce po przebudzeniu, a obiady przygotowywane są w domu. Studenci uważają, że systematyczna aktywność fizyczna ma największy wpływ na zdrowie. Większość studentów ma prawidłową masę ciała, większość mieszka w dużym mieście, a ich rodzice najczęściej mają wyższe wykształcenie.

Wnioski. 1. Uczestnictwo w wybranych formach aktywności fizycznej jest efektem postrzegania tego elementu stylu życia jako najbardziej kształtującego dobry stan zdrowia. 2. Prawidłowa masa ciała większości badanych może mieć związek deklarowanymi: prawidłowym odżywianiem i aktywnością fizyczną.

Słowa kluczowe: kultura zdrowotna, aktywność fizyczna, dieta

Health awareness is defined as skills of assessment personal and social health needs as applied in everyday life, rules and knowledge of achievements of health care and cooperation with the health care. Health awareness is a basic part of social welfare. The increase of the level of health awareness should be an important task for doctors.

The aim of this study was the assessment of students' health behavior. The inquiry was conducted among students of VIth year of the faculty of medicine of Medical University in Gdansk. Among the questions asked were those about the students' physical activity, the correct diet, their BMI and socio-demographic data.

The majority of students practiced different forms of physical activity. The most often practiced were cycling, swimming, jogging and aerobic. They did it for their well-being. Majority of examined students ate their breakfast after waking-up. Their lunch was prepared at home. In students' opinion physical activity made them feel healthier. A majority of them had a correct Body Mass Index, lived in large cities and their parents manifested higher education.

Key words: health awareness, physical activity, diet

Aktywność ruchowa dzieci przedszkolnych w opinii ich rodziców

Motile activity of nursery children in opinion of their parents

Emilia Kolarzyk, Anna Janik, Jacek Kwiatkowski

Zakład Higieny i Ekologii, Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum

Celem badań była analiza aktywności ruchowej dzieci przedszkolnych oraz ocena zaangażowania rodziców w dbałość o rozwój fizyczny swoich dzieci

Metodyka. Badaniem objęto 172 dzieci (85 dziewczynek i 87 chłopców) w wieku od 3 do 7 lat uczęszczających do wybranych przedszkoli z 4 różnych dzielnic Krakowa. U wszystkich badanych wykonano pomiary wysokości i masy ciała oraz obliczono wskaźnik BMI. Ocena aktywności fizycznej dzieci wykonana została na podstawie wystandaryzowanej ankiety, wypełnionej przez rodziców. W oparciu o pytania (z przypisaną liczbą punktów dla różnych wersji odpowiedzi) uzyskano informacje na temat sposobu spędzania wolnego czasu przez dziecko, jego preferencji do określonego rodzaju zabaw (statyczne, ruchowe),

częstości oglądania TV, uczestnictwa w zorganizowanych zajęciach ruchowych w przedszkolu i poza nim (dodatkowe zajęcia sportowe), a także stylu życia rodziny (aktywny udział w imprezach sportowo-rekreacyjnych lub zawodach).

Wyniki. Metodą regresji krokowej wykazano hierarchię czynników mających istotny statystycznie związek z aktywnością ruchową badanych dzieci. Na trzech pierwszych pozycjach znalazły się: wartość BMI, wiek dziecka oraz pora roku. Nieprawidłowe proporcje wagowo-wzrostowe stwierdzono u 29 badanych dzieci, w tym u 18 – niedowagą, a u 11 – nadwagę i otyłość. Dzieci z nadmiarami masy ciała cechowały się mniejszą aktywnością fizyczną oraz częściej spędzały czas w sposób bierny niż dzieci z prawidłową masą ciała lub niedowagą. W okresie roku poprzedzającego badanie dzieci młodsze (DzM – do 5 lat) wykazywały się większą ruchliwością i więcej czasu spędzały w sposób aktywny niż dzieci starsze (DzS – powyżej 5 lat). Zimą około 40% zarówno dzieci starszych jak i młodszych spędzało przed telewizorem więcej niż 2 godziny dziennie. Ponad 80% badanych dzieci uczestniczy regularnie w zajęciach gimnastycznych organizowanych w przedszkolu. Ponadto 15% DzM i 30% DzS uczęszcza na gimnastykę korekcyjną. Preferowaną formą aktywności poza przedszkolną było pływanie na basenie oraz różnego rodzaju zajęcia taneczne (taniec, balet, rytmika). 51% rodziców DzM i 40% rodziców DzS nigdy nie uczestniczyły wraz z dzieckiem w jakiegokolwiek imprezie sportowo-rekreacyjnej. Rzadko uczestniczyło w tego typu imprezach odpowiednio 39% i 52% rodzin. W obu grupach dzieci jedynie po około 6% rodziców bierze udział wraz z dzieckiem w imprezach czy też zawodach sportowych.

Wnioski. Aktywność ruchowa dzieci przedszkolnych jest niewystarczająca, głównie w okresie zimowym. Zbyt małe jest zaangażowanie rodziców w kształtowanie postaw prozdrowotnych swoich dzieci oraz zbyt mały jest przekaz prawidłowych wzorców w zakresie aktywności fizycznej i aktywnego spędzania wolnego czasu

The aim of studies was analysis of motile activity of nursery age children and evaluation of parental input into physical development of their children.

Methods. The studies were conducted on 172 children (85 girls and 87 boys), 3- to 7-year-old, attending selected nurseries in four different districts of Cracow. In all examined children height, body weight and BMI index were estimated. Physical activity of the children was estimated using a standardized questionnaire, filled up by their parents. Basing on replies to and outside of it (additional sport activities) and style of family life (active participation in sport-recreation events and competitions).

Results. Using step-wise regression the hierarchy was established of factors which exhibited a significant effect on motile activity of examined children. The first three most important factors included BMI index, age of the child and season of the year. Abnormal weight/height proportions were detected in 29 of the examined children, including weight deficit in 18 and overweight/obesity in 11 children. Children with an excess of weight manifested lower physical activity and more frequently spent time in a passive way as compared to children with normal or insufficient weight. Within the preceding year the younger children (YC, up to 5 years of age) manifested higher motility and spent more time in an active way than the older children (OC, over 5 years of age) did. In the winter approximately 40% children of either group spent more than 2 hours viewing TV. Over 80% of studied children regularly participated in gymnastics in the nursery. Over 15% YC and 30% OC attended corrective gymnastics classes. Beyond the nursery, the preferred form of activity was swimming in a swimming pool and dances of various type (dance, ballet, rhythmic), 51% of YC parents and 40% of OC parents never participated together with their children in any sport-recreational event, rare participation in such events was reported by 39% and 52% of families, respectively. In either of the groups just around 6% of parents participated together with their children in festivities or sport competitions.

Conclusions. Motile activity of nursery children is insufficient, particularly in winter time. Parents are insufficiently engaged in shaping pro-health attitudes of their children and transfer to the children an insufficient amount of correct standards of physical activity and active spending of free time.

Kontakty z narkotykami młodzieży szkół gimnazjalnych

Contact with drugs of young people from secondary school

Ludmiła Waszkiewicz, Katarzyna Połtyn-Zaradna, Katarzyna Zatońska, D. Wargosz

Katedra i Zakład Medycyny Społecznej Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Wprowadzenie. Problem narkotyzowania się młodzieży staje się coraz bardziej powszechny i osiąga on coraz młodsze dzieci. Z roku na rok coraz więcej młodych osób sięga po narkotyki. Większość robi to raz lub kilka razy i więcej nie próbuje, jednak duża liczba tych, co spróbowali uzależnia się.

Celem pracy jest zbadanie i określenie czynników skłaniających młodzież gimnazjalną do sięgnięcia po narkotyki i sposobu zapobiegania temu zjawisku.

Materiał i metoda. Anonimowe badania ankietowe przeprowadzono w roku szkolnym 2006/2007 wśród 160 losowo wybranych uczniów uczęszczających do I, II i III klasy gimnazjum. Dane przeanalizowano z uwzględnieniem płci oraz miejsca zamieszkania (miasto, wieś).

Wyniki. Prawie wszyscy uczniowie (94,7%) identyfikują heroinę, haszysz, marihuanę, kokainę, amfetaminę jako substancje narkotyczne. Uczniowie zamieszkali w mieście istotnie częściej zaliczali do narkotyków LSD i grzyby halucynogenne. Najczęściej wskazywanym źródłem pozyskiwania informacji o narkotykach były media (44,4%), następnie koledzy, koleżanki (32,5%), szkoła (13,8%) oraz rodzice 6,9%. Aż jedna czwarta badanych zadeklarowała, że co najmniej raz zażyła narkotyk. Pomiędzy badanymi nie stwierdzono różnic ze względu na płeć oraz miejsce pochodzenia. Spośród 40 uczniów 27 miało zażyło narkotyk na prywatce lub dyskotecce.

Wnioski. 1. Najczęściej motywem eksperymentowania z narkotykami jest ciekawość, nuda i wpływ rówieśników. Przynależność do grupy akceptującej narkotyki wynika głównie z braku satysfakcjonujących kontaktów z rodziną. 2. Wskazane byłoby zintensyfikowanie działań profilaktycznych ukierunkowanych na zapobieganie uzależnieniom i promujących zdrowy styl życia na terenie szkół oraz wskazanie młodzieży miejsc, w których może rozwijać swoje zainteresowania.

Słowa kluczowe: narkotyki, gimnazjum, uczniowie

Introduction. Problems of narcotized young people became more common and reach to an increasing extent more and more young children. Every year more young people start to take drugs.

Majority of them narcotize themselves once or more times and this is the end of their contact with drugs but some of them are become addicted.

The aim of this study was examination and qualification of factors which persuade young people to take drugs and an attempt to prevent this phenomenon.

Material and method. An anonymous questionnaire study was carried out in the 2006/2007 school year among 160 pupils from I, II, III class of secondary school. The results of the study were analyzed with respect to sex and place of living (town, village).

Results. Almost all of the pupils (94.7%) recognized heroin, hashish, marijuana, cocaine, amphetamine as drugs. The highest number of pupils living in the town included to drugs also LSD and hallucination-inducing substances. The most frequent source of information about drugs for young people involved mass media (44.4%), friends (32.5%), school (13.8%) and parents (6.9%). In the examined population, every fourth pupil admitted to use drugs once. There were no differences related

to sex and place of living of respondents. Even one fourth of examined subjects declared that used drugs at least once. Among 40 pupils 27 used drugs on party and disco.

Conclusions. 1. The most frequent reason of experimentation with drugs is curiosity, boredom and impact of friends. Mostly, entering a drug-accepting group reflects lack of good contacts with the family. 2. It would be advisable to intensify prophylactic programmes focused on prevention of addiction and promotion of healthy lifestyle at schools. It would be also important to show to young people the places, where can they develop their areas of interests.

Key words: drugs, secondary school, pupils

Poziom wiedzy studentek rzeszowskich uczelni na temat zagrożeń i czynników ryzyka raka szyjki macicy

The level of knowledge of students from universities of Rzeszow concerning danger and risk factors for cervical cancer

Joanna Kądziołka^{1,2/}, Edyta Barnaś^{3/}, Elżbieta Domka^{4/}, Joanna Grzegorzczak^{2/}, Iwona Bojar^{5/}

^{1/} WSiZ Rzeszów, Katedra Zdrowia Publicznego

^{2/} Wydział Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego, Instytut Fizjoterapii

^{3/} Wydział Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa

^{4/} NZOZ PADOMED

^{5/} Zakład Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Rak szyjki macicy jest drugim, co do częstości rakiem występującym u kobiet i drugą, co do częstości przyczyną zgonów wśród kobiet z powodu raka. Polska ma jeden z najwyższych współczynników zachorowalności i umieralności wśród państw Unii Europejskiej, co stawia nasz kraj na równi z państwami trzeciego świata. Niepokojący jest obserwowany obecnie wzrost zachorowań u kobiet coraz młodszych. Niewątpliwie ma to związek z rozpowszechnieniem czynników ryzyka rozwoju tego nowotworu przy jednoczesnym braku wiedzy i nieświadomości zagrożenia zarówno wśród kobiet dojrzałych, jak i wkraczających dopiero w dorosłość dziewcząt.

Celem pracy jest zbadanie poziomu wiedzy na temat zagrożenia i znajomości czynników ryzyka raka szyjki macicy wśród młodych kobiet – studentek pierwszego roku studiów różnych uczelni rzeszowskich.

Opracowano ankietę dotyczącą znajomości problemów związanych z rakiem szyjki macicy, profilaktyką i znajomością zachowań zwiększających ryzyko zachorowania.

Badaniem objęto 277 respondentek studiujących w mieście Rzeszowie. Uzyskane wyniki wskazują na istotną zależność pomiędzy poziomem posiadanej wiedzy, a studiowanym kierunkiem. Najwyższy poziom wiedzy prezentowały studentki kierunku pielęgniarstwo/położnictwo. Wyniki pracy wskazują na konieczność skuteczniejszej edukacji kobiet w okresie poprzedzającym inicjację seksualną.

Słowa kluczowe: rak szyjki macicy, czynniki ryzyka raka szyjki macicy, profilaktyka raka szyjki macicy, edukacja seksualna

Cervical cancer is the second most frequent type of cancer affecting women as well as the second most frequent cause of

women's deaths of cancer. Poland reports one of the highest incidence rate and death rate due to this neoplasm among the countries of European Union. This makes our country equal in this respect with the third world countries. A worrying increase in young women's incidence of cancer has been recently noticed. Undoubtedly, it is connected with spreading out of the risk factors for this type of cancer and lack of knowledge and awareness of cancer dangers among both adult women and young females being at the stage of maturation. The aim of this research was examination of the level of knowledge on dangers and risk factors for cervical cancer among young females studying their first year at different universities and colleges in Rzeszów. A survey was conducted concerning knowledge of problems connected with cervical cancer and its prevention. The study involved 277 female responders studying in Rzeszów. The results indicated a relationship between the level of knowledge of students and the faculty of their studies. The highest level of knowledge was presented by students of nursing and obstetrics. The results of this work showed the necessity of more efficient sexual health education for women in the period preceding their sexual initiation.

Key words: *cervical cancer, risk factors for cervical cancer, cervical cancer prevention, sexual health education*

Czy wiedza pielęgniarek o żywieniu jest wykorzystywana w ich życiu?

Is the nurse's knowledge used in their lives?

Agata Kulikowska, Danuta Czapka

Uniwersytet Medyczny w Białymstoku, Zakład Pielęgniarstwa Klinicznego

Wprowadzenie. W społeczeństwie o najwyższym rozwoju cywilizacyjnym najczęstszą przyczyną chorób i śmierci stały się choroby wynikające z zaburzeń metabolicznych. Jedną z głównych przyczyn ich powstawania jest zbyt duże spożywanie wysokokalorycznych pokarmów zawierających tłuszcze i białka. W 1999 r. grupa ekspertów WHO wyszczególniła choroby przewlekłe powstające na tle wadliwego żywienia, są to m.in. choroby sercowo-naczyniowe, otyłość, nowotwory, cukrzyca. Personel medyczny, zwłaszcza pielęgniarki, jest szczególnie zobligowany do prewencji chorób związanych z nieprawidłowym żywieniem. To one głównie przekazują informacje na temat diety, dostarczają materiały edukacyjne o żywieniu w zdrowiu i chorobie i jeśli one same nie przestrzegają zasad prawidłowego żywienia to jakość przekazywanych informacji może być niewystarczająca.

Celem pracy była analiza spożycia wybranych produktów oraz zawartości biopierwiastków (Ca, Mg, Fe, Zn) w dziennych racjach pokarmowych w odniesieniu do zalecanych norm.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono w grupie 109 pielęgniarek pracujących w dwóch szpitalach województwa podlaskiego. Do ilościowej oceny żywienia zastosowano metodę wywiadu 24 godz. z dnia poprzedzającego badanie. Zawartość biopierwiastków: wapnia, magnezu, żelaza i cynku w całodziennej racji pokarmowej pielęgniarek obliczono przy użyciu programu komputerowego FOOD 2 opracowanego przez Instytut Żywności i Żywienia w Warszawie.

Wyniki. Posiłki większości pielęgniarek nie spełniały kryteriów prawidłowego żywienia. W badanej populacji zaobserwowano niskie spożycie produktów zbożowych, mleka i produktów mlecznych, ryb, ziemniaków oraz owoców i warzyw. Stwierdzono, że podaż badanych biopierwiastków u pielęgniarek z Po-

dlasia była niska (głównie wapnia i żelaza) i niewiele różniła się od grup społecznych z różnych regionów Polski.

Wnioski. Nieprawidłowe żywienie pielęgniarek, mimo ich wiedzy, może niekorzystnie wpłynąć na prewencję chorób cywilizacyjnych.

Słowa kluczowe: *edukacja, pielęgniarki, jakość żywienia,*

Introduction. In highly developed society the most common cause of diseases and deaths are metabolic disorders. The main cause of them is the consumption of excess of caloric nourishment which contains fat and proteins. In 1999 the group of experts of the WHO specified chronic diseases caused by inappropriate nutrition, for example: cardiovascular disorders, the obesity, neoplasms, diabetes. The medical staff, mainly nurses, are obliged to prevent illnesses caused by incorrect nourishment. Nurses provide the information about the diet, they deliver literature about food during illness and good health. So if they do not abide by dietary rules, the quality of delivered information may be not adequate.

Aim. The point of work was to analyze supply of selected products, including microelements: Ca, Mg, Zn, Fe in daily meals with relation to recommended norms.

Material and methods. The study was conducted on a group of 109 nurses working in two hospitals of Podlaskie voivodship. To evaluate the nourishment 24-hours interview was used involving the day before the study. The microelements content: calcium, magnesium, zinc and iron in their daily rations were calculated by use of computer FOOD 2 software prepared by Institute of Food and Nourishment in Warsaw.

Results. The meals of most nurses did not satisfy the standards of correct nourishment. In the studied group an insufficient consumption of cereal products, milk and its products, fish, potatoes and also fruits and vegetables was observed. The studies showed that supply of studied microelements among the nurses from Podlaskie was low, and it concerned mostly calcium and iron. This did not differ much from other social groups from other regions in Poland.

Conclusions. Incorrect nourishment of nurses, despite of their knowledge, may badly influence their effort to prevent civilization-related diseases.

Key words: *education, nurses, quality of nutrition*

Wiedza na temat rozprzestrzeniania się chorób szerzących się drogą krwionośną w środowisku młodzieży gimnazjalnej

Knowledge on spread of blood-transmitted diseases in youth of secondary schools

Ludmiła Waszkiewicz, Katarzyna Połtyn-Zaradna, Katarzyna Zatońska, B. Holka

Katedra i Zakład Medycyny Społecznej Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Wprowadzenie. W Polsce szacuje się, że liczba nosicieli HBs wynosi ok. 1,5 mln osób, a ślady infekcji – obecne przeciwciała anty HbC – wykrywa się blisko u 10% populacji, a liczba aktywnie replikujących i zarażających nosicieli przekracza 500 tys. osób. Szacuje się, że w Polsce jest prawie 800 tys. osób zarażonych wirusem HCV. W Polsce od 1985 r. do 31 marca 2008 r. stwierdzono zakażenie HIV u 11431 obywateli polskich oraz ogółem 2052 zachorowania na AIDS.

Celem niniejszej pracy było zbadanie poziomu wiedzy młodzieży gimnazjalnej w zakresie profilaktyki chorób szerzących się drogą krwionośną na przykładzie infekcji HBV, HCV i HIV. **Materiał i metoda.** Anonimowe badania ankietowe przeprowadzono w roku szkolnym 2006/2007 wśród 100 losowo wybranych uczniów uczęszczających do III klasy gimnazjum. Dane przeanalizowano z uwzględnieniem płci.

Wyniki. Zdecydowana większość badanych (94%) identyfikuje HBV, HCV i HIV jako zakażenia szerzące się drogą krwionośną. Lepszą znajomością dróg szerzenia się zakażeń wykazały się dziewczęta. Zaledwie 16 uczniów wskazało pełną odpowiedź w przypadku działań profilaktycznych HBV, 10 osób w przypadku HCV oraz 30 uczniów w odniesieniu do HIV/AIDS. Wyższy poziom wiedzy w zakresie profilaktyki prezentują dziewczęta. Niespełna jedna trzecia badanych uczniów ocenia poziom swojej wiedzy w zakresie profilaktyki HBV, HCV i HIV jako niewystarczający, przy czym ponad połowa uczniów (59%) uważa, że znajomość zasad profilaktyki uchroni ich przed zakażeniem.

Wnioski. 1. Wskazane byłoby zintensyfikowanie działań z zakresu edukacji zdrowotnej, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących zakażeń przenoszonych drogą krwionośną w ramach działalności szkoły. 2. Objęcie działaniami z zakresu profilaktyki zakażeń przenoszonych drogą krwionośną również rodziców uczniów.

Słowa kluczowe: HBV, HCV, AIDS, uczniowie

Introduction. In Poland, the number of HBs carriers is estimated to include around 1.5 mln individuals while traces of the infection (HbC – specific antibodies) are detected in close to 10% of the population and number of individuals with active replication and capable of infecting others exceeds 500 thousand individuals. It is estimated that there live almost 800,000 persons infected with HIV. In Poland between 1985 and 31 March, 2008 HIV infection was disclosed in 11431 Polish citizens while AIDS developed in the total of 2052 cases.

Aim. Present study aimed at documenting in the youth of secondary schools the knowledge level on prophylaxis against blood transmitted diseases at the example of infections caused by HBV, HCV and HIV.

Material and method. Anonymous questionnaire studies were conducted in the school year of 2006/2007 among 100 randomly selected pupils of the IIIrd grade in the secondary school. The data were analyzed separately for each gender.

Results. A definite majority of tested pupils (94%) identified HBV, HCV and HIV infections as spreading with blood. Better knowledge of pathways in which the infections spread was

demonstrated by girls. Just 16 pupils provided full responses in cases of prophylactic activities which counteract HBV infections, 10 pupils did so in the case of HCV and 30 pupils were oriented in it in relation to HIV/AIDS. A higher knowledge level in prophylaxis was presented by girls. Almost one third of the tested pupils evaluated level of their own knowledge on prophylaxis against HBV, HCV and HIV infections as insufficient one even if over half (59%) of the pupils thought that knowledge of prophylaxis principles will protect them against the infections.

Conclusion. 1. Intensification of activities in health prophylaxis seems indicated within the range of school activities, with particular attention given to problems related to blood-transmitted infections. 2. The activities within the range of prophylaxis against blood-transmitted diseases should include also parents of the pupils.

Key words: HBV, HCV, AIDS, pupils

Znajomość czynników ryzyka chorób układu krążenia w subpopulacji w wieku poprodukcyjnym

The awareness of CVD risk factors in the subpopulation of the post-productive age

Irena Maniecka-Bryła^{1/}, Ilona Bigos^{2/}, Marek Bryła^{1/}

^{1/} Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej, Uniwersytet Medyczny w Łodzi

^{2/} Wydział Ratownictwa Medycznego, Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi

Wprowadzenie. Brak wiedzy o czynnikach ryzyka chorób układu krążenia (ChUK) powoduje podejmowanie nieprawidłowych zachowań zdrowotnych. Dotyczy to również osób starszych, które często nie zdają sobie sprawy, że poprzez prozdrowotne zachowania mogłyby poprawić jakość swojego życia i jego długość.

Cel. Opracowanie ma na celu ocenę znajomości czynników ryzyka chorób układu krążenia wśród osób starszych.

Materiał i metody. Do badania wylosowano jedną z przychodni w dzielnicy Łódź-Górna. Badaniem objęto 120 pacjentów przychodni (64 kobiety i 56 mężczyzn), którzy ukończyli 65. r.ż. Badanie przeprowadzono w 2005 r. Uzyskane dane empiryczne zakodowano i wprowadzono do komputera, tworząc bazę w Excelu. W analizie statystycznej wykorzystano miary położenia, rozproszenia i wnioskowania statystycznego.

Wyniki. W wywiadzie kwestionariuszowym badano znajomość czynników sprzyjających wystąpieniu zawału serca u ludzi. Odsetek prawidłowych odpowiedzi w stosunku do poszczególnych czynników ryzyka wahał się dla mężczyzn od 33,9 do 100%, a u kobiet od 39,1 do 100%. Dla obu płci łącznie odsetek ten wynosił od 48,3 do 99,2%. Największy odsetek prawidłowych odpowiedzi u mężczyzn dotyczył uznania za czynniki ryzyka nadużywania alkoholu i podwyższonego ciśnienia tętniczego krwi (100%), a także palenia papierosów (98,2%). U kobiet największy odsetek prawidłowych odpowiedzi dotyczył uznania za czynniki ryzyka otyłości (100%) oraz palenia papierosów i podwyższonego ciśnienia tętniczego krwi (98,4%). 20,8% badanych potrafiło wskazać wszystkie poprawne odpowiedzi w odniesieniu do 10 podstawowych czynników zagrożenia ChUK.

Wnioski. Istnieje konieczność edukacji osób starszych z zakresu ChUK oraz skutecznych sposobów zapobiegania tym chorobom.

Słowa kluczowe: choroby układu krążenia, wiedza o czynnikach ryzyka, ludzie starsi

Introduction. Insufficient knowledge about CVD risk factors contributes to wrong health behaviours. It is also true for the elderly, who often do not realise that they could improve the quality and duration of the life through health-promoting behaviours.

Aim. This paper aims at assessing the awareness level of CVD risk factors among the elderly.

Material and methods. An outpatient clinic in the Lodz-Górna district was randomly selected for our research study. The sample consisted of 120 outpatients (64 females and 56 males) being 65 or over 65-year old. The research study was carried out in 2005. The empirical results were coded and stored in a computer database in MS Excel. We used measures of position, dispersion and statistical reasoning in our statistical analysis.

Results. The survey examined the awareness of risk factors of a myocardial infarction. The correct answers were provided by 33.9 to 100% of males and 39.1 to 100% of females. For both genders combined, this percentage ranged from 48.3 to 99.2%. The highest share of correct answers among males was recorded for alcohol abuse and hypertension considered as the risk factors (100%), followed by tobacco smoking (98.2%). As for females, the highest scores of correct responses were obtained for obesity (100%), tobacco smoking and hypertension (98.4%). 20.8% of the study subjects were able to indicate all the right answers concerning 10 basic CVD risk factors.

Conclusion. Elderly people should get some education in the field of CVD risk factors and of the ways to prevent these diseases.

Key words: CVD, risk factor awareness, elderly people

Wiedza pacjentów na temat żyłnej choroby zakrzepowo-zatorowej

Patient's knowledge about the venous thrombotic & embolic disease

Brygida Sedlak

Śląski Uniwersytet Medyczny, Katedra Chirurgii Zakład Pielęgniarstwa Chirurgicznego

Zakrzepica żył głębokich wraz z zatorowością płucną składa się na obraz żyłnej choroby zakrzepowo-zatorowej. Z danych statystycznych wynika, że co czterdziesty Polak przechodzi różne postacie zakrzepicy żyłnej. W Polsce rocznie zakrzepica żylna rozpoznawana jest u 50 tys. osób, a zatorowość płucna u kolejnych 20 tys. Pomimo ogromnego postępu technik diagnostycznych, metod leczniczych, licznych szkoleń personelu medycznego oraz edukacji pacjentów częstość występowania żyłnej choroby zakrzepowo-zatorowej nie spada. Istotną rolę w procesie profilaktyki i leczenia żyłnej choroby zakrzepowo-zatorowej odgrywa sam pacjent. Jego wiedza na temat choroby oraz świadomość zagrożenia, jakie ze sobą ona niesie istotnie wpływa na jej przebieg.

Celem badania było poznanie poziomu wiedzy pacjentów chorujących na żylną chorobę zakrzepowo-zatorową na temat tej jednostki chorobowej.

Zbadano grupę 190 pacjentów leczących się ambulatoryjnie w Poradni Naczyniowej Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego nr 1 w Tychach. Wśród badanych były osoby z różnym wykształceniem, zamieszkujące wieś, małe miasta oraz duże miasta. Za pomocą testu wielokrotnego wyboru badano wiedzę pacjentów na temat miejsca schorzenia, czynników ryzyka, mechanizmu powstania, objawów, diagnostyki, profilaktyki i leczenia.

Wnioski z przeprowadzonego badania wskazują na to, iż stan wiedzy pacjentów na temat żyłnej choroby zakrzepowo-zatorowej jest niewystarczający. Program edukacyjny skierowany do pacjentów jest nieefektywny, a chorzy nie są świadomi powikłań, jakie niesie za sobą brak działań profilaktycznych.

Słowa kluczowe: choroba zakrzepowo-zatorowa, edukacja, profilaktyka

Deep vein thrombosis, together with the pulmonary embolism create the syndrome of the venous thrombotic & embolic disease. The statistic data show that each fortieth Pole suffers from some type of vein thrombosis. The vein thrombosis is diagnosed in 50,000 Polish patients annually, and the pulmonary embolism develops in 20,000 patients. Despite an extreme progress in the diagnostic techniques, treatment methods, numerous medical personnel training courses and patient's education, the frequency of venous thrombotic & embolic disease does not decrease. An important role in the prophylactic process and treatment of the venous thrombotic & embolic disease is played by the patient him/herself. His/her knowledge about the disease and awareness of the threat caused by it, significantly affects the disease course.

The research purpose was to learn what is the knowledge level in patients with the venous thrombotic & embolic disease, relating to this disease entity.

A group of 190 patients, treated as outpatients in the Vascular Clinic of the Regional Special Hospital no. 1 in Tychy was examined. Amongst the examined patients there were people with various education levels, resident in villages, small or big towns. Using the multi-choice test, the patients were examined for knowledge about: a disease place, risk factors, arising mechanism, symptoms, diagnostics, prophylactics and treatment.

Conclusions from the examination showed that the patient's knowledge level relating to the venous thrombotic & embolic disease was insufficient. The education program directed at the patients was ineffective, and patients were not aware of complications caused by relinquishing the prophylactic actions.

Key words: thrombotic & embolic disease, education, prophylaxis

Specyfika ferokinytyki u dzieci z celiakią

Specificity of iron kinetics in children with coeliakia

Oleg Gnatejko, Oksana Gdyria

Naukowo-Badawczy Instytut Patologii Dziedziczenia, Akademia Nauk Medycznych Ukrainy, Lwów

Niedokrwistość jest jednym z najczęstszych objawów choroby trzewnej (celiakii) – chronicznej zdeterminowanej genetycznie patologii, która cechuje się odporną nietolerancją glutenu z późniejszym rozwojem atrofi błony śluzowej jelita cienkiego, co doprowadza do rozwoju zespołu malabsorpcji.

Zasadniczym celem badania była analiza właściwości patogenezы zespołu objawów niedokrwistości u dzieci z wykrytą celiakią. W badaniu wzięło udział 57 dzieci z potwierdzoną chorobą trzewną, której towarzyszyła anemia. Kontrolna grupa liczyła 20 zdrowych dzieci. Średni wiek badanych dzieci wynosił w grupie chorych dzieci – 1,8 lat, a w kontrolnej grupie – 2 lata.

Diagnoza została zweryfikowana na podstawie danych klinicznych i analizy wyników występowania przeciwciał antygliadynowych IgA, IgG przeprowadzonych za pomocą metody immunofluorescencyjnej oraz testu immunofluorescencyjnego w kierunku przeciwciał antyendomysjalnych (EmA) i morfologicznego badania biopsji z drugiej i trzeciej części dwunastnicy. Do zbadania patogenezы anemii został określony poziom hemoglobiny, żelaza, średniej objętości krwinki czerwonej (MCV), średnie stężenie hemoglobiny w krwince czerwonej (MCHC), średnia masa hemoglobiny w krwince czerwonej (MCH), wskaźnik anizocytozy krwinek czerwonych (RDW), a także poziom ferrytyny, kwasu foliowego, całkowitą zdolność wiązania żelaza przez surowicę i współczynnik nasycania transferyny.

Podczas badania krwi obwodowej stwierdzono anemię lekkiego stopnia u 38,6% chorych, średniego – 33,3% oraz ciężkiego – 28,1%. Analiza statystyczna wykazała obniżone następujących wskaźników – hemoglobiny, żelaza, współczynnika nasycania transferyny, ferrytyny i kwasu foliowego. Wskutek przeprowadzonego badania były ujawnione znaczne zakłócenia ferokinytyki u dzieci z celiakią, której towarzyszył deficyt żelaza i kwasu foliowego.

Słowa kluczowe: celiakia, anemia, ferokinytyka, ferrytyna, kwas foliowy

Anaemia represents one of the most frequent signs of coeliakia, the chronic, genetically determined pathology, characterized by a resistant gluten intolerance with subsequent atrophy of small intestine mucosa, which results in development of malabsorption syndrome.

The main aim of the study involved analysis of pathogenesis of anaemic lesions in children with a diagnosed coeliakia.

The studies were conducted on 57 children with confirmed coeliakia, which was accompanied by anaemia. The control group included 20 healthy children. The average age of studied children amounted to 1.8 years among the sick children and 2 years in the control group.

The diagnosis was verified on the basis of clinical data and presence of anti-gliadin (EmA) antibodies of IgA and IgG classes, detected by immunofluorescence, immunofluorescence test aimed at detection of anti-endomysial immunoglobulins and morphological tests of biopsies from the second and third portion of duodenum. In studies on pathogenesis of the anaemia levels of haemoglobin, iron, mean volume of erythrocyte (MCV), mean haemoglobin concentration in erythrocyte (MCHC), mean mass of haemoglobin in erythrocyte (MCH), index of erythrocyte anisocytosis (RDW), levels of ferritin, folic acid, total capacity of serum to bind iron and coefficient of transferrin saturation were established. The tests on peripheral blood disclosed benign anaemia in 38.6% patients, moderate anaemia in 33.3% and severe anaemia in 28.1% patients. Statistical analysis demonstrated lowered levels of the following indices:

haemoglobin, iron, coefficient of transferrin saturation, ferritin and folic acid.

Thus, the conducted studies allowed to demonstrate significant disturbances in iron kinetics in children with coeliakia, accompanied by deficits in iron and folic acid.

Key words: coeliakia, anaemia, iron kinetics, ferritin, folic acid

Zachowania zdrowotne jako kluczowy czynnik zdrowia

Behaviour as a key health factor

Ewgienij M. Tiszchenko^{1/}, Marina Ju. Surmach^{1/}, Halina Pieciewicz-Szczęśna^{2/}

^{1/} Katedra Zdrowia Publicznego i Organizacji Ochrony Zdrowia, Państwowy Uniwersytet Medyczny w Grodnie, Białoruś przy wsparciu Białoruskiej Fundacji Badań Fundamentalnych

^{2/} Katedra i Zakład Epidemiologii, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wstęp. Zdrowie jest w pewnym sensie fenomenem, które zależy od wielu czynników. Do niedawna polityka ochrony zdrowia na Białorusi była ukierunkowana tylko na ocenę funkcjonowania służby zdrowia jako systemu. Temu sprzyjała tradycja kolektywizmu i unikanie odpowiedzialności indywidualnej.

Cel pracy. Celem pracy jest przedstawienie wybranych cech demograficznych, zdrowotnych, społecznych ludności białoruskiej jako czynników mobilizujących do zmiany zachowań zdrowotnych członków społeczeństwa.

Wyniki. W warunkach przemian społecznych oraz kryzysu ekonomicznego odnotowano negatywne zmiany w stanie zdrowia społeczeństwa na Białorusi, takie jak: zjawisko depopulacji; zwiększenie się liczby osób z patologią przewlekłą; wzrost zachorowalności ogólnej (za ostatnie 10 lat zachorowalność ogólna wzrosła o 16,3%); gwałtowny wzrost rozprzestrzeniania się oraz „odmłodzenie” chorób z zakresu patologii społecznej (od 1995 r. liczba chorych z alkoholizmem i psychozą alkoholową na Białorusi wzrosła o 56,5%; liczba zarejestrowanych w poradniach leczenia uzależnień dzieci do lat 15 zwiększyła ponad 6-krotnie); wzrosła zachorowalność na choroby układu krążenia o 75,2%. Temu wszystkiemu towarzyszyło zmniejszenie się zgłoszeń do lekarzy w celu diagnostyki, leczenia chorób oraz brak zainteresowania ludzi własnym zdrowiem. To wszystko przyczyniło się do zmiany priorytetów w polityce ochrony zdrowia, a mianowicie podkreślenie kluczowej roli każdej jednostki ludzkiej w kształtowaniu zdrowia społeczeństwa.

W celu umacniania i potęgowania zdrowia społeczeństwa podjęto szereg kroków w państwowej polityce społecznej: ogłoszono rok 2006 Rokiem Promocji Zdrowia, 2007 – Rokiem Zdrowia Matki, 2008 – Rokiem Zdrowia. Współczesne tendencje obserwowane w ochronie zdrowia ukazują zmianę akcentu w świadczeniach medycznych z choroby na zdrowie, z leczenia na profilaktykę, z pacjenta na człowieka, z terapii na opiekę, z instytucji medycznych na społeczeństwo.

Słowa kluczowe: zdrowie, zachorowalność, społeczeństwo, zachowania zdrowotne

Introduction. Health is a phenomenon depending on multiple factors. Until recently, the system of health care has been considered in Belarus as a main factor responsible for public health state. It was supported by tradition of collectivism, and allowed to avoid individual responsibility.

Aim of study. The investigations aimed at presenting selected demographic, health and social data on Belarus population as factors which promote changes in health behaviour in members of the society.

Results. In conditions of social shifts and recent economic crisis, the changes in health state of population in Belarus were observed. They included depopulation, and increase in prevalence of chronic pathologies, in general morbidity (in the recent 10 years general morbidity increased by 16.3%), abrupt spread and „rejuvenation” of diseases from the scope of social pathology (from the year of 1995 the number of patients with alcoholism and alcohol psychosis increased by 56.5%, the number of children below 15th year of age registered in clinics of dependence treatment increased more than six-fold), incidence of cardiovascular diseases increased by 75.2%). Patients less frequently reported to physicians for diagnosis or therapy and became less interested in their own health. All of this promoted change in list of priorities in health protection policies: the key role of everybody's individual behaviour has become stressed in shaping health of the society.

In order to promote and improve social health several steps were taken in the state social policy: the year of 2006 was announced as the year of health promotion, the year of 2007 as the year of the mother, the year of 2008 as the year of health. Contemporary tendencies observed in health protection demonstrate shift in accentuation in medical services from a disease to health, from medical treatment to prevention, from a patient to a person, from therapy to care, from medical institutions to society.

Key words: health, incidence, society, behaviour

Zarządzanie profilaktyką i leczeniem chorób sercowo-naczyniowych

Prophylactic management and treatment of cardio-vascular diseases

Andrij Bazylevycz^{1/}, Igor Jerych^{2/}, Volodymyr Zub^{3/}, Zoriana Zchukrovska^{4/}

^{1/} Katedra Zarządzania Państwowego, Lwowski Regionalny Instytut Zarządzania Państwowego Narodowej Akademii Zarządzania Państwowego przy Prezydencie Ukrainy

^{2/} Zarząd Główny Ochrony Zdrowia Państwowej Administracji w Obwodzie Lwowskim

^{3/} Zarząd Ochrony Zdrowia Urzędu miasta Lwów

^{4/} Lwowski Regionalny Instytut Zarządzania Państwowego Narodowej Akademii Zarządzania Państwowego przy Prezydencie Ukrainy

Choroby sercowo-naczyniowe zajmują w Europie jedno z czołowych miejsc w strukturze chorób i są przyczyną prawie dwóch trzecich wszystkich zgonów oraz jednej trzeciej przyczyn inwalidztwa. Według danych Europejskiego Towarzystwa Kardiologów, Ukraina wśród krajów europejskich, zajmuje pierwsze miejsce wg ilości zgonów spowodowanych chorobami serca i naczyń. Na Ukrainie wiek osób umierających z powodu chorób układu krążenia jest znacząco niższy w porównaniu do innych krajów europejskich.

U 35,3% dorosłych mieszkańców naszego państwa wykrywa się nadciśnienie tętnicze, 56,8% osób mają nadmierną masę ciała, 43,9% mężczyzn i 16,5% kobiet palą, 43,6% osób prowadzi siedzący tryb życia. 62,2% ludności Ukrainy umiera z powodu chorób niedokrwistości serca i chorób naczyniowo-mózgowych, udzielną wagą których w strukturze śmiertelności od choroby sercowo-naczyniowej wynosi odpowiednio 65,7 i 21,9%.

Niestety, na Ukrainie strategia leczenia przeważa jeszcze profilaktyczne ukierunkowanie. Na dzień dzisiejszy internści oraz kardiolodzy naszej rejonowej przychodni na zapobieganie poświęcają 5% czasu pracy, a na przykład w USA-30-40%.

Programy zapobiegania w Szwecji, Polsce, Finlandii, Niemczech i Japonii wyraźnie podkreślają potrzebę wdrożenia takich działań i ich finansową skuteczność. W tych programach badania naukowe powiązane są w równym stopniu z indywidualnym podejściem do osób o największym zagrożeniu zachorowania oraz z metodami zapobiegania w stosunku do pozostałej części populacji. Jednym z przykładów takiego projektu, który połączył różne strategie organizacji programów zapobiegania jest projekt prewencji chorób układu krążenia SOPKARD realizowany w Sopotcie.

Na lata 2008-2010 we Lwowie został opracowany i wdrożony program na rzecz doskonalenia metod udzielania pierwszej pomocy pacjentom z chorobami sercowo-naczyniowymi oraz naczyniowo-mózgowymi. W celu poszerzenia zakresu programu, z inicjatywy Obywatelskiego Kolegium Głównego Departamentu Ochrony Zdrowia Lwowskiego Oddziału Państwowej Administracji powstał regionalny program prewencji oraz leczenia sercowo-naczyniowych i naczyniowo-mózgowych chorób na lata 2009-2011.

Program przewiduje zapobieganie i obniżenie poziomu liczby zachorowań na sercowo-naczyniowe i naczyniowo-mózgowe choroby, trwałego upośledzenia i śmiertelności na skutek powikłań w/w chorób, a także zwiększenia długotrwałości i polepszenia jakości życia ludności we Lwowie i Lwowskim obwodzie.

Słowa kluczowe: sercowo-naczyniowe choroby, naczyniowo-mózgowe choroby, niepełnosprawność, śmiertelność, profilaktyka

In Europe a cardio-vascular disease (CVD) occupies the leading place in disease's structure and causes almost two thirds of all death cases and one third of public disability. According to the European Cardiology Association, among all EU countries Ukraine occupies the first place if the level of death-rate caused by heart and vascular diseases is considered. Deaths caused by circulatory system diseases develop not only more frequently but also earlier in Ukraine.

In Ukraine 35.3% of adults have arterial hypertension, 56.8% are overweight, and 43.9% males and 16.5% females are smokers, 43.6% of people are leading inactive lifestyle.

62.2% of population in Ukraine die from ischemic heart disease and from vascular-cerebral diseases (VCD); their share in CVD-caused deaths amounts to 65.7 and 21.9%, respectively.

Until now, the therapeutic strategy in Ukraine unfortunately remains to prevail over a prophylactic trend. Only 5% of the work time is directed to the prophylactic activities by our district therapists and cardiologists, in USA it amounts to 30-40%.

Prophylactic schemes which took place in Sweden, Poland, Finland, Germany and Japan, have clearly shown the need of introducing those actions and their financial effectiveness. Those investigators pay attention both to personal interventions in patients with particular risk of cardio-vascular diseases and to prophylactic actions at the level of selected population groups. One of the prophylactic programs of cardio-vascular diseases involves the SOPKARD system, which takes place in city Sopot. It is a project which in a peculiar way combines individual and population approaches in the strategy of organizing prophylactic programmes.

In order to improve provision of emergency first aid to people with CVD and VCD, a special programme was set up and has started working – the programme of improvement in provision of first aid to people with CVD and VCD in city of Lviv in 2008-2010. For coordination and spreading of this program in Lviv region, with the initiative of Community Collegiums of the Main Health Board of Lviv Regional State Administration, the regional programme concerning prevention and treatment of CVD and VCD is being developed for the years of 2009-2011.

This program foresees avoidance and reduction of the CVD and VCD disease incidence, of disability and death-rate caused by their complications, and also increasing duration and improving quality of life for the population of Lviv City and Lviv Region together.

Key words: CVD, VCD, disability, death-rate, prophylactic

Żywieniowe czynniki ryzyka osteoporozy u osób w wieku podeszłym z rozpoznanymi schorzeniami układu krążenia

Nutritional factors of risk of osteoporosis in elderly people suffering from diseases of cardiovascular system

Agata Skop-Lewandowska, Emilia Kolarzyk, Dorota Młynarska-Lang, Barbara Wójtowicz

Zakład Higieny i Ekologii, Uniwersytet Jagielloński, Collegium Medicum

Celem podjętych badań była ocena sposobu żywienia w aspekcie stopnia realizacji dietetycznych zasad profilaktyki rozwoju osteoporozy, osób w wieku podeszłym z rozpoznanymi schorzeniami układu krążenia.

Materiał i metody. Badaniami objęto 128 osób (w tym 66 kobiet i 62 mężczyzn) w wieku $73,2 \pm 6,9$ lat hospitalizowanych w I Katedrze Kliniki Kardiologii CMUJ w Krakowie. Oceny sposobu żywienia dokonano w oparciu o wystandaryzowany kwestionariusz częstości spożycia wybranych produktów spożywczych oraz wywiad ze spożycia żywności w okresie 24 godzin poprzedzających przyjęcie na oddział.

Wyniki. Obserwowano niskie średnie spożycie wapnia (wynoszące dla mężczyzn $359,5 \pm 238,7$ mg i kobiet $341,2 \pm 238,4$ mg) stanowiące odpowiednio dla mężczyzn 45% i kobiet 34% realizacji normy na poziomie bezpiecznym oraz wysokie spożycie fosforu (wynoszące dla mężczyzn $961,1 \pm 343,4$ mg i kobiet $862,9 \pm 450,7$ mg) stanowiące dla mężczyzn 148% i kobiet 115% normy. Średnie spożycie magnezu wynosiło $210 \pm 83,6$ mg dla mężczyzn i $191,2 \pm 93$ mg dla kobiet, stanowiąc odpowiednio dla mężczyzn 60% i kobiet 68% realizacji normy. Niski udział wapnia w diecie badanych z obu grup znalazł swe odzwierciedlenie w niewystarczającym spożyciu produktów mlecznych (mleko, napoje mleczne, sery twarogowe – spożywano średnio 2 do 3 razy w tygodniu, sery podpuszczkowe – 2 do 3 razy w miesiącu), warzyw zielonych (spożywanych średnio 1 raz w tygodniu), warzyw strączkowych oraz ryb (spożywanych średnio 2 do 3 razy w miesiącu).

Wnioski. Nieodpowiedni sposób żywienia badanej populacji, może być następstwem wdrożenia drastycznych ograniczeń żywieniowych (nie odpowiadających jednak w pełni zasadom racjonalnego odżywiania) wynikających z faktu choroby, mogących jednak w konsekwencji prowadzić do rozwoju lub progresji już istniejących zmian osteoporozy.

The aim of the study was to estimate the way of nutrition of elderly people suffering from cardiovascular system diseases in the aspect of implementing principles of dietetic prophylaxis against osteoporosis.

Materials and methods. There were 128 persons included in the examination (66 women and 62 men), aged 73.2 ± 6.9 years, hospitalised in Ist Cardiology Department, UJCM in Cracow. Their way of nutrition was evaluated on the basis of standardised questionnaire of the consumption frequency of particular nutritional products and on the basis of 24-hour dietary recall directly before the hospitalisation.

Results. Low average consumption of calcium (for men 359.5 ± 238.7 mg and for women 341.2 ± 238.4 mg), covering for men 45% and for women 34% of safe levels and high consumption of the phosphorus (amounting for men to 961.1 ± 343.4 mg and for women 862.9 ± 450.7 mg) making up for men 148% and for women 115% of recommended daily input were observed. The average consumption of magnesium was 210 ± 83.6 mg for men and 191.2 ± 93 mg for women, making up for men 60% and for women 68% of the recommended norm. The low intake of calcium in the examined men and women can be the result of an insufficient consumption of milk products (milk, milk drinks, cottage cheese – they were

consumed 2-3 times a week on the average, green vegetables, consumed once a week on the average), the leguminous vegetables as well as the fish (consumed 2-3 times a month on average).

Conclusion. The incorrect ways of nutrition of the studied population may result from drastic nutritional limitations (failing, however, to fully correspond to principles of rational nutrition), reflecting the existing disease but manifesting potential to result in development or progression of the already existing osteoporotic lesions.

Self-evaluation of health status and lifestyle of rural population in Ukraine

Oleh Liubinets, Mariia Telishevska, Bohdan Tsytsinsky, Iryna Parobetska, Orest Khodor, Volodymyr Hrynash, Ivan Furtak

Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Health Services Management Unit, Ukraine

Objectives. To evaluate health and lifestyle of rural population in Ukraine.

Methods. Survey for self-evaluation of population health and life style.

Results. A survey was carried out among 632 rural adult residents living at the attached area of Kholodnovitkivska physician's out-patient clinic (Lviv region, Ukraine). Among respondents 59.65% were females, 44.63% belonged to the age group 18-59 and 40.76% – to age group of 60 years and older.

As to the respondents, 40.66% of persons had been working under unfavorable working conditions and 35.28% had unsatisfactory living conditions. Every third respondent (35.13%) regarded that economic situation of his family was unsatisfactory, 23.58% of respondents evaluated the economic situation of his family as „satisfactory”, 17.56% – as „very good” and 3.16% as „good”.

During the previous year 22.94% of respondents had one or more cases of a disease. The difference between proportions of ill males and females was insignificant ($p > 0.05$).

31.01% of respondents evaluated their health status as „good”, 10.28% – as „very good”, 30.42% – as „average”, 25.16% – as „bad”, 2.69% – as „very bad”. Men evaluated their health status higher than females ($p < 0.05$).

52.37% of respondents considered that their lifestyle is a healthy one and 33.39% that they lead unhealthy living, 12.18% had no opinion about the style of their life and 2.06% did not answer the question at all.

The survey has shown that 59.81% respondents consume alcohol. This index among males was higher (69.04%) than among females (54.38%) ($p < 0.05$). 46.84% of respondents drink alcohol once or twice a month, 7.44% once or twice a week, 4.11% does so every day.

At the moment of the survey 30.22% smoked, 44.52% of respondents were ex-smokers, 1/85% did not answer the question. Only 22.26% of persons had never smoked. The percentage of smoking men (48.12%) was twice higher than that of smoking women (17.51%) ($p < 0.05$).

The evidence for a low health educational level of rural males was the high percentage of smokers among males who considered that they led a healthy life. Among females this proportion was 9.80%.

Key words: health, rural population, lifestyle, risk factors, alcohol usage, smoking

Ocena sprawności fizycznej dzieci, młodzieży oraz studentów powiatu zamojskiego

Estimation of physical proficiency in groups of children, young people and students living in Zamosc administrative district

Marta Duda ^{1/}, Rafał Sapała ^{1,2/}, Małgorzata Kijek ^{1/}

^{1/} Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Katedra Fizjoterapii

^{2/} Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Katedra Zdrowia Publicznego

Wprowadzenie. Sprawność fizyczna to specyficzna cecha człowieka, na którą składa się określony poziom zdolności motorycznych i umiejętności ruchowych warunkujących wykonanie konkretnego wysiłku fizycznego mniej lub bardziej efektywnego.

Cel. Przedstawienie poziomu sprawności motorycznej uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum, LO oraz studentów.

Materiał i metody. Badaniu poddano łącznie 200 osób, w tym 56% kobiet (112 osób) i 44% mężczyzn (88 osób). Badaniem objęto uczniów szkoły podstawowej, gimnazjum, LO oraz studentów powiatu zamojskiego. Średnia wieku badanych osób wynosi 16,96 lat. Do oceny sprawności i aktywności fizycznej wykorzystano Test Zuchory oraz autorską ankietę.

Wyniki. Najniższy poziom sprawności fizycznej zaobserwowano wśród licealistów, najwyższy zaś wśród uczniów gimnazjum. Wśród kobiet najwyższą sprawnością wykazały się studentki, najniższą zaś licealistki. Wśród mężczyzn wysokim poziomem sprawności wykazali się gimnazjaliści, natomiast najślabiej wypadli studenci.

Wnioski. Dzieci i młodzież, którzy regularnie podejmują aktywność fizyczną osiągają lepsze wyniki poziomu sprawności fizycznej. Poziom ogólną sprawności fizycznej dzieci i młodzieży wzrasta liniowo, co jest związane z kształtowaniem się i rozwojem biologicznym organizmu dziecka. Jest ona najniższa wśród uczniów szkoły podstawowej, znacznie wzrasta na etapie szkoły gimnazjalnej.

Słowa kluczowe: zdrowie publiczne, sprawność fizyczna, Test Zuchory

Background. The physical proficiency is a peculiar feature of a person which depends on motor performance level and abilities, both of which precondition execution of a specific physical effort less or more effectively.

Purpose. The goal of our study was to present the level of motor performance in primary, high and secondary school pupils and in a group of students.

Material and methods. The study group consisted of 200 people, 56% females (112 persons) and 44% males (88 persons). We examined children, teenagers and students who lived in Zamosc administrative district. The mean age of investigated persons was 16.96 years. To estimate the physical proficiency we used the Zuchory Test and the independently constructed questionnaire.

Results. The lowest level of physical proficiency was observed at secondary school, and the highest one at high school. Among women the best results were achieved in a group of students, and the lowest score was achieved at secondary school. The most proficient in the male group were pupils who attended high school, in comparison to students who had the lowest scores.

Conclusion. Children and young people, which regularly take the physical activity achieve better results in physical proficiency tests. The general level of physical proficiency in group of children and young people is growing linearly with development of child's biological organism. At primary school the level is the lowest, while it starts growing at high school.

Key words: public health, physical proficiency, Zuchory test

Nutritional factors of risk of osteoporosis in elderly people suffering from diseases of cardiovascular system

Józef Kwolek

Podkarpackie Centrum Zdrowia Publicznego w Rzeszowie, Ośrodek Statystyki i Analiz Ochrony Zdrowia

W tym materiale zostanie przedstawiona ocena zagrożenia nowotworami złośliwymi dzieci i młodych dorosłych (do 34 lat) w woj. podkarpackim oraz informacja o leczeniu stacjonarnym w szpitalach ogólnych. Szczególna uwaga zostanie zwrócona na możliwość leczenia stacjonarnego w naszym województwie. Podstawą do przeprowadzenia analizy są dane statystyczne GUS dotyczące zgonów, dane Podkarpackiego Rejestru Nowotworów oraz dane z badania chorobowości ogólnej. Opracowanie prezentuje informacje z lat 1999-2006 o zachorowaniach, leczeniu stacjonarnym i zgonach w grupach wiekowych 0-4, 5-14, 15-19 i 20-34 lat również w układzie według umiejscowień nowotworów. Dodatkowo sytuacja zdrowotna mieszkańców Podkarpacia zostanie porównana z danymi województw sąsiednich oraz danymi krajowymi.

Analiza hospitalizacji według województwa leczenia pokazuje, że w latach 2005-2006 ponad 70% hospitalizacji z powodu nowotworów złośliwych miało miejsce w szpitalach innych województw, a w grupach wiekowych 0-4 i 5-14 lat odsetek ten wynosił nawet około 90%.

Taka sytuacja jest nieodpowiednia dla rodziców i opiekunów dzieci, zajmuje bardzo dużo czasu na dojeżdżanie do miejsca leczenia dla zapewnienia chorym dzieciom odpowiedniej opieki. Jest też dużym obciążeniem ekonomicznym dla budżetu rodziny.

Słowa kluczowe: nowotwory złośliwe, zachorowania, umieralność, hospitalizacja, województwo leczenia

This paper will present an evaluation of cancer incidence amongst children and young people (younger than 34 years old) in the Podkarpacie Voivodship, as well as information pertaining stationary treatment in general hospitals. Stationary treatment which takes place in our voivodship will be emphasised. The main basis for this analysis will be the Central Statistical Office mortality data as well as general incidence data. This paper will present incidence, stationary treatment and death rate information for the following age groups: 0-4, 5-14, 15-19 and 20-34 years in the period from 1999 to 2006 (these data were also organised by cancer site). Additionally, the Podkarpacki region population health rate will be compared with the data for adjacent regions and also with the national data.

Having conducted the region of hospitalisation analysis, it has been found that in the period of 2005-2006, more than 70% malignant cancer hospitalisations were located in hospitals of other regions and for the age groups of 0-4 and 5-14 years this percentage was even higher, i.e. 90%.

Due to a very long commuting time, this situation is highly inconvenient for parents and child carers. This is also a very high financial burden.

Key words: cancer, incidence, mortality, hospitalisation morbidity, region of treatment

Poziom sprawności ukierunkowanej na zdrowie mężczyzn populacji Górnego Śląska

The level of health-related fitness among men from the region of Upper Silesia

Andrzej Knapik ^{1/}, Edward Saulicz ^{2/}, Michał Kuszewski ^{2/}, Ryszard Plinta ^{1/}

^{1/} Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Wydział Opieki Zdrowotnej, Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach

^{2/} Katedra Podstaw Fizjoterapii, Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice

Wstęp. W ostatnim czasie zmienia się pojmowanie sprawności fizycznej. Następuje odejście od ujmowania sprawności jako wyłącznie efektów motorycznych, wiążąc to pojęcie coraz bardziej z takim funkcjonowaniem ustroju, który byłby możliwie bliski dobrostanowi. Współczesna sedenteryjność stylu życia i jej efekt – spadek możliwości adaptacyjnych ustroju wymagają środków kompensacyjnych w postaci zwiększonej aktywności ruchowej. Coraz powszechniejszy jest pogląd, że najefektywniejszym środkiem w realizacji potrzeb biologicznych ustroju jest aktywność ruchowa o charakterze sportowym.

Celem pracy było określenie wpływu systematycznej aktywności ruchowej o charakterze sportowym na poziom sprawności, pojmowanej wg HR-F, mężczyzn - mieszkańców Górnego Śląska.

Materiał i metody. Zbadano 175 mężczyzn w wieku 30-60 lat. Badania objęły pomiary morfologiczne i testy czynnościowe, których dobór był zgodny z przyjętym podejściem koncepcyjnym do sprawności. Wykonano pomiary: tętna spoczynkowego, masy ciała, procentowej zawartości tkanki tłuszczowej, obwodów talii i bioder. Testy motoryczne dotyczyły oceny poziomu wydolności, gibkości, siły mięśniowej oraz wybranych zdolności koordynacyjnych. Jako zmienną różnicującą badanych przyjęto systematyczną aktywność ruchową w wymiarze minimum raz w tygodniu, przez jedną godzinę.

Wyniki. Odnotowano różnice istotne statystycznie w zakresie większości badanych parametrów na korzyść osób aktywnych ruchowo. Różnice te dotyczyły tętna spoczynkowego, zawartości procentowej tkanki tłuszczowej, wskaźnika WHR, wydolności tlenowej, gibkości, wybranych parametrów siłowych oraz niektórych zdolności koordynacyjnych.

Wnioski. Aktywność ruchowa o charakterze sportowym – jako element stylu życia wydaje się być czynnikiem decydującym o poziomie sprawności ukierunkowanej na zdrowie. Ponieważ pojęcie sprawności dotyczy stanu, aktywności – procesu, z punktu widzenia profilaktyki zdrowotnej pożądane wydaje się być promowanie pojęcia aktywności ukierunkowanej na zdrowie.

Słowa kluczowe: *sprawność ukierunkowana na zdrowie, aktywność fizyczna*

Introduction. In recent years the perception of body fitness has been changing. A departure is noted from the concept of fitness seen only through its aspects of motoric function towards the more and more prevalent view of fitness related to such a functioning of the body which would be closest to its well-being. The contemporary sedentary life style and its effect, i.e. the decrease in the adaptive ability of the body, require means of compensation in the form of increased physical activity. More and more common is the view that the most effective means of meeting the biological needs of the body is the activity of a sport nature.

The aim. The objective of the present paper was to specify the impact of a systematic physical activity of sport nature on the level of fitness according to HR-F in men living in Upper Silesia.

Materials and methods. One hundred and seventy-five men aged 30-60 were tested. The tests included morphological

measurements and activity tests the choice of which was in compliance with the assumed conceptual approach towards fitness. The measurements of the following were taken: the static pulse, the body mass, a percentage of the fatty tissue, and the circumferences of waist and hips. Motoric tests encompassed the assessment of the level of functioning, flexibility, muscular strength and selected coordination abilities. A regular physical activity of the minimum of one hour a week was accepted as the variable differentiating the participants of the tests.

Results. Statistically significant differences were noted in the majority of the tested parameters to the advantage of the physically active persons. These differences regarded the static pulse, the content of fatty tissue, the WHR factor, the oxygen function, flexibility, selected parameters of strength and some of the coordination abilities.

Conclusions. A physical activity of sports nature as an element of one's life style seems to constitute a main factor in shaping the level of health-related fitness. As the concept of fitness pertains the activity, it seems desirable from the point of health prophylaxis to promote health-related activities.

Key words: *Health-Related Fitness, physical activity*

Samoocena stanu zdrowia uczestników II Międzynarodowej Kampanii Antytytoniowej „Quit & Win” w Polsce po upływie 10 lat*

Self assessment of health among the participants of the 2nd International Antinicotine 'Quit and Win' Campaign in Poland after ten years

Alina Kowalska, Włodzimierz Stelmach, Jan Krakowiak, Adam Rzeźnicki, Wojciech Drygas

Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej

* praca finansowana przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi z pracy własnej nr 502-16-855

Wstęp. Palenie tytoniu jest jednym z najczęściej obserwowanych zachowań Polaków, wpływających negatywnie na zdrowie. Za skuteczną metodę walki z nałogiem palenia w skali populacyjnej uważa się duże kampanie antytytoniowe.

Celem pracy jest przedstawienie samooceny stanu zdrowia przez uczestników kampanii antytytoniowej po upływie 10 lat od podjęcia decyzji o utrzymaniu abstynencji, oraz wskazanie występujących różnic w ocenie między pozostającymi w abstynencji a badanymi, którym nie udało się wytrwać bez palenia.

Materiał i metoda. W 2006 r. przeprowadzono kolejne badanie wśród 1700 uczestników konkursu „Rzuć palenie i wygraj”, kończącego w 1996 r. w Polsce II Międzynarodową Kampanię Antytytoniową „Quit & Win”. Wypełnione ankiety nadesłało 648 osób (38,1%).

Wyniki. Po upływie 10 lat od przystąpienia do konkursu „Rzuć palenie i wygraj” 503 osoby (77,6%) stwierdziły, że nie palą w ogóle a 145 badanych (22,4%) nie udało się utrzymać abstynencji tytoniowej. Wśród 648 respondentów najwięcej, to jest 302 osoby (46,6%) oceniły stan swojego zdrowia jako dobry, 236 osób (36,4%) jako średni, 76 ankietowanych (11,7%) jako bardzo dobry, 29 osób (4,5%) jako zły a 5 ankietowanych (0,8%) jako bardzo zły.

Wnioski. Uznanie stanu zdrowia za niezadowolający przez znaczącą część respondentów (41,7%) świadczy o potrzebie skorzystania z porady lekarskiej przynajmniej przez te osoby, w celu rozpoczęcia właściwej terapii.

Słowa kluczowe: *samoocena stanu zdrowia, palenie tytoniu, abstynencja tytoniowa, kampania antytytoniowa*

Introduction. Smoking is one of the most frequently observed types of behaviour among the Poles, which negatively influences their health. Extensive antinicotine campaigns are claimed to be an efficient method of fighting against it on a population scale.

The aim of the work is to present the self-assessment of health done by the participants of the campaign ten years after taking a decision of keeping away from smoking and pointing to the differences between those refraining from smoking and the tested ones who failed in their attempt.

Materials and methods. In 2006 there were additional tests among the 1700 participants of the 'Quit and Win' competition that ended in Poland in 1996 after the 2nd International Antinicotine 'Quit and Win' Campaign. Completed surveys were sent back by 648 participants (38.1%).

Results. Ten years after joining the 'Quit and Win' competition, 503 people (77.6%) came to the conclusion that they do not smoke at all, and 145 of the tested people (22.4%) failed to sustain in their smoking abstinency. Among the 648 respondents majority, i.e. 302 individuals (46.6%) evaluated their health condition as good, 236 persons (36.4%) as average, 76 persons (11.7%) as very good, 29 persons (4.5%) as bad and 5 persons (0.8%) as very bad.

Conclusions. Assessing their health as bad by a significant number of respondents (41.7%) proves the necessity of medical assistance at least to those assessing their health as bad in order to start off an appropriate treatment.

Key words: *health self-assessment, smoking tobacco, smoking abstinency, antinicotine campaign*

Osobowościowe determinanty zachowań zdrowotnych

Personality determinants of health behaviour

Piotr Pudło, Filip Osuchowski

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Katedra Nauk Społecznych, Dział Organizacji, Kontroli, Szkolenia i Promocji Zdrowia Wojewódzkiego Ośrodka Medycyny Pracy w Rzeszowie

Przedmiotem pracy są wyniki badań nad osobowościowymi determinantami zachowań zdrowotnych. Badania miały na celu identyfikację zależności pomiędzy poszczególnymi cechami osobowości a przejawiającymi się zachowaniami zdrowotnymi. Badaniem zostali objęci studenci Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania. Dane na temat zachowań zdrowotnych oraz związane z nimi cechy osobowości zostały zebrane w oparciu o kwestionariusz EPQ-R oraz Inwentarz Zachowań Zdrowotnych. Uzyskane wyniki prezentują, zależność pomiędzy poszczególnymi cechami osobowości a zachowaniami zdrowotnymi takimi jak nawyki żywieniowe, zachowania profilaktyczne, pozytywne nastawienia psychiczne, praktyki zdrowotne.

Słowa kluczowe: *zachowania zdrowotne, osobowość, psychologia zdrowia*

The subject of the study involved personality determinants of health behaviour. The research aimed at identification of relations between specific features of personality and the health behaviour. The research was carried out on students of the University of Information and Technology. The data on health behaviour and related personality features were gathered on the basis of a EPQ-R questionnaire and The Inventory of Health Behaviour. The results obtained presented a relation between particular personality features and health behaviour, such as eating habits, preventive actions, positive psychological attitude, health practice.

Key words: *health – related behaviour, personality, health psychology*

Kierunek studiów jako wyznacznik zachowań zdrowotnych

The type of a university course as a determinant of health-related behaviours

Anna Baran, Anna Stocka

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie, Katedra Nauk Społecznych

Przedmiotem pracy są wyniki badań dotyczących zależności pomiędzy kierunkiem kształcenia a zachowaniami zdrowotnymi. Celem przeprowadzonych badań było określenie wpływu kierunku studiów na podejmowanie zachowań zdrowotnych takich jak: nawyki żywieniowe, zachowania profilaktyczne, nastawienie psychiczne oraz praktyki zdrowotne. Badaniem zostali objęci studenci Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania kształcący się na kierunkach Zdrowie Publiczne oraz Ekonomia. W badaniu posłużono się Inwentarzem Zachowań Zdrowotnych autorstwa prof. Zygryda Juczyńskiego. Uzyskane wyniki wskazują na znaczący wpływ kierunku studiów na zachowania zdrowotne.

Słowa kluczowe: *zachowania zdrowotne, nawyki, zwyczaje, postawy*

The aim of this article was to show the results of the research on connection between the type of a university course and health-related behaviours. The study was supposed to check the influence of the university course type on health behaviour such as dietary habits, preventive behaviour, positive psychological attitude and health practices.

The group of people who took part in the research were students of the University of Information Technology and Management in Rzeszow, studying on two different university courses: Public Health and Economics. The tool used to gather data was The Health-Related Behaviours Survey by Prof. Zygfryd Juczyński. The results of the research showed significant influence of the type of educational specialization on health-related behaviours.

Key words: *Health-related behaviors, habits, attitude*

Edukacja zdrowotna jako istotny standard w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą w środowisku nauczania i wychowania w woj. lubelskim

Health education as aq significant standard in prophylactic health care of children and youth in the teaching and education environment in Lublin voivodship

Jolanta Herda, Beata Pawka, Piotr Dreher, Igor Szwiec

Lubelskie Centrum Zdrowia Publicznego w Lublinie

Edukacja zdrowotna jest procesem, w którym ludzie uczą się dbać o zdrowie własne i innych, w tym, w szczególności dokonywać wyborów sprzyjających zdrowiu. Spośród wielu standardów postępowania w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad uczniami w środowisku nauczania i wychowania, edukacja zdrowotna nabiera coraz większego znaczenia i stanowi istotny element promocji zdrowia. Pierwsza międzynarodowa Konferencja w Ottawie (1986), zakończona podpisaniem Karty Ottawskiej podkreśliła znaczenie promocji zdrowia jako procesu umożliwiającego ludziom zwiększenie kontroli nad własnym zdrowiem oraz jego poprawę i wskazała na edukację zdrowotną jako jej podstawowe narzędzie.

Celem badania skierowanego do pielęgniarek/higienistek szkolnych w województwie lubelskim była ocena realizacji wybranego standardu w profilaktycznej opiece zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą szkolną, a mianowicie edukacji zdrowotnej.

Badaniem ankietowym objęto 413 pielęgniarek/higienistek szkolnych, co stanowiło ok. 90% wszystkich, które realizowały profilaktyczną opiekę zdrowotną u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Ocenie poddano m.in. zakres, tematykę oraz formy prowadzonego wychowania zdrowotnego.

Wyniki badania ankietowego wykazały, że edukacja zdrowotna realizowana była w ramach szkolnego programu edukacji zdrowotnej; przy okazji przeprowadzania przez pielęgniarki/higienistki szkolne testów przesiewowych; porad ambulatoryjnych; czy też innych świadczeń zdrowotnych; w ramach współpracy z innymi podmiotami np. stacjami sanitarno-epidemiologicznymi; w wyniku udzielanych konsultacji nauczycielom i wychowawcom klas z zakresu wychowania zdrowotnego.

Barwnym wachlarzem okazały się nie tylko formy edukacji zdrowotnej, a także ich tematyka. Badanie dostarczyło cennych informacji na temat zakresu, tematyki i form przeprowadzonej edukacji zdrowotnej wśród uczniów województwa lubelskiego, we wszystkich typach szkół, w tym specjalnych, a także będących w sieci szkół promujących zdrowie, czy też nie pozostających w tej sieci. Uczniowie w województwie lubelskim w największym stopniu (ok. 90%), obok woj. lubuskiego i zachodniopomorskiego objęci byli działaniami edukacyjnymi realizowanymi przez pielęgniarki szkolne (dane Instytutu Matki i Dziecka, 2007). Właściwie wdrażany standard w postaci edukacji zdrowotnej przyczynił się do poprawy jakości oraz optymalizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej świadczonej uczniom uczęszczającym do szkół na terenie woj. lubelskiego.

Edukacja zdrowotna to nie tylko przekazywanie wiedzy. Jak wskazują inne badania, uzyskanie odpowiedniego poziomu wiedzy, w tym przypadku o zdrowiu, nie wpływa automatycznie na zmianę zachowań ludzi. Jej cele są bardziej złożone, a ich hierarchia zależy od indywidualnych potrzeb młodego człowieka oraz wpływu środowiska, w którym żyje.

Zdrowie i edukacja są ściśle powiązane ze sobą obszarami. Inwestowanie w zdrowie, zwłaszcza tych najmłodszych przynosi wymierne korzyści społeczno-ekonomiczne w skali całego kraju. Zdrowe dzieci lepiej uczą się, a ludzie z wyższym poziomem wykształcenia żyją dłużej i ich życie cechuje wyższa jakość.

Słowa kluczowe: edukacja zdrowotna, promocja zdrowia, uczniowie, pielęgniarka szkolna

Health education involves a process in which humans to care of their own and somebody else's health, in particular how to execute choices which promote health. Among many standards of behaviour in prophylactic health care of pupils in the teaching and education environment health education acquires increasing significance and forms a significant element of health promotion. The first international conference in Ottawa (1986), terminated by signing of the Ottawa Card, underlined the significance of health promotion as a process which permits humans to augment control over their own health and improve it and pointed to health education as its basic instrument.

The studies, targeted at school nurses/hygienists in Lublin voivodship, aimed at evaluation of implementation of the selected standard in prophylactic health care of children and youth, the health education.

The questionnaire studies involved 413 school nurses/hygienists, which comprised around 90% of all the school nurses/hygienists involved in prophylactic health care of children and school aged youth. Among other, the evaluation included the range, subject and forms of health education.

The results of questionnaire studies showed that the health education used to be carried out within the school programme of health education, on the occasion of screening tests conducted by school nurses/hygienists, ambulatory assistance and other health services, in cooperation with other subjects, e.g. with Sanitary-Epidemiological Stations, also as a result of consultations provided to teachers and form masters in the scope of health education.

A rich scope could be demonstrated not only of forms in health education but also of its subjects.

The studies provided valuable data on the range, subject and forms of health education given to pupils of Lublin voivodship including all types of school, including special schools, schools involved in the network of health-promoting schools and those outside of it. In line with pupils of the Lubuskie and West-Pomerania voivodships, pupils of Lublin voivodship were most frequently (in around 90%) involved in the educational actions of school nurses (data of the Mother and Child Institute, 2007). The properly introduced standard in the form of health education promoted improved quality and optimization of prophylactic health care provided to pupils attending schools in Lublin voivodship.

Health education is not restricted to transmission of knowledge. As indicated by other studies, gaining of an appropriate level of knowledge, in this case knowledge about health, does not automatically alter human behaviour. Aims of health education are much more complex and their hierarchy reflects individual needs of a young human being and influences of the community in which he/she lives. Health and education represent strictly inter-linked areas. Investments into health, particularly into health of the youngest ones, provides measurable social-economic advantages in the scope of the entire country. Healthy children learn better and humans with higher levels of education live longer and their life manifests higher quality.

Key words: health education, health promotion, pupils, school nurse

Działalność edukacyjna lekarzy rodzinnych w ramach profilaktyki chorób cywilizacyjnych

The educational activity of general practitioners within lifestyle disease prevention

Agata Stefanowicz, Teresa B. Kulik, Dorota Żołnierczuk-Kieliszek

Katedra Zdrowia Publicznego, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wprowadzenie. Edukacja jako proces zmieniania wiedzy, zachowań, postaw i umiejętności pacjentów w zakresie zapobiegania chorobom cywilizacyjnym, powinna być prowadzona z inicjatywy personelu medycznego POZ zarówno w przychodni, jak i w trakcie wizyt środowiskowych.

Cel. Celem pracy była próba oceny, czy i w jakim zakresie lekarze POZ prowadzą edukację zdrowotną wśród swoich pacjentów. Zbadano również, czy na podejmowanie działalności edukacyjnej ma wpływ miejsce pracy i specjalizacja lekarzy POZ.

Materiał i metody. Badaną grupę stanowiło 176 lekarzy pierwszego kontaktu pracujących w 70 losowo wybranych placówkach POZ (35 w miastach i 35 na wsi) na terenie 9 powiatów regionu lubelskiego. Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, techniką – kwestionariusz ankiety.

Wyniki. Dwie trzecie badanych lekarzy z własnej inicjatywy udziela pacjentom porad i zaleceń dotyczących modyfikacji stylu życia i diety. Statystycznie częściej czynią to lekarze pracujący w miastach oraz lekarze młodzi bez specjalizacji. Znaczna grupa badanych przekazuje informacje na temat szkodliwości palenia, udostępnia ulotki i broszury na ten temat i udziela porad antynikotynowych. Jedynie co piąty ankietowany lekarz POZ prowadzi z własnej inicjatywy instruktaż samobadania piersi wśród kobiet.

Wnioski. Udział lekarzy rodzinnych w edukacji pacjentów i kształtowaniu zachowań prozdrowotnych jest niezadowalający. Ze względu na duże obciążenie pracą koncentrują oni opiekę zdrowotną w rejonie głównie na działaniach leczniczych.

Słowa kluczowe: lekarze, podstawowa opieka zdrowotna, edukacja, profilaktyka

Introduction. Education as a process of changing knowledge, behaviour, attitudes and abilities of patients in the field of lifestyle disease prevention should be introduced on the initiative of Basic Health Care medical staff both in clinics and during environmental visits.

Objective. The objective of the study was to evaluate the range of health education introduced by Basic Health Care physicians among their patients. The issue under examination was also the influence of workplace and specialization of Basic Health Care doctors on the initiation of educational activity.

Material and method. The survey group comprised 176 general practitioners, employed in 70 Basic Health Care centres selected at random (35 from urban and 35 from rural areas) in the area of 9 provinces of Lublin region. The research method involved a diagnostic survey and the applied technique was a survey questionnaire.

Results. Two thirds of the physicians under survey provided their patients with advice and recommendation concerning the changes in their diet and lifestyle on their own initiative. The statistics showed that such actions were more frequently taken by physicians from urban areas and by young doctors, with no specialization. A significant percentage of physicians provided their patients with the information on the effects of smoking, distributed leaflets and brochures on the subject and gave advice. Only a fifth of Basic Health Care physicians provided women with the breast self-examination instructions on their own initiative.

Conclusions. The participation of general practitioners in patient education and shaping their health-promoting behaviour is unsatisfactory. Due to considerable workloads, in their practice they are focused on treatment rather than on prevention.

Key words: practitioners, Basic Health Care, education, prevention

Koncepcja autorskiej „Skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”. Projekt i wstępne wyniki z wdrożenia

Original concept of „Scale for assessing young people's health behaviours”. Project and initial results

Katarzyna Sygit

Zakład Wychowania Zdrowotnego, Instytut Kultury Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego

Wstęp. Zachowania zdrowotne dotyczą zachowań sprzyjających zdrowiu oraz zachowań zagrażających zdrowiu. Wyniki licznych badań pozwalają na zdiagnozowanie tych zachowań, jednak ciągle w literaturze przedmiotu brak jest optymalnej „skali” oceniającej te zachowania. Stąd też w dostępnej literaturze przedmiotu brak jest oceny zachowań zdrowotnych młodzieży szkolnej. Dokonanie przez mnie oceny zachowań zdrowotnych badanej młodzieży mającej na celu zaliczenie badanych czy to do grupy prowadzących prozdrowotny styl życia czy antyzdrowotny – było możliwe dzięki opracowaniu i zastosowaniu autorskiej „Skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”.

Cele pracy. 1. Przedstawienie koncepcji autorskiej „Skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”. 2. Zastosowanie tej skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży.

Materiał i metodyka. Autorska „Skala do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”, przedstawiona w metodyce badań niniejszej pracy.

Wyniki i wnioski. 1. Wyniki z zastosowania „Skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”. 2. Możliwości zastosowania „Skali do oceny zachowań zdrowotnych młodzieży”:

- może być przydatna do indywidualnej oceny zachowań zdrowotnych każdego ucznia
- może być przydatna do oceny zachowań zdrowotnych zbiorowości np. uczniów klas II, uczniów danej szkoły itd., wówczas uzyskaną liczbę pkt. od każdego ucznia należy zsumować i podzielić przez liczbę uczniów badanych
- może być przydatna do porządkowania ocen zachowań zdrowotnych młodzieży, którego dokonanie dzisiaj (i porównanie z innymi wynikami badań – innych autorów) jest niemożliwe
- może być przydatna w oceny skuteczności prowadzonej edukacji zdrowotnej oraz do oceny realizowanych programów zdrowotnych
- może być przydatna uczniom, rodzicom, nauczycielom, wychowawcom, tym wszystkim którym dobro dziecka, jego zdrowie nie jest obojętne.

Słowa kluczowe: zachowania zdrowotne, skala do oceny zachowań zdrowotnych, styl życia

Introduction. Health behaviours either promote or threaten health. These types of behaviours have been diagnosed in numerous studies; however, there is still a lack of a suitable 'scale' for assessing them, hence also a requirement for the evaluation of health behaviours in young people. The assessment which I made of such health behaviours in order to classify young people into pro- or anti-health groups was possible due to the development and implementation of my own „Scale for assessing young people's health behaviours”.

Aim. 1. Presentation of the original concept of „Scale for assessing young people's health behaviours”. 2. Application of this scale in the assessment of young people's health behaviours.

Materials and methods. My own „Scale for assessing young people's health behaviours” will be presented in study methods of this work.

Results and Conclusions. 1. Results of the application of the „Scale for assessing young people's health behaviours”. 2. Potential applications for the „Scale for assessing young people's health behaviours”:

- it may prove invaluable in the individual assessment of health behaviours in every schoolchild
- it may prove invaluable in the assessment of group health behaviours such as the 11-year-old pupils, or for the pupils at a given school, where the numbers of points from individual pupils are added together and, then, divided by the total number of pupils participating in the study
- it may prove invaluable for assessing young people's health behaviours, which, along with comparisons with other studies by other authors, is presently impossible
- it may prove invaluable when assessing the effectiveness of health education and health programmes
- it may prove invaluable for pupils, parents, teachers, educators and anyone involved in children's welfare.

Key words: health behaviours, scale for assessing health behaviours, lifestyle

Profilaktyka nadwaga i otyłość w populacji wieku rozwojowego

Prophylaxis against excessive weight and obesity in population of developmental age

Renata Żaczek^{1/}, Beata Dobrowolska^{2/}

^{1/} Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Zakład Pielęgniarstwa

^{2/} Uniwersytet Medyczny, Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, Katedra Rozwoju Pielęgniarstwa

Problem nadwagi i otyłości u dzieci i młodzieży w ciągu ostatniego dziesięciolecia wyraźnie zaostrzył się. Dramatyczny wzrost występowania nadmiaru masy ciała stwierdza się przede wszystkim wśród ludności krajów wysoko rozwiniętej Europy i Ameryki Północnej i jest on ściśle powiązany ze wzrostem zawartości tłuszczu w pożywieniu oraz równoczesnym zmniejszeniu aktywności fizycznej. Dane statystyczne z ostatnich lat przedstawiają rangę problemu, w Polsce dzieci z nadwagą stanowią 2,5-12% populacji rozwojowej, w Europie 6-15%, zaś w USA ok. 25%.

Nadwagę i otyłość w dzieciństwie i okresie dorastania ze względu na powszechne występowanie oraz liczne następstwa (cukrzyca, nadciśnienie tętnicze) zaliczono do chorób cywilizacyjnych obecnego stulecia. Wobec powyższego zagrożenia bardzo ważną rolę spełnia profilaktyka, która powinna być wdrożona od wczesnego dzieciństwa. Prewencja nadwagi i otyłości jest szansą na osiągnięcie realnych korzyści zdrowotnych i ekonomicznych rozwijających się krajów.

Słowa kluczowe: profilaktyka, nadwaga, otyłość, dzieci, młodzież

Synopsis: The problem of excessive weight and obesity among children and young people has become more prominent during last ten years. Dramatic growth of body mass excess is found mainly between inhabitants of highly developed countries of Europe and North America and is strictly connected with the increase of fat content in food, parallel with a decrease of physical activity. Statistics from the last years show the gravity of the problem, in Poland children suffering excessive weight constitute 2.5-12% of developmental population, in Europe 6-15% whereas in USA about 25%.

Taking into consideration its common occurrence and numerous consequences (diabetes, hypertension) excessive weight and obesity during childhood and adolescence have been recognised as diseases associated with the progress of civilization of this century. Regarding above-mentioned risk, prophylaxis, which should be implemented from early childhood, is of high importance. Prophylaxis against excessive weight and obesity is a chance for developing countries for achieving real health and economic benefits.

Key words: prophylaxis, excessive weight, obesity, children, young people

Determinanty stanu zdrowia populacji a problemy zdrowotne współczesnych społeczeństw

Determinants of population health and health problems in present societies

Krzysztof Włoch, Iwona Bojar, Ewa Warchoń-Stawińska, Leszek Grochowski

Katedra i Zakład Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Podstawą rozwoju współczesnych społeczeństw jest rozwój urbanizacji technicyzacji życia codziennego. Powoduje to formalizację relacji interpersonalnych, wzrost napięcia w relacjach międzyosobniczych. Te determinanty stanu zdrowia stanowią problemy zdrowotne dla organizatorów ochrony zdrowia. Naturalnie brane są pod uwagę inne czynniki, jak np. przyrodnicze i społeczne.

W pracy przedstawiono cztery poziomy różnicujące: stan zdrowia i problemy zdrowotne populacji takie jak status społeczny, społeczne konsekwencje rozwoju cywilizacyjnego, dystrybucję organizacyjną systemu ochrony zdrowia oraz konsekwencje społeczne, jakie niesie ze sobą rozwój cywilizacyjny.

Celem pracy jest analiza tych poziomów różnicujących stan zdrowia populacji. Analiza ta przyczyni się do optymalizacji organizacyjnej i funkcjonalnej systemu ochrony zdrowia w Polsce poprzez wyszczególnienie tych problemów zdrowotnych, które w istotny sposób wpływają na stan zdrowia współczesnego społeczeństwa.

Słowa kluczowe: determinanty stanu zdrowia, populacja, nowoczesne społeczeństwo

Present societies develop basing upon urbanization and technical progress in everyday life. The above causes formalization of interpersonal relations as well as growth of emotional strain among people. These determinants of health are the main reason of health problems for health protection organizers. Certainly other factors like natural or social ones are also considered.

The study presented four levels of differentiating health condition and health problems in a population: social status, social consequences of civilization development, organizational distribution of health protection system as well as the social consequences caused by civilization development.

The paper focused on analysis of levels which differentiate population health. The analysis will contribute to organizational and functional optimization of health protection system in Poland by specifying these health problems which considerably influence health condition of present society.

Key words: health condition determinants, population, present society

Wybrane aspekty palenia tytoniu przez młodzież liceów ogólnokształcących w Gdańsku

Selected aspects of smoking among high school students in Gdansk

Tadeusz Wołowski ^{1/}, Beata Garbarczyk-Sopata ^{2/}

^{1/} Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

^{2/} V Liceum Ogólnokształcące w Gdańsku

Wprowadzenie. Jednym z głównych niewłaściwych zachowań zdrowotnych młodzieży szkolnej w Polsce jest palenie tytoniu. Młodzi ludzie zazwyczaj posiadają wiedzę o szkodliwości palenia tytoniu i chętnie na ten temat rozmawiają, jednakże nie przekłada się to na oczekiwaną znaczącą redukcję palenia w tej grupie osób. Zgłębienie powodów, dla których młodzież zaczyna palić papierosy umożliwi bardziej skuteczne przeciwdziałanie temu niekorzystnemu zjawisku społecznemu.

Celem pracy jest analiza wybranych aspektów palenia tytoniu przez młodzież licealną. Podjęto próbę oceny skali rozpowszechnienia palenia tytoniu w badanej populacji oraz ustalenia zależności pomiędzy występowaniem nałogu wśród najbliższych członków rodziny i kolegów a paleniem przez badanych uczniów.

Materiał i metodyka. Narzędzie badawcze stanowiła anonimowa ankieta, dotycząca różnych aspektów palenia tytoniu. Wiosną 2007 r. przeprowadzono badanie ankietowe wśród wszystkich uczniów klas drugich V Liceum Ogólnokształcącego w Gdańsku. Zebrano 142 ankiety, które poddano analizie statystycznej. Jej wyniki przedstawiono w niniejszym opracowaniu.

Wyniki i wnioski. Stwierdzono, że rozpowszechnienie palenia tytoniu w badanej grupie wynosi 20%. Ponad 40% palących swój pierwszy kontakt z papierosem miało już w szkole podstawowej. Najczęściej wymienianymi okolicznościami, w których ankietowani sięgali po pierwszego papierosa były spotkania towarzyskie (41%). Istotnym czynnikiem, który ma wpływ na postawę i zachowanie młodych ludzi, m.in. na palenie papierosów, są rówieśnicy. Badanie wykazało, że w gronie populacji palących uczniów aż 66% przyjaciół i kolegów stanowią palący. W związku z wczesną inicjacją palenia tytoniu przez młodzież oraz dużym wpływem rówieśników na podjęcie palenia przez uczniów istnieje szczególna potrzeba wdrożenia profesjonalnych programów antytytoniowych już w szkołach podstawowych.

Słowa kluczowe: *palenie tytoniu, zachowania zdrowotne, promocja zdrowia, młodzież szkół średnich*

Introduction. One of the most important health risk behaviours among school youth in Poland is smoking. Young people have a wide knowledge about risks connected with smoking and are willing to talk about it, but in spite of this it does not lead to modification of habits. Studying the reasons of starting smoking is necessary to plan and conduct an effective anti-tobacco programmes.

The aim of the research was to analyze the selected aspects of smoking among high school students. It was also to determine the prevalence of smoking among students' relatives and close friends and its correlation with smoking of surveyed students.

Material and method. The research methodology was based on the anonymous questionnaire dealing with several aspects of smoking. In the spring 2007 the group of all second-year students from the public high school in Gdansk was surveyed, 142 questionnaires were gathered and statistically analyzed. The results were presented.

Results and conclusions. The smoking prevalence in the group was around 20%. More than 40% of students had their first contact with cigarettes in primary school. The most common circumstances were social peer-group meetings. The smoking behaviour among students was strongly related to smoking of their colleagues. The majority of the smokers' friends were also smoking. Taking into account that the youth start smoking very early it is essential to plan and conduct anti-tobacco programs for first classes of primary schools.

Key words: *cigarette smoking, health behavior, health promotion, high school students*

Problem nikotynizmu oraz palenia biernego występujący wśród studentów

Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Nicotine abuse and passive smoking among students of Medical University in Lublin

Katarzyna Wójtowicz-Chomicz, Małgorzata Kowal, Magdalena Kowalska, Andrzej Borzęcki

Katedra i Zakład Higieny Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Katedra Biologii i Higieny Zakład Higieny i Promocji Zdrowia

Zamiejscowy Wydział Wychowania Fizycznego w Białej Podlaskiej

Wstęp. Biernie palenie to inhalowanie dymu tytoniowego innych palaczy. Bierny palacz wdycha dym tytoniowy pochodzący zarówno ze strumienia bocznego papierosa jak i dym wydychany przez palacza. Prawie co trzeci dorosły Polak pali papierosa co powoduje narażenie wielu osób na palenie biernie. Działanie dymu tytoniowego nie jest ograniczone do tylko do palaczy tytoniu, ale także dotyczy wszystkich osób przebywających razem z osobami palącymi. Cel pracy: Celem pracy była analiza stopnia uzależnienia od nikotyny osób palących oraz narażenie na palenie biernie osób niepalących.

Materiał i metoda. Badaniem objęto 378 studentów Uniwersytetu Medycznego w Lublinie w roku akademickim 2007/2008. Udział w badaniach był dobrowolny i anonimowy, a dobór respondentów losowy. W celu zebrania niezbędnych informacji opracowano ankietę. Część pierwsza obejmowała pytania o wiek, płeć, miejsce zamieszkania, stany cywilny, sytuację ekonomiczną, liczbę osób palących w rodzinie itp. Część druga zawierała właściwą ankietę – test Fageström'a.

Wnioski. 1. Nikotynizm i palenie biernie to problem powszechnie występujący wśród młodzieży akademickiej. 2. Redukcja narażenia na palenie biernie pozwoli uchronić młodzież przed poważnymi skutkami zdrowotnymi w przyszłości. 3. Należy zastanowić się nad kampanią informacyjną na temat skutków palenia biernego.

Słowa kluczowe: *palenie biernie, studenci, papierosy*

Introduction. Passive smoking means inhaling nicotine smoke produced by other smokers. Consequently, passive smoker inhales smoke coming from a side stream of cigarette as well as smoke exhaled by smoker. Almost every third Pole smokes cigarettes which put many people at risk of passive smoking. Influence of cigarette smoke is not limited only to those who smoke but it also affects those who are present in the surroundings.

Aim of the work. Analysis of smoking addiction level among smokers as well as evaluation of exposure to passive smoking was the aim of the work.

Materials and methods. Studies were conducted among 378 students of Medical University in Lublin in the academic year of 2007/2008. Participation in the studies was voluntary and anonymous and choice of respondents was random. A questionnaire was created in order to obtain the necessary data. First part included questions related to age, gender, place of living, marital status, financial situation, number of smokers in the family etc. The second part included the proper questionnaire, Fageström'a test.

Results. 1. Nicotine addiction and passive smoking frequently occurs among students. 2. Reduction of exposure to passive smoking will help to protect youths against serious health problems in the future. 3. An information campaign should be considered, dealing with effects of passive smoking.

Key words: *passive smoking, students, cigarettes*

Spontaniczne zaprzestanie palenia przez kobiety w ciąży. Charakterystyka populacji kobiet w małych miastach i na wsi

Spontaneous smoke quitting by pregnant women. The characteristics of women from small towns and villages

Łukasz Balwicki, Tadeusz Jędrzejczyk, Monika Nowalińska

Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

Wprowadzenie. Palenie jest udowodnionym czynnikiem ryzyka dla zdrowia zarówno matki jak i dziecka. Pomimo, że nałóg palenia jest silnym uzależnieniem, znane jest zjawisko spontanicznego rzucania palenia przez kobiety w ciąży, które może być wykorzystane przy realizacji programów antytytoniowych.

Celem pracy była analiza zjawiska spontanicznego zaprzestania palenia przez kobiety w ciąży uczestniczących w Polskim Projekcie 400 Miast+ w kontekście specyfiki społeczno-ekonomicznej tej grupy.

Materiał i metodyka. Materiał badawczy pochodzi z wywiadów ankietowych przeprowadzonych w 2007 r. przez położne środowiskowe z 1085 ciężarnymi w małych gminach miejskich i wiejskich, które zgłosiły akces do projektu z terenu woj. lubelskiego i warmińsko-mazurskiego, świętokrzyskiego, opolskiego, łódzkiego.

Wyniki i wnioski. W badanej populacji spontaniczne rzucenie palenia zadeklarowało 15% ogółu badanych. Stanowi to blisko 44% kobiet, które paliły bezpośrednio przed ciążą. Spośród nich wykształcenie podstawowe miało 11%, zawodowe 41%, średnie 35%, wyższe 8%. Palące kobiety w 68% były małżonkami, 19% żyło w związkach nieformalnych, pannami było 8%. Badaną grupę stanowiły w 13% osoby uczące się, 30% pracujące, 36% bezrobotne, 15% prowadzące gospodarstwo domowe. Kobiety zaprzestające palenia z powodu ciąży stanowią liczną i ważną grupę docelową programów zdrowotnych.

Wzmocnienie pożądanego zachowania w tej grupie i zachęcenie do niepodjęcia palenia po urodzeniu dziecka mogłoby doprowadzić do znaczącej redukcji zjawiska palenia wśród kobiet.

Słowa kluczowe: *palenie, ciąża, styl życia, status społeczno-ekonomiczny*

Introduction. Smoking by pregnant women is the proven risk factor for health of the mother and the child. In spite of the fact that smoking is a strongly addicting habit, the spontaneous smoke quitting by pregnant women can be observed and used when implementing anti-tobacco programmes.

The aim of the study was to analyze spontaneous smoke quitting by pregnant women taking part in Polish 400 Cities Project+ in relation to socio-economical characteristics of the group.

Material and method. The material for the analysis was based on questionnaires conducted by midwives in 2007. The surveyed group included 1085 pregnant women from small country and country-municipal communes from Lubelskie, Warmińsko-Mazurskie, Świętokrzyskie, Opolskie and Łódzkie Province.

Results and conclusions. In the surveyed population 15% women declared spontaneous smoke quitting, even if 44% of the women smoked before pregnancy. Among them 11% had elementary education, 41% technical education, 35% secondary education, 8% university education. Women who quit smoking in 68% were married, in 19% lived in non-formal relationships, 8% were unmarried. In the group 13% were students, 30% were employed, 36% were unemployed, 15% were housewives. The women who quit smoking because of pregnancy formed a large and important target group for health programmes. The increase in positive changes of behaviour in this group and stimulation of the women not to smoke also after the childbirth can result in a significant reduction of smoking by women.

Key words: *smoking, pregnancy, life style, socio-economical status*

Czynniki determinujące zmiany zachowań związanych z paleniem tytoniu w populacji wczesnej starości*

Determinants of smoking-related health behaviours in a 'young old' subpopulation

Irena Maniecka-Bryta, Alina Kowalska, Marek Bryta, Włodzimierz Stelmach, Wojciech Drygas

Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

* *praca finansowana przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi z pracy własnej nr 502-16-516*

Wprowadzenie. Palenie tytoniu jest ważnym czynnikiem ryzyka wielu chorób niezakaźnych, w szczególności chorób układu krążenia, także w subpopulacji w wieku wczesnej starości.

Cel. Celem pracy jest ocena zmian częstości palenia tytoniu wśród osób starszych w okresie przemian społeczno-ekonomicznych.

Materiał i metody. Poddano analizie dane empiryczne uzyskane z dwóch badań przekrojowych ukierunkowanych na wykrycie czynników ryzyka dla chorób układu krążenia. Badania zrealizowano w ramach programu CINDI WHO (Countrywide Integrated Noncommunicable Diseases Intervention) w Łodzi w 1991 r. i 2002 r. w dwóch niezależnych próbach losowych. Liczba osób w wieku 65-74 lata objęta badaniem w 1991 r. wynosiła 177, zaś w 2002 r. – 591. Częstość palenia papierosów oceniono na podstawie wywiadu kwestionariuszowego z wybranymi osobami.

Wyniki. W 1991 r. jedynie 16,0% badanych mężczyzn nigdy nie paliło tytoniu, ponad połowa (54,7%) aktualnie paliła, a prawie co trzeci palił tytoni w przeszłości (29,3%). Wśród badanych kobiet prawie 1/4 nigdy nie paliło tytoniu, 17,7% paliło aktualnie, a 8,8% w przeszłości. W 2002 r. już ponad połowa badanych mężczyzn (54,2%) nigdy nie paliła tytoniu i ponad 4/5 kobiet (82,9%). Znacząco spadł udział mężczyzn aktualnie palących tytoni – palił co piąty (20,0%), a co czwarty palił w przeszłości (25,8%). U kobiet odnotowano także spadek częstości palenia tytoniu, jednakże nie był on tak wyraźnym jak u mężczyzn, bowiem co dziesiąta kobieta objęta II badaniem paliła, a 70% stanowiły były palaczki. Za pomocą indeksu Brinkmana określono udział silnie uzależnionych od palenia tytoniu. W badaniu w 1991 r. stanowili oni niemalże 90% aktualnych palaczy, zaś w 2002 r. 73,8%.

Wnioski. Porównanie wyników obu badań wykazuje istotne zmniejszenie częstości palenia tytoniu wśród mieszkańców Łodzi w wieku wczesnej starości, zarówno w grupie aktualnych, jak i rzyszłych palaczy ($p < 0,001$). Zmiany zachowań prozdrowotnych związane z niepaleniem tytoniu istotnie statystycznie koreluje ze stopniem wykształcenia.

Słowa kluczowe: *palenie tytoniu, wiek wczesnej starości, Łódź*

Introduction. Tobacco smoking is an important risk factor for multiple non-communicable diseases, in particular CVD, in the young old subpopulation as well.

Aim. The study aimed at evaluating trends in the prevalence of tobacco smoking among elderly people in the period of socio-economic transition.

Material and methods. Our analysis was based on empirical data obtained during two cross-sectional studies oriented at detecting CVD risk factors. The research studies were carried out in the framework of the CINDI (Countrywide Integrated Noncommunicable Diseases Intervention) WHO programme in Lodz in 1991 and 2002 in two independent random samples. The number of study subjects aged 65-74 years amounted to 177 in 1991 and 591 in 2002. The frequency of smoking was estimated following a questionnaire survey.

Results. In 1991 only 16.0% of male subjects refrained from smoking, over a half (54.7%) reported smoking, and almost every third (29.3%) confessed to having smoked in the past. Among female subjects, almost 1/4 had never smoked, 17.7% were current smokers, and 8.8% were former smokers. In 2002 over a half of male subjects (54.2%) and over 4/5 (82.9%) of females had never smoked. A significant decline of the share of current male smokers was observed. Every fifth (20.0%) was a current smoker, whereas every fourth was a former smoker (25.8%). Among females there was a decrease of smoking frequency as well, but it was not so well marked as that among males. Every tenth female participant of our second study was a current smoker, and 70% reported being former smokers. With the use of the Brinkman's index, we calculated the share of heavy smokers. In 1991 they constituted as much as 90% of current smokers, whereas in 2002 they comprised 73.8% of current smokers.

Conclusions. The comparison of the results of our two studies confirms a significant reduction of the frequency of tobacco smoking in the population of 'young old' Lodz inhabitants, both in the category of current smokers and former smokers ($p < 0.001$). The changes of health behaviours connected to non-smoking manifested a statistically significant correlation with the education level.

Key words: tobacco smoking, the young old subpopulation, Lodz

Zmiany zachowań dotyczących palenia tytoniu po upływie 10 lat od przystąpienia do konkursu „Rzuć palenie i wygraj” w grupach objętych dodatkową interwencją*

Changes in behaviour concerning smoking tobacco ten years after joining the 'Quit and Win' competition in groups under additional intervention

Alina Kowalska, Włodzimierz Stelmach, Wojciech Drygas

Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej

* Praca finansowana przez Uniwersytet Medyczny w Łodzi z pracy własnej nr 502-16-855

Wstęp. Międzynarodowe kampanie antytytoniowe oceniane są jako skuteczne i efektywne ekonomicznie metody redukcji nałogu w skali społecznej. Nadal jednak poszukiwane są nowatorskie metody zwiększania skuteczności antytytoniowych działań interwencyjnych.

Cel. Dokonanie oceny długofalowej skuteczności dwóch programów dodatkowej interwencji antytytoniowej zastosowanych po zakończeniu kampanii w wybranych losowo grupach osób spośród uczestników konkursu „Rzuć palenie i wygraj”.

Materiał i metoda. Po zakończeniu II Międzynarodowej Kampanii Antytytoniowej w Polsce w 1996 r. w losowo wybranych grupach spośród uczestników konkursu zastosowano dwa programy dodatkowej interwencji różniące się pod względem merytorycznym i ekonomicznym. Grupa kontrolna pozostała bez żadnej interwencji. W okresie 10 lat systematycznie oceniano skuteczność programów. Ostatnie badania przeprowadzono w sierpniu 2006 r.

Wyniki. W pierwszej grupie eksperymentalnej 53 respondentów spośród 222 osób biorących udział w konkursie w 1996 r. (23,9%) odpowiadając na pytania dotyczące palenia tytoniu w okresie od 1 stycznia do końca lipca 2006 r. stwier-

dziło, że nie zapalili ani jednego papierosa. W drugiej grupie eksperymentalnej całkowitą abstynencję tytoniową zadeklarowało 72 ankietowanych spośród 242 uczestników konkursu (29,8%) a w grupie kontrolnej liczącej 224 uczestników konkursu 53 respondentów (23,7%) odpowiedziało, że w wyżej wymienionym okresie nie palili w ogóle.

Wnioski. Jeden z zastosowanych programów dodatkowej interwencji antytytoniowej (program tańszy) w wybranej losowo grupie po zakończeniu II Międzynarodowej Kampanii Antytytoniowej „Quit & Win” w Polsce przyczynił się do osiągnięcia istotnie lepszego długofalowego wyniku kampanii.

Słowa kluczowe: palenie tytoniu, badanie eksperymentalne, abstynencja tytoniowa

Introduction. International antinicotine campaigns are evaluated as efficient and economically effective methods of habit reduction on social scale. There are still innovative methods being looked for in order to increase efficiency of the antinicotine intervention actions.

The aim was to evaluate a long-term efficiency of two programmes of additional antinicotine intervention introduced after the end of the campaign in two randomly chosen groups of participants of the 'Quit and Win' competition.

Materials and methods. After the end of the 2nd International Antinicotine Campaign in Poland in 1996, in randomly chosen groups from among the participants of the competition, two programmes of additional intervention were used, differing economically and in their essence. Within the 10 years, the efficiency of the programmes has been systematically evaluated. The last study was carried out in August 2006.

Results. In the first experimental group, 53 respondents from among 222 of participants in the competition of 1996 (23.9%), who responded to the questions concerning tobacco smoking from January 1st to the end of July 2006, claimed that they smoked not a single cigarette. In the second experimental group a total abstinence from smoking was claimed by 72 people out of 242 participants of the competition (29.8%) and in the control group of 224 participants of the competition, 53 respondents (23.7%) stated that they had not smoked at all in the mentioned period of time.

Conclusions. One of the used programmes of the additional antinicotine intervention (the more economic programme) in the randomly chosen group after the end of the 2nd International Antinicotine Campaign 'Quit and Win' in Poland contributed to achieving a far better long-term result of the campaign.

Key words: smoking tobacco, experimental research, refraining from smoking

Choroby alergiczne jako problem społeczny i ekonomiczny na świecie, w Polsce i w regionie łódzkim

Allergic diseases as a social and economical problem in the world, in Poland and in the region of Lodz

Włodzimierz Stelmach^{1/}, Iwona Stelmach^{2/}, Alina Kowalska^{1/}, Irena Maniecka-Bryła^{1/}, Jan Krakowiak^{1/}, Leszek Wdowiak^{3/}

^{1/} Uniwersytet Medyczny w Łodzi, Katedra Medycyny Społecznej i Zapobiegawczej

^{2/} Oddział Kliniczny Interny Dziecięcej i Alergologii Instytutu Pediatrii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

^{3/} Instytut Medycyny Wsi

Wstęp. Alergia oznacza zmienioną i zwykle nieoczekiwaną silną odpowiedź układu immunologicznego na kontakt z czynnikami środowiskowymi (alergenami), które same nie są na ogół dla organizmu szkodliwe. Skutkiem reakcji alergicznej jest uszkodzenie tkanek manifestujące się przejściowymi lub bardziej długotrwałymi zaburzeniami funkcji narządu objętego reakcją lub całego organizmu.

Cel. Przedstawienie sytuacji epidemiologicznej dotyczącej występowania chorób alergicznych na świecie, w Polsce i w regionie łódzkim oraz wyników działań profilaktycznych ukierunkowanych na ograniczenie częstości występowania i leczenia chorób alergicznych na przykładzie regionu łódzkiego.

Materiał i metoda. Przedstawiono wybrane wyniki badań własnych oraz opracowano dane pochodzące z Raportów WHO z roku 1999, 2001, 2002, 2003, z Departamentu Badań Społecznych GUS oraz dane pochodzące z Wojewódzkiego Centrum Promocji Zdrowia w Łodzi.

Wyniki badania. Szacuje się, że z powodu astmy oskrzelowej na świecie cierpi 155 milionów osób. W latach 1998-2002 odsetek zgonów z powodu tej choroby systematycznie wzrastał. W 1998 r. wynosił 0,27% wszystkich zgonów, a w 2002 r. 0,42%. Szacuje się, że w Polsce na astmę choruje 5,4% osób dorosłych i 8,6% dzieci. Pod względem częstości występowania wyżej wymienionej choroby w naszym kraju wśród dorosłych region łódzki zajmuje 2 miejsce a wśród dzieci 5 miejsce. W ramach Programu Profilaktyki Chorób Alergicznych przeszkolono 19.994 pacjentów w zakresie zapobiegania oraz przebiegu astmy i alergii.

Wnioski. Astma oskrzelowa należy do najbardziej rozpowszechnionych chorób na świecie. Na podstawie wdrożonego Programu Profilaktyki Chorób Alergicznych w regionie łódzkim wykazano, że można uzyskać lepszą wykrywalność, lepszą skuteczność leczenia i obniżyć czas hospitalizacji z powodu omawianych chorób.

Słowa kluczowe: choroby alergiczne, astma oskrzelowa, DALY's, programy profilaktyczne

Introduction. Allergy is a changed and usually unexpectedly strong response of immune system to environmental agents (allergens), which in themselves are not harmful to the organism. The result of this is damage to the tissues which is manifested by temporary or more long-lasting malfunctioning of the organ or even the whole organism in which the reaction takes place.

The aim was to present the epidemiological situation related to allergic diseases which occur in the world, in Poland and in the region of Lodz and the effects of preventive actions directed at limiting the frequency of occurrence and treatment of allergic diseases, taking the region of Lodz as an example.

Materials and methods. The results presented were chosen from among the self-conducted research, but the data came also from the WHO reports from 1999, 2001, 2002, 2003, from the Sociological Research Department of GUS and the Centre of Health Promotion in Lodz.

Results. It is estimated that 155 million of people in the world suffer from bronchial asthma. In the years of 1998-2002 the death ratio due to this illness was continuously growing. In 1998 it comprised 0.27%, and in 2002 0.42% of all the deaths. It is estimated that in Poland there are 5.4% adults suffering from this illness, including 8.6% children. As far as the frequency of this illness is concerned, the region of Lodz is on 2nd position in the country and on 5th position when it comes to adults. Within the Allergy Prevention Programme, there were 19994 patients trained on how to prevent asthma and allergy, and what they do to the organism.

Conclusions. Bronchial asthma belongs to the most common illnesses worldwide. On the base of the Allergy Prevention Programme in the region of Lodz, it has been shown that due to the prevention efforts better diagnostic results, better efficiency of therapy can be achieved and also the time of hospitalization due to the illnesses can be shortened.

Key words: allergic diseases, bronchi asthma, DALY's, preventive programmes

Psychologiczne aspekty stanu zdrowia populacji

Psychological aspects of population health

Krzysztof Włoch, Piotr Książek,

Katedra i Zakład Zarządzania i Ekonomiki Ochrony Zdrowia Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Podstawą psychologicznych uwarunkowań stanu zdrowia są determinanty osobowościowe, które ukształtowane są w procesie wychowawczym w domu rodzinnym, w szkole wśród rówieśników.

Ważnym elementem uwarunkowań stanu zdrowia są czynniki stresogenne, które występują we współczesnym świecie. Dystans kulturowy jako rezultat nienadążania rozwoju kulturowego współczesnych społeczeństw za rozwojem technicznym staje się ważnym czynnikiem generującym stres. W pracy przedstawiono te obszary aktywności społecznej, które zmniejszają tzw. dystans kulturowy. Analiza tych obszarów aktywności społecznej pozwoli na ustalenie takich zasad profilaktyki pierwszorzędowej, drugorzędowej i trzeciorzędowej, które przyczynią się do obniżenia poziomu nieprzyjemnego intrapsychicznego napięcia, zredukowania poziomu lęku. Jest to ważny element polityki zdrowotnej każdego lokalnego systemu opieki zdrowotnej. Naturalnie podstawę stanowią obszary aktywności profilaktycznej państwa w takich problemach zdrowotnych, jak: alkohol, AIDS, narkotyki w odniesieniu do polityki ogólnospołecznej.

Celem pracy jest analiza psychologicznych aspektów stanu zdrowia populacji oraz możliwość zaadoptowania tych czynników psychologicznych do konstruowania lokalnych programów profilaktycznych.

Słowa kluczowe: relacje społeczne, psychologiczne czynniki stanu zdrowia

Personal determinants are the base of psychological background of health which is shaped in families and later at schools through educational process as well as among school-mates. Stressful factors present in everyday life of humans are an important element which influences health. The cultural distance, created

due to inability of contemporary societies to culturally catch up to their technical development provides an important stress-generating mechanism. The study presented these regions of social activity which decrease the cultural distance. Analysis of these areas of social activity will permit to establish principles of the first-, second- and third-order prophylaxis which will promote alleviation of the unpleasant intra-psychic tension, will reduce the level of anxiety. Such an activity represents an important element of pro-health policy in every local system of health care. In cases of such health problems involving the entire society, such as alcohol, AIDS, drugs obviously the basis is provided by prophylactic activity of the state.

The study aimed at analysis of psychological aspects of population health and the potential to adopt psychological factors in construction of local prophylactic programmes.

Key words: *social relations, psychological aspects of health*

Aktywność fizyczna pacjentów po zawale serca na terenie miasta Lublina

Physical activity in a group of patients after heart infarct, living in Lublin

Rafał Sapała^{1,2/}, Leszek Wdowiak^{2,3/}, Agata Smoleń^{4/}, Karol Zamojski^{1/}

^{1/} Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Katedra Fizjoterapii

^{2/} Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Katedra Zdrowia Publicznego

^{3/} Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

^{4/} Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wprowadzenie. Choroba niedokrwienia serca stanowi poważny problem społeczny. Jest to zespół objawów klinicznych wywołanych zmianami miażdżycowemu w naczyniach krwionośnych. Prozdrowotna aktywność fizyczna jest uznanym elementem niefarmakologicznego leczenia choroby niedokrwiennej serca.

Cel. Ocena aktywności fizycznej pacjentów po przebytych zawale serca.

Materiał i metody. Badanie przeprowadzono w oparciu o autorską ankietę wśród 80 osób po przebytych zawale serca, pacjentów leczonych w Wojewódzkim Szpitalu Specjalistycznym im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Lublinie, a także wśród pacjentów Przychodni NZOZ "Reha-Send" w Lublinie.

Wyniki. Wśród badanych aktywność fizyczna zmniejszyła się u 36,2%, zwiększenie aktywności fizycznej deklaruje 12,5%, a bez zmian pozostaje ona u 51,3% pacjentów. W badanej grupie chorych ograniczenie aktywności fizycznej wynika z lęku dotyczącego nawrotu choroby. Obecna aktywność fizyczna jest przyjmowana za satysfakcjonującą dla 65,5% badanych. Wysoce niepokojącym czynnikiem ryzyka jest otyłość, która w badanej populacji wynosiła aż 26,3%. Czynniki socjodemograficzne tj.: płeć, wiek, wykształcenie mają istotny wpływ na wiedzę dopuszczalnej aktywności fizycznej u osób o przebytych zawale serca.

Wnioski. Pacjenci po zawale serca powinni być objęci nie tylko opieką lekarzy specjalistów kardiologii i rehabilitacji medycznej, ale również psychologów, aby ograniczyć lęk dotyczący nawrotu choroby. Należy intensyfikować działania w zakresie promocji i profilaktyki chorób serca.

Słowa kluczowe: *zdrowie publiczne, rehabilitacja, zawał serca, aktywność fizyczna*

Background. The heart infarct presents a serious social problem. It involves a group of clinical conditions, which are caused by sclerotic changes in blood vessels. Physical activity for health is one of well recognized elements in non-pharmacological treatment of ischaemic heart disease.

Purpose. The aim of study involved estimation of physical activity in a group of patients after heart infarct.

Material and methods. The research was based on an independently constructed questionnaire. The study group consisted of 80 patients after heart infarct, who were treated at Stefan Kardynał Wyszyński Special Provincial Hospital in Lublin and NZOZ Reha-Send Health Centre in Lublin.

Results. Among investigated patients we have observed increase in physical activity in 36% persons and its decrease in 12.5% of them. The rest of our patients did not notice any changes. All the patients who had limited physical activity were scared that disease would come back. 65.5% of the studied patients were satisfied with their actual physical activity level. Diabetes was an extremely worrying risk factor, which in the tested group concerned 26.3% patients. Besides that, the others factors like sex, age and education also had an important influence on admissible physical activity in patients after heart infarct.

Conclusion. Patients after infarction of heart should be protected not only by cardiologist or rehabilitation specialists but also by psychologists who will help them surmount their fear. It is also important to teach the patients prophylactic means, which they can undertake before the disease symptoms start.

Key words: *public health, rehabilitation, infarct of heart, physical activity*

Występowanie wad postawy w krytycznych okresach posturogenezy u dzieci i młodzieży w powiecie chełmskim woj. lubelskiego

Occurrence of posture defect in critical periods of children and young people evolution in Chełm province

Rafał Sapała^{1,2/}, Leszek Wdowiak^{2,3/}, Agata Smoleń^{4/}, Iwona Bornus^{1/}

^{1/} Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, Katedra Fizjoterapii

^{2/} Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, Katedra Zdrowia Publicznego

^{3/} Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

^{4/} Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Wprowadzenie. Postawa ciała jest cechą charakterystyczną każdego człowieka, ulega ona nieustannym zmianom, które niestety nie zawsze są korzystne. Na jej kształtowanie wpływają czynniki endogenne i egzogenne. W obu czynnikach dużą rolę odgrywa przystosowanie się do środowiska.

Celem pracy jest określenie występowania najczęstszych wad postawy, różnic w aktywności fizycznej oraz dostępności do zajęć korekcyjnych, biorąc pod uwagę wiek, płeć i miejsce zamieszkania dzieci i młodzieży objętej badaniem.

Materiał i metody. Badaniem objęto 106 uczniów – chłopców i dziewcząt uczęszczających do klasy I szkoły podstawowej (N=48; 45,3%) i do klasy I gimnazjum (N=58; 54,7%), zamieszkałych w mieście i na wsi. W badaniu wykorzystano kartę badań opartą na punktowej ocenie wad postawy wg Wolańskiego oraz autorską ankietę skierowaną do rodziców dzieci i młodzieży objętych badaniem.

Wyniki. Występowanie wad postawy w podobnym stopniu dotyczy dzieci i młodzieży. Najczęstszą wadą jest nieprawidłowe ustawienie łopatek oraz wysklepienie stóp. Stwierdzono różnice w jakościowej ocenie postawy u dzieci ze szkół podstawowych. Postawa bardzo dobra dominuje u dziewczynek, natomiast dobra częściej dotyczy chłopców. Wśród uczniów gimnazjum nie ma wyraźnych różnic między dziewczynkami a chłopcami w odniesieniu do postawy ciała. Postawa bardzo dobra dominuje wśród dzieci i młodzieży mieszkającej na wsi, postawa dobra i zła dotyczy mieszkańców miasta. Dzieci mieszkające na wsi mają utrudniony dostęp do zajęć korekcyjnych. Gimnazjaliści poświęcają więcej czasu na dodatkowe zajęcia sportowe, naukę w domu, zabawę przy komputerze, oglądanie telewizji oraz na pomoc rodzicom w pracach wymagających wysiłku fizycznego. Zdecydowanie większą chęć uczestnictwa w zajęciach sportowych przejawiają dziewczynki, chłopcy zaś więcej czasu poświęcają na zabawę przed komputerem i oglądanie telewizji.

Wnioski. Należy zintensyfikować wczesne wykrywanie i leczenie wad postawy, poprawić dostępność do zajęć korekcyjnych, głównie dla dzieci wiejskich oraz zapewnić zdrowe formy spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież.

Słowa kluczowe: zdrowie publiczne, rehabilitacja, wada postawy

Background. Body posture is a characteristic feature of every person. It undergoes continuous changes, which, unfortunately, are not always advantageous. The endogenous and exogenous factors affect development of body posture and in both cases a big role is played by the accommodation to environment.

Purpose. The purpose of this work was to determine the most frequent posture defects, differences in physical activity and the availability for corrective exercises. The posture defects have been described by means of age, sex and residence of children and young people taking part in the studies.

Material and methods. The study group included 106 pupils - boys and girls attending the 1st class of primary school (N=48; 45.3%) and pupils attending the high school (N=58; 54.7%), who lived in a city or in the countryside. In the study we used research card based on estimate of posture defects elaborated by Wolański and authors' questionnaire, directed towards children's parents.

Results. The occurrence of posture defects is similar in children and young people. The most frequent defect is incorrect setup of scapulas and wrong foot ratio. There are qualitative differences in estimate of posture in the group of children going to primary school. Very good posture predominates in girls, and a good posture we noticed in boys. We did not notice any difference between postures of girls or boys in a high school. Children living in villages have very good posture contrary to good and bad posture observed in the group of children living in cities. Children living in villages have difficult access to corrective exercises. The high school pupils spend more time on additional sport activities, on homework, computer games, watching TV and they also more often are helping their parents in physical works. Girls show greater interest in sport participation. However, boys prefer playing on computer or watching TV.

Conclusion. It is obvious that early diagnosis and treatment of posture defects are needed. Secondary, we need to extend the availability of corrective treatment, especially to the country children. It is also important to provide the children and young people with availability to spend their free time in healthy ways.

Key words: public health, rehabilitation, defect of posture

Analiza poziomu wiedzy z zakresu BLS, AED i BTLS wśród wybranych służb mundurowych

Analysis of the level of knowledge about BLS+AED and BTLS among the chosen uniformed services

Barbara Drążek

Studenckie Koło Naukowe Pielęgniarstwa, Uniwersytet Rzeszowski, Instytut Pielęgniarstwa i Położnictwa

Wstęp. Rozwój współczesnej cywilizacji oraz coraz to nowsze osiągnięcia nauk technicznych prowadzą do wzrostu liczby wypadków. Obserwuje się tendencję wzrostową śmiertelności pacjentów z powodu wypadków i urazów. Coraz częściej spotykamy się również z przypadkami zdarzeń o charakterze masowym.

Celem pracy była analiza poziomu wiedzy z zakresu: 1. Basic Trauma Life Support (Podstawowe zabiegi ratujące życie w obrażeniach ciała w opiece przedszpitalnej), 2. Basic Life Support + Automated External Defibrillation (Podstawowe zabiegi resuscytacyjne i automatyczna defibrylacja zewnętrzna u osób dorosłych) wśród wybranych służb mundurowych na terenie Rzeszowa oraz analiza różnic – wynikających z poziomu wiedzy – pomiędzy tymi służbami.

Materiał i metody. W celu realizacji badań zastosowano metodę sondaży diagnostycznej, która została zrealizowana przy pomocy techniki ankiety. Jako narzędzia badawczego użyto kwestionariusza ankiety konstrukcji własnej. Składał się on z czterech części: metryczkowej, zawierającej 4 pytania, części zawierającej pytania sprawdzające, czy badany miał styczność z zagadnieniami z zakresu BLS+AED i BTLS i jak ocenia stan swojej wiedzy z tego zakresu. Sprawdzano również, gdzie i kiedy ankietowani zdobywali ww. umiejętności. Trzecia część – w postaci testu jednokrotnego wyboru – miała za zadanie sprawdzenie wiedzy z zakresu Basic Trauma Life Support (Podstawowe zabiegi ratujące życie w obrażeniach ciała w opiece przed-

szpitalnej). Czwarta część – również w postaci testu jednokrotnego wyboru dotyczyła Basic Life Support + Automated External Defibrillation.

Badania przeprowadzono w czerwcu 2007 r. na grupie 48 pracowników Państwowej Straży Pożarnej oraz 113 funkcjonariuszach Policji, na terenie Rzeszowa. Respondenci byli zróżnicowani pod względem płci, wieku, wykształcenia i stażu pracy. Wyniki opracowano ilościowo i jakościowo.

Wyniki. Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na zróżnicowany poziom wiedzy funkcjonariuszy badanych służb z zakresu BTLS i BLS+AED. Z analizy danych wynika, że ogólny poziom wiedzy z zakresu BTLS i BLS+AED jest wyższy wśród pracowników Straży Pożarnej. Niewystarczająca była natomiast znajomość BTLS, a zwłaszcza BLS+AED wśród funkcjonariuszy Policji. W prezentowanych tu badaniach 70,8% ankietowanych Strażaków deklarowało dobrą znajomość BTLS i BLS+AED. Natomiast funkcjonariusze Policji określili stan swojej wiedzy na poziomie dostatecznym w 47,8% i na poziomie dobrym w 30,1%. W ankietach pracownicy Straży Pożarnej udzielili w sumie średnio 65,9% poprawnych odpowiedzi na obydwa testy, co pozwala potwierdzić, że stan ich wiedzy jest dość dobry. Natomiast funkcjonariusze Policji udzielili średnio 41,9% poprawnych odpowiedzi, co pozwala stwierdzić, że ich wiedza jest dostateczna – biorąc pod uwagę średnią z obydwu testów. W prezentowanych tu badaniach 56,2% Strażaków odbyło ostatnio szkolenie w latach 2006-2007, a 34,5% ankietowanych Policjantów w latach 200-2002, czego efekt widoczny jest w prezentowanych wynikach badań.

Wnioski. 1. Wiedza badanej grupy strażaków jest na wysokim poziomie, ale tylko zakresu BTLS. 2. Tak wysoka znajomość zagadnień z zakresu BALS jest wynikiem częstych szkoleń nauczających i odświeżających wiedzę. 3. Istotna jest również dbałość przełożonych o podnoszenie kwalifikacji i umiejętności praktycznych swoich pracowników. 4. Braki w wiedzy zakresu BLS+AED, wynikają z braku szkoleń z tego zakresu lub też błędnym zrozumieniem pytań ankietowych. 5. Wiedza badanej grupy policjantów jest przeciętna w przypadku BTLS i niska w odniesieniu do BLS+AED. 6. Fakt ten wynika z niewystarczającej ilości przebytych kursów oraz odległym czasem ich realizacji. 7. Zaistniała sytuacja prawdopodobnie jest wynikiem braków finansowych w organach zarządzających.

Słowa kluczowe: BLS, AED, BALS, zarządzanie kryzysowe, służby mundurowe

Introduction. The development of contemporary civilization and technology lead to the increase in the number of accidents. Casualties due to accidents and injuries tend to increase. There are also more and more cases of mass incidents.

Aim. The aim of the study was to analyse the level of knowledge about Basic Trauma Life Support (BTLS) and Basic Life Support (BLS) + Automated External Defibrillation (AED) among the chosen uniformed services in Rzeszow as well as to analyse differences resulting from different level of knowledge of their members.

Materials and methods. In order to carry out the study, diagnostic methods based on a survey were used. The research tool had a survey form, prepared by the researchers themselves, which consisted of 4 parts: the certificate part including 4 questions, the part consisting of the questions which were to verify whether the respondents did come across the issues of BLS+AED and BTLS and how they assess their knowledge on this subject. The research aimed also to work out where and when the respondents gained the above-mentioned abilities. The third part, in a form of a single-choice test, aimed to verify the knowledge about BTLS; the fourth part, also in a form of a single-choice test, was concerned with BLS+AED. The research was carried out in June, 2007, in Rzeszow, on a group of 48 officers of the Civil Fire Brigade and 113 officers of the Police. The respondents differed in sex, age, education and seniority. The results were presented up the data both qualitatively and quantitatively.

Results. The results of the research indicate that, within the surveyed services, officers' knowledge on the subject of BTLS and BLS+AED differs significantly. The analysis of the data proves that the general level of knowledge on the subject of BTLS and BLS+AED is higher among the Fire Brigade officers. Among the Police officers, in turn, the knowledge about BTLS, and especially about BLS+AED, is insufficient. 70.8% of the surveyed firemen declared to have good knowledge about BTLS, BLS+AED, whereas 47.8% of the surveyed policemen defined their knowledge as insufficient and 30.1% found it good. On the average in two tests, 65.9% of the Fire Brigade officers' answers were correct, which confirms that their knowledge on the subject is quite good, whereas in case of the policemen this percentage drops to 41.9%, which proves that, as far as the average of both tests is considered, their knowledge is sufficient. In the conducted study, 56.2% of the firemen did their last training in the years 2006-2007 and 34.5% of the policemen in 2001-2002, the effect of which is well-visible in the results of the study.

Conclusions. 1. The surveyed group of firemen is very knowledgeable, but only on the subject of BTLS. 2. Such a high level of knowledge on the subject of BTLS results from frequent training courses that instruct and refresh the knowledge. 3. It is also important that superiors seek to increase their staff's qualifications and practical abilities. 4. Gaps in knowledge about BLS+AED result from the lack of training within this field or from misunderstanding of the survey questions. 5. The surveyed policemen's knowledge on the subject of BTLS and BLS+AED is sufficient and low, respectively. 6. This results from the insufficient number of completed courses and their remoteness in time. 7. The existing situation might result from financial deficiencies in the managing bodies.

Key words: BLS, AED, BALS, emergencies, uniformed services

Analiza taksonomiczna stanu zdrowia ludności Ukrainy i Polski w okresie przemian ustrojowych

Taxonomic analysis of public health state in Ukraine and Poland in the period of political transformations

Wiktorja Pantylej

Zakład Geografii Ekonomicznej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wprowadzenie. Przeprowadzane na Ukrainie i w Polsce od kilkunastu lat reformy ustrojowe spowodowały wiele istotnych przeobrażeń, widocznych szczególnie w gospodarce i sferze stosunków społecznych. Chociaż cel wdrażanych reform był w obu państwach podobny, to zakres i tempo ich realizacji były zupełnie odmienne, co różnie wpłynęło na poziom, jakość życia oraz stan zdrowia ludności tych krajów.

Cel pracy. Poznaczym celem artykułu była ocena przestrzenno-czasowej zmienności stanu zdrowia ludności Ukrainy i Polski na poziomie ogólnokrajowym i regionalnym w latach 1990-2006. Z kolei cele metodologiczne określone zostały następująco: opracowanie cząstkowych i syntetycznych wskaźników stanu zdrowia ludności badanych krajów; próba określenia wagi wybranych czynników w kształtowaniu stanu zdrowia ludności (na podstawie regresji wielorakiej); opracowanie typologii obwodów Ukrainy i województw Polski ze względu na stan zdrowia ludności (na podstawie metody taksonomicznej).

Materiały źródłowe. W opracowaniu wykorzystano opublikowane i niepublikowane dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego, Centrum Organizacji i Ekonomiki Ochrony Zdrowia, Państwowego Komitetu Higieny (Polska); Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy, Centrum Statystyki Medycznej w Kijowie, Ministerstwa Ochrony Zdrowia Ukrainy.

Metody. Wykorzystano następujące metody badawcze: analizę źródeł literaturowych i internetowych, selekcję i analizę materiałów statystycznych, metodę komparatywną i ocen eksperckich, metody kartograficzne i statystyczne (wyliczenie wskaźników intensywności, współzależności, taksonomicznych miar Hellwiga, regresji wielorakiej).

Wyniki. Biorąc pod uwagę następujące kryteria: kompletność przestrzenną danych dla przyjętych jednostek administracyjnych obu krajów, brak nadmiernie skorelowanych cech reprezentujących wyodrębnioną ich grupę, względnie wysoką zmienność przestrzenną, opracowano zestaw zmiennych służących do oceny stanu zdrowia ludności Ukrainy i Polski, przeanalizowano współczynniki korelacji i regresji stanu zdrowia ludności oraz jego uwarunkowań w obrębie obu badanych krajów, przeprowadzono typologię obwodów Ukrainy i województw Polski na podstawie stanu zdrowia ludności.

Wnioski. Udokumentowano istnienie głębokiego kryzysu zdrowotnego na terenie Ukrainy w porównaniu z Polską. Stwierdzono, że Polska dość łagodnie przeszła przez transformację epidemiologiczną, podczas gdy na Ukrainie doszło do nałożenia na siebie ciągle wzrastającego poziomu zapadalności na choroby społeczne i cywilizacyjne (z wyjątkiem chorób układu oddechowego). Potwierdzono podstawową hipotezę badawczą opracowania o różnej sile oddziaływania przeprowadzonych reform społeczno-gospodarczych na stan zdrowia ludności Ukrainy i Polski.

Słowa kluczowe: zdrowie ludności, przemiany społeczno-gospodarcze, analiza taksonomiczna Hellwiga, Ukraina, Polska

Introduction. Political reforms in Poland and Ukraine, conducted for several years, have caused a number of transformations, noticeable mainly in economy and the sphere of social relations. Although the objectives of introduced reforms were similar in both countries, the range and pace of their implementation were totally different. All that differently influenced living standards and public health state in both countries.

Objectives. The cognitive objective of the study was to estimate the time-spatial changeability of public health condition in

Poland and Ukraine at general country level and regional level in 1990-2006. The methodological objectives comprised: the elaboration of particular and synthetic indices of public health in the analysed countries, an attempt to determine the importance of the selected factors influencing public health (on the basis of multiple regression), the elaboration of the typology of Ukrainian provinces and Polish voivodships according to the condition of public health (on the basis of the taxonomic method).

Sources. The author used published and unpublished statistical data of the Central Statistical Office, the Centre of Health Care Organization and Economics, the State Hygiene Committee (Poland); the State Statistical Committee of Ukraine, the Centre of Medical Statistics in Kyiv, the Ukrainian Ministry of Health Care.

Methods. The following research methods were used: the analysis of literary and internet resources, the selection and analysis of statistical materials, the comparative method and the method of expert estimates, cartographic and statistical methods (the calculation of intensity and correlation indices as well as the indices of Hellwig taxonomic measures and multiple regression).

Results. In order to estimate the state of public health in Ukraine and Poland the following criteria were analysed: the spatial completeness of the data for the selected administrative units of both countries, the lack of excessively correlated features representing their particular group and high spatial changeability. As a result, a set of variables determining the condition of public health in Ukraine and Poland was established. Also, the indices of the correlation and regression of public health condition and its conditioning within the area of both countries were analysed. On the basis of public health condition, the typology of Ukrainian provinces and Polish voivodships was drawn.

Conclusion. The research found that in comparison to Poland, there exists a profound health crisis in Ukraine. Poland went through the epidemiological transformation period quite smoothly while in Ukraine the constantly increasing level of social morbidity overlapped with morbidity of civilization diseases (except for the diseases of respiratory system). The basic hypothesis of the study was confirmed: the intensity of the influence of the conducted socio-economic reforms on public health state differs between Ukraine and Poland.

Key words: public health, socio-economic transformation, Hellwig taxonomic analysis, Ukraine, Poland

Wrodzone wady serca występujące u dzieci hospitalizowanych w Oddziale Kardiologicznym Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie

Congenital heart diseases among children hospitalized in Cardiac Unit of Child's Health Center in Warsaw

Magdalena Kowalska, Małgorzata Kowal, Katarzyna Wójtowicz-Chomicz, Monika Lipiec, Andrzej Borzęcki

Katedra i Zakład Higieny Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Wstęp. Jednym z największych problemów w kardiologii dziecięcej są wady wrodzone serca. W Polsce stanowią one drugą co do częstości przyczynę zgonów noworodków, zaraz po chorobach okresu okołoporodowego. Na świecie rodzi się około 10 noworodków z wrodzoną wadą serca na 1000 żywo urodzonych.

Celem pracy była analiza głównych przyczyn hospitalizacji pacjentów Oddziału Kardiologii Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie.

Materiał i metody. Badaną grupę stanowiło 6130 dzieci hospitalizowanych w Oddziale Kardiologii w latach 2004-2006. Metodą badawczą była analiza dokumentacji medycznej dzieci

hospitalizowanych w Oddziale Kardiologii Centrum Zdrowia Dziecka.

Wyniki. W 2006 r. do Oddziału Kardiologii zostało przyjętych 1573 dzieci z rozpoznaną wrodzoną wadą serca, co stanowiło 70,9% wszystkich przyjęć, jakie miały miejsce w danym roku. Najczęściej występującymi wrodzonymi wadami serca u dzieci w grupie badanej w 2006 r. były: ubytek w przegrodzie międzyprzedsionkowej (17,5%) oraz ubytek w przegrodzie międzykomorowej (12,7%). W 2004 r. do Oddziału Kardiologii przyjęto 1896 dzieci, w 2005 r. – 2024 dzieci, a w 2006 r. – 2210 dzieci.

Wnioski. 1. Dzieci z wrodzoną wadą serca stanowiły najliczniejszą grupę hospitalizowanych pacjentów w Oddziale Kardiologii. 2. Ubytek w przegrodzie międzyprzedsionkowej jest najczęściej spotykaną wrodzoną wadą serca wśród dzieci leczonych w Oddziale Kardiologii w danym okresie badawczym. 3. Wzrasta liczba dzieci przyjmowanych do Oddziału Kardiologii w danym okresie badawczym.

Słowa kluczowe: choroby serca, wrodzone wady serca

Introduction. Congenital heart diseases are one of the most serious problems in child's cardiology. Regarding their frequency, in Poland they account for the second cause of neonate death just after diseases of perinatal period. In the world, 10 out of 1000 live born newborns are delivered with congenital heart diseases.

The aim of work involved analysis of major reasons for hospitalization of patients in the Cardiac Unit of Child's Health Center in Warsaw.

Materials and methods. Studies were conducted among 6130 children hospitalized in Cardiac Department between the years of 2004-2006. Evaluation of medical documentations of children hospitalized in Cardiac Units of Child's Health Center in Warsaw provided the scientific tool.

Results. In the year of 2006, 1573 children with identified congenital heart disease were admitted to Cardiac Unit, which accounted for 70.9% of all admissions which took place in the year. The most frequently occurring congenital heart diseases among examined group of children in 2006 year were: interatrial septum defect (17.5%), ventricular septum defect (12.7%). In the year of 2004, 1896 children were admitted to Cardiac Unit, in 2005 – 2024 children and in 2006 – 2210 children, respectively.

Results. 1. Children with congenital heart diseases accounted for the most numerous group of hospitalized patients in Cardiac Department. 2. Interatrial septum defect was the most frequently occurring congenital heart disease among children treated in Cardiac Unit in the examined period. 3. Number of children admitted to Cardiac Unit in the examined period increased with elapsing time.

Key words: heart diseases, congenital heart diseases

Ocena histologiczna mięśnia sercowego i naczyń wieńcowych w śmiertelnym zatruciu alkoholem etylowym

Histological assessment of myocardium and coronary vessels in lethal ethanol intoxication

Elżbieta Litwiejko-Pietrzyńczak^{1/}, Anna Niemcunowicz-Janica^{2/}, Andrzej Namiot^{1/}, Magdalena Szkudlarek^{1/}

^{1/} Zakład Anatomii Prawidłowej Człowieka Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku

^{2/} Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku

Zatrucie alkoholem etylowym może prowadzić do nagłego zgonu, którego patomechanizm nie jest dokładnie poznany. Jedną z przyczyn nagłego zgonu może być porażenie ośrodków krążeniowo-oddechowych w pniu mózgu. Przypuszcza się również, że dużą rolę w mechanizmie zgonu mogą odgrywać przyczyny typowo kardiogenne (patologia kardiomiocytów, szkieletu komórki i macierzy zewnątrzkomórkowej oraz zmiany w naczyniach wieńcowych i układzie krzepnięcia).

Celem pracy jest ocena histologiczna mięśnia sercowego i naczyń wieńcowych w śmiertelnym zatruciu alkoholem etylowym.

Badania przeprowadzono w oparciu o histologiczną ocenę wycinków mięśnia sercowego i naczyń wieńcowych pobranych od 30 zmarłych mężczyzn w wieku od 29-45 lat. Badania autopsyjne wykonano w Zakładzie Medycyny Sądowej UMB. Materiał pobrano z mięśnia wolnej ściany lewej komory, mięśniówki przegrody międzykomorowej oraz części mięśnia tuż po odejściu od aorty lewej tętnicy wieńcowej. Wycinki utrwalono w 10% zbuforowanej formalinie i zatopiono w bloczki parafinowe. Po utrwaleniu poddano standardowej obróbce histologicznej. Badania morfometryczne przeprowadzono w Zakładzie Anatomii Prawidłowej Człowieka UMB. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono: 1. przerost pojedynczych kardiomiocytów ze znacznym powiększeniem jąder komórkowych, 2. izolację poszczególnych kardiomiocytów przez tkankę łączną, 3. proliferację drobnych naczyń krwionośnych, 4. wyraźne włóknienie okołonaczyniowe.

Zaobserwowane zmiany destrukcyjne w mięśniu sercowym i naczyniach wieńcowych mogą stwarzać warunki do destabilizacji elektrycznej serca i doprowadzać do nagłego zgonu w mechanizmie zaburzeń rytmu serca.

Słowa kluczowe: alkohol etylowy, zatrucie śmiertelne, kardiomiopatia rozstrzeniowa, obraz histologiczny serca i naczyń wieńcowych

Ethanol intoxication may result in sudden death, the pathological mechanism of which is not precisely known. Paralysis of the circulatory and respiratory centres in brainstem may be one of the reasons of the sudden death. It is also supposed that typical cardiogenic reasons (pathology of cardiomyocytes, cell skeleton and extracellular matrix, and alterations in coronary vessels and coagulation system) may significantly participate in the mechanism of death.

The aim of the study was the histological assessment of myocardium and coronary vessels in lethal ethanol intoxication. The study was based on the histological assessment of specimens of myocardium and coronary vessels taken from 30 dead males in the age range of 29-45 years. Autopsies were carried out in the Department of Forensic Medicine of UMB. Material for examination was taken from free wall of left ventricle, myocardium of interventricular septum, and part of muscle sampled directly after arising place of left coronary artery from aorta. Material was fixed in the 10% buffered formalin and embedded in paraffin blocks. After fixation the material was examined in the standard histological way. Morphometric examination was carried out in the Department of Human Anatomy of UMB. The results of the examinations revealed: 1. hypertrophy of individual cardiomyocytes with significant enlargement of cell nuclei, 2. separation of particular cardiomyocytes by connective tissue and visible fibroblasts, 3. proliferation of small vessels, 4. distinct perivascular fibrosis. The observed destructive changes in the myocardium and coronary vessels may create conditions for electrical destabilization of heart and lead to sudden death as a consequence of heart arrhythmia.

Key words: ethanol, lethal intoxication, dilated cardiomyopathy, histological pattern of heart and coronary vessels

Częstość występowania zachowań dewiacyjnych i patologii społecznych wśród bezrobotnych makroregionu lubelskiego

Frequency of deviant behaviours and social pathologies among unemployed in the Lublin macroregion

Teresa B. Kulik, Anna Pacian, Jolanta Pacian, Hanna Skórzyńska, Dorota Żołnierczuk-Kieliszek

Katedra Zdrowia Publicznego Uniwersytet Medyczny w Lublinie

Bezrobocie uznawane jest za jedną z przyczyn wzrostu zachowań dewiacyjnych i patologicznych. Narastanie tego typu patologii w społeczeństwie należy do niekorzystnych skutków braku pracy.

Celem pracy jest ocena częstości występowania zachowań dewiacyjnych i patologii społecznych wśród bezrobotnych makroregionu lubelskiego. Badania przeprowadzono wśród 1560 osób pozbawionych pracy, zarejestrowanych w Miejskich i Powiatowych Urzędach Pracy w makroregionie lubelskim. Technika badawczą był kwestionariusz ankiety oraz analiza dokumentacji Wojewódzkiej Komendy Policji w Lublinie dotyczącej przestępczości wśród bezrobotnych, zaś metodą sondaż diagnostyczny (metoda surveyowa). Otrzymane wyniki badań poddano analizie statystycznej. Zastosowano trzy metody statystyczne: test chi-kwadrat na niezależność, analizę Pareto oraz analizę log-liniową.

Uzyskane wyniki badań wykazały, że przymusowa bezczynność zawodowa i nie uregulowany tryb życia wywołują u bezrobotnych zachowania dewiacyjne bądź patologiczne, które w największym stopniu sprzyjają popadaniu w konflikty z prawem i utrwalaniu patologii społecznych. Z przeprowadzonej analizy badań wynika, że 9,3% bezrobotnych przynajmniej raz ma konflikty z prawem. Najczęściej popełniane są bójki (5,2%), napady (1,6%), włamania (1,4%) oraz kradzieże (1,1%). Najwięcej przestępstw popełniają respondenci z czasem trwania bezrobocia powyżej trzech lat. Analiza danych wskazuje na wzrost przestępczości wśród bezrobotnych na terenie woj. lubelskiego. Otrzymane wyniki badań potwierdzają również wśród bezrobotnych wzrost zachowań patologicznych. Do najgroźniejszych należą zachowania samobójcze (16,2%) i próby samobójcze (11,6%). Uzyskane wyniki badań oraz prezentowane w literaturze potwierdzają częste występowanie zachowań samobójczych wśród osób bezrobotnych.

Słowa kluczowe: bezrobocie, zachowania samobójcze, konsekwencje bezrobocia

The unemployment is recognized as one of causes of deviant, pathological development of behaviour. One of the reasons of such a development in a society involves lack of work.

The frequency of deviant behaviours as well as social pathologies among unemployed individuals of Lublin macroregion was the aim of present study. Investigations were conducted among 1560 unemployed persons, registered in Municipal and District Labour Offices in Lublin macroregion. The questionnaire of inquiry was the investigative technique as well as the analysis of records of Provincial Command of Police in Lublin provided data on the crime rate among unemployed. The techniques were supported by a diagnostic survey. Results of the investigations were subjected to statistical analysis. Three statistical methods: test chi-square on independence, Pareto analysis as well as log-linear analysis were employed.

The results of investigations showed that compulsory unemployment and irregular style of life cause deviant and pathological behaviours in unemployed, which lead to falling in conflicts with law and strengthen social pathologies. The

conducted analysis of investigation results showed that 9.3% of unemployed have conflicts with law, fights being the most often committed (5.2%), followed by assaults (1.6%), burglaries (1.4%) as well as thefts (1.1%). The highest rate of crime was found in the group of duration unemployment above three years. The analysis of data showed the growth of crime rate among unemployed in Lublin province. The results of our investigation confirmed the growth of pathological behaviours also. Among the most dangerous were suicides (16.2%) and suicide attempts (11.6%). The results of investigation as well as those presented in literature confirm the frequent occurrence of suicide behavior among unemployed persons.

Key words: the unemployment, suicide behaviour, the consequences of unemployment

Wybrane elementy zagrożeń zdrowia wśród bezrobotnych makroregionu lubelskiego

Selected threats to the health of unemployed in the macroregion of Lublin

Teresa B. Kulik^{1/}, Anna Pacian^{1/}, Jolanta Pacian^{1/}, Bożena Zboina^{2,3/}, Mariola Janiszewska-Grzyb^{1/}

^{1/} Katedra Zdrowia Publicznego Uniwersytet Medyczny w Lublinie

^{2/} Uniwersytet Świętokrzyski im. Jana Kochanowskiego w Kielcach

^{3/} Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim

W warunkach przemian społeczno-gospodarczych w Polsce dokonują się przekształcenia w sferze wartości i norm związanych z poszukiwaniem pracy. Ważnym zjawiskiem jest bezrobocie. Jest to najważniejszy problem społeczny, powodujący wiele negatywnych konsekwencji zdrowotnych zarówno w odniesieniu do jednostki, rodziny jak i całego społeczeństwa.

Celem pracy jest ocena zagrożeń zdrowia wśród bezrobotnych makroregionu lubelskiego. Badania przeprowadzono wśród 1560 osób pozbawionych pracy, zarejestrowanych w Miejskich i Powiatowych Urzędach Pracy w makroregionie lubelskim. Technika badawczą był kwestionariusz ankiety, zaś metodą sondaż diagnostyczny (metoda surveyowa). Otrzymane wyniki badań poddano analizie statystycznej. Zastosowano trzy metody statystyczne: test chi-kwadrat na niezależność, analizę Pareto oraz analizę log-liniową.

Uzyskane wyniki badań wykazały, że długotrwała sytuacja bezrobocia i związane z nią ciągłe napięcie emocjonalne przyczyniło się do wystąpienia wielu zaburzeń w sferze psychicznej i fizycznej osób pozostających bez pracy. Zaburzenia te wywołały szereg dolegliwości psychosomatycznych. Istnieje bardzo silny związek między czasem trwania bezrobocia a występowaniem dolegliwości ze strony sfery fizycznej i psychicznej respondentów. Okazuje się, że objawy takie jak: bóle głowy (84,1%), $\chi^2=76,95$, $p<0,001$, bóle brzucha (70,8%), $\chi^2=79,23$, $p<0,001$, napięcie nerwowe (59,0%), $\chi^2=18,95$, $p<0,001$ zdecydowanie częściej występowały wśród osób z okresem bezrobocia powyżej trzech lat. Z przeprowadzonej analizy badań wynika, że występowanie chorób przewlekłych ma silny związek z czasem trwania bezrobocia. Wśród bezrobotnych pozostających bez pracy powyżej trzech lat najczęściej występują choroby przewodu pokarmowego, zaburzenia psychiczne psychotyczne i niepsychotyczne oraz choroby układu sercowo-naczyniowego.

Słowa kluczowe: bezrobocie, zagrożenia zdrowia, konsekwencje zdrowotne bezrobocia

The reforms in sphere of economy and social transformations in Poland create new problems of searching for work and employment norms. Unemployment is an important phenomenon. It is the most important social problem, causing many negative consequences both to individuals, families and the whole society.

The survey of threats to health of unemployed was the aim of our study performed in Lublin macroregion. The investigation were conducted among 1560 persons without work, registered in Municipal and District Labour Offices in Lublin macroregion. A questionnaire of inquiry provided the investigative technique, meanwhile the survey method was implemented. The obtained results were subjected to statistical analysis. Three statistical methods were applied: chi-square test for independent values, analysis of Pareto as well as log-linear analysis.

The results showed that the long-lasting unemployment and the connected with it continuous emotional stress contributed to physical and psychological disorders in persons staying out of work. These caused psychosomatic disturbances. The strong relationship existed between unemployment duration and the occurrence of physical and psychological problems in the respondents under study. It turned out, that symptoms such like: headaches (84.1%), $\chi^2=76.95$, $p<0.001$, pains of stomach (70.8%), $\chi^2=79.23$, $p<0.001$, nervous tension (59.0%), $\chi^2=18.95$, $p<0.001$ were significantly more frequent among persons with period of unemployment above three years. The analyses of investigation results showed that incidence of chronic diseases presented strong relationship with the unemployment duration. The diseases of alimentary tract, psychological and psychotic disorders, as well as cardiovascular diseases were the most frequent among unemployed staying out of work for three and more years.

Key words: *the unemployment, threat to health, consequences of the unemployment*

Zastosowanie miernika tlenku węgla w wydychanym powietrzu do oceny wiarygodności odpowiedzi dotyczących palenia w czasie ciąży

Measuring CO in exhaled air as the method of honest answer verification about smoking in pregnancy

Tadeusz Jędrzejczyk, Łukasz Balwicki, Marzena Zarzeźna-Baran

Akademia Medyczna w Gdańsku, Zakład Zdrowia Publicznego i Medycyny Społecznej

Wprowadzenie. Palenie jest udowodnionym czynnikiem ryzyka dla zdrowia matki i dziecka. Jednocześnie pytanie o palenie w ciąży jest często traktowane przez ciężarne jako intymne i wiąże się z kwestią zatajania prawdy.

Celem pracy była ocena wiarygodności odpowiedzi na pytania dotyczące palenia przez kobiety w ciąży uczestniczące w Polskim Projekcie 400 Miast+.

Materiał i metodyka. Materiał pochodzi z wywiadów ankietowych przeprowadzonych w 2007 r. przez położne środowiskowe z 1085 ciężarnymi w małych gminach miejskich i miejsko-wiejskich biorących udział w Programie.

Badaniu weryfikacyjnemu z użyciem miernika tlenku węgla w wydychanym powietrzu poddano 919 pacjentek. Prawdopo-

dobieństwo, że podwyższony poziom tlenku węgla powyżej 6 ppm wynikał z innego niż palenie tytoniu narażenia na tlenek węgla, jest bardzo małe (szacunkowo poniżej 1%).

Wyniki i wnioski. Wśród ciężarnych, deklarujących się jako nigdy nie palące (434) jedynie 4 osoby (0,92%) miały podwyższony poziom tlenku węgla, 15 (3,46%) odmówiło badania. Wśród ciężarnych, które rzuciły palenie zanim zaszły w ciążę (117 osób), 4 (3,42%) miały podwyższony poziom CO a 6 (5,3%) odmówiło badania. Na 141 ciężarnych, które rzuciły palenie w trakcie ciąży podwyższony wynik miało 14 kobiet (9,93%) a 10 (7,09%) odmówiło badania. Najczęściej podwyższony poziom CO obserwowano wśród kobiet deklarujących zaprzestanie palenia w trakcie ciąży, co wskazuje na nieprawdziwość deklaracji.

Słowa kluczowe: *palenie, ciąża, pomiar tlenku węgla, status społeczno-ekonomiczny*

Introduction. The special problem is the phenomenon of smoking among pregnant women because smoking is known to represent a proven risk factor for mother and fetus. The question about smoking during interview is regarded as an offending by pregnant women and still smoking is regarded to be a personal matter.

The aim of our study was to analyze truthfulness of pregnant women's answers who participated in Polish Project of 400 Cities.

Material and method. The material for the analysis was based on questionnaires conducted by midwives in 2007. The surveyed group included 1085 pregnant women from small country and country-municipal communes, who participated in the Polish Programme of 400 Cities.

The results were analyzed statistically. Among the participants, 919 of women were examined with Micro CO in exhaled air. The probability that an increased level of carbon monoxide (above 6 ppm) was caused by environmental factors other than smoking was very low and did not exceed 1%.

Results and conclusions. In the surveyed group who declared that they never smoked (434) only 4 or 0.92% tested individuals had the CO level in the exhaled air higher than 6 ppm and 15 (3.46%) refused to take part in the examination. In the group of former smokers (who quitted smoking before getting pregnant, N=117) 4 (3.42%) had increased level of CO and 6 (5.3%) refused to take part in examination. In the group of women who declared quitting smoking during pregnancy (n=141) we noted 14 of them (9.93%) with an increased level of CO and 10 (7.09%) refused to take part in the examination. The highest prevalence of untruthful answers about smoking was noted in the group who claimed that they stopped smoking during pregnancy.

Key words: *smoking, pregnancy, carbon monoxide measure, socioeconomic status*

Zjawisko agresji w szkołach gimnazjalnych

Phenomenon of aggression at secondary schools

Marian Jędrych, Mariola Ruszniak, Elżbieta Pietryka-Michałowska, Renata Wilk

Zakład Matematyki i Biostatystyki Medycznej Uniwersytetu Medycznego w Lublinie

Wprowadzenie. Agresja wśród młodzieży jest zjawiskiem bardzo powszechnym. Spowodowane jest to wieloma przyczynami. Należą do nich między innymi: czynniki biologiczne, tkwiące w samym dziecku, częste stosowanie przemocy przez osoby z najbliższego otoczenia danej jednostki oraz nadużywanie kary jako środka wychowawczego. Szkoła jako placówka wychowawcza może stać się przyczyną do rozwoju postawy agresywnej wśród dzieci i młodzieży.

Cel. Celem pracy jest stwierdzenie, czy istnieje agresja w szkole gimnazjalnej, jak również określenie jej wymiaru oraz poznania jej zakresu.

Materiał i metody. Badania zostały przeprowadzone na terenie czterech losowo wybranych szkołach gimnazjalnych. Badaniami objęto łącznie 140 osób. W badaniach zastosowano metodę wywiadu diagnostycznego opartą o skonstruowaną ankietę, czyli spis ułożonych i opracowanych celowo pytań. Uzyskane dane liczbowe poddano analizie statystycznej (Statistica 7.1).

Wyniki. Wśród badanych uczniów mieszkających na wsi 25,4% z nich uznało, że agresja jest zjawiskiem częstym, dla porównania 45,2% uczniów mieszkających w mieście udzieliło takiej samej odpowiedzi ($p = 0,014$). Mniej niż połowa (25,82%) badanych uczniów w wieku 13 lat uważa, iż agresja jest zjawiskiem częstym. Wśród uczniów w wieku 14 lat 15,71% badanych twierdzi, że jest zjawiskiem bardzo częstym. Natomiast wśród badanych uczniów w wieku 15 lat 75,0% uważa, że agresja jest zjawiskiem częstym ($p = 0,006$). Według 12,86% badanych chłopców i 2,86% badanych dziewcząt jest zjawiskiem częstym.

Wnioski. Zarówno dziewczęta jak i chłopcy niezależnie od miejsca zamieszkania i wieku, wśród głównych autorów ataków agresji widzieli swoich kolegów z klasy i ze szkoły. Agresja i przemoc jest zjawiskiem powszechnie występującym w szkołach gimnazjalnych najczęściej w postaci wyzwisk wulgaryzmów i jako sposób do rozwiązywania konfliktów.

Słowa kluczowe: zagrożenia środowiskowe, agresja, formy agresji.

Introduction. Aggression among the youth is a very common phenomenon. It results from many different causes: the biological factors, intrinsic for a child, frequent application of violence by persons from closest surroundings of an individual as well as the abuse at educational centres, used as a form of punishment. School as an educational unit could promote the aggressive attitude among children and youth.

Aim. The study aim was to check whether the aggression exists in secondary-schools, also to learn its dimension as well as range.

Material and method. Four investigations were conducted at chosen secondary schools, selected at random. The investigations were carried on 140 persons. The method of diagnostic interview was the survey based on questionnaire. Statistical analysis of the data was conducted using Statistica 7.1 software.

Results. Among studied pupils living in the countryside 25.4% recognized aggression as a frequent phenomenon, comparing to 45.2% pupils living in the city ($p = 0.014$). Less than half (25.82%) of the studied pupils at the age of 13 years thought that aggression is a frequent phenomenon. Among pupils at the age of 14 years 15.71% pupils thought that it is a very frequent phenomenon. Among pupils aged 15 years 75.0% thought that aggression is a frequent phenomenon ($p = 0.006$). According to opinion of 12.86% studied boys and 2.86% studied girls aggression is a frequent phenomenon.

Conclusions. Both girls and boys, irrespective of their place of residence and age, think that their schoolmates and classmates are the source of aggression. Aggression and violence are common phenomenon present in secondary schools, the most frequent form of it being invectives and vulgarisms applied to solve the conflict situation.

Key words: environmental threats, aggression, form of aggression

Najczęstsze przyczyny zgonów w woj. lubelskim oraz w Polsce w latach 2001-2005

Most frequent causes of deaths in Lublin region and Poland between 2001 and 2005

Piotr Dreher, Jolanta Herda, Beata Pawka, Igor Szwiec

Lubelskie Centrum Zdrowia Publicznego

Celem pracy jest ocena najczęstszych przyczyn zgonów występujących na terenie woj. lubelskiego oraz w kraju w latach 2001-2005.

Niniejsza publikacja opracowana została na podstawie danych zawartych w Informatorach Statystycznych Lubelskiego Centrum Zdrowia Publicznego z lat 2002-2006 oraz na podstawie Rocznika Demograficznego Głównego Urzędu Statystycznego z lat 2001-2006.

Najczęstszymi przyczynami zgonów zarówno w woj. lubelskim, jak i w Polsce, były choroby układu krążenia, nowotwory, zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu, a także objawy i cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych i laboratoryjnych jednostek chorobowych gdzie indziej niesklasyfikowane oraz choroby układu oddechowego.

Dokonując analizy danych z lat 2001-2005 możemy zauważyć, że zarówno na Lubelszczyźnie, jak i w całym kraju, główne przyczyny zgonów nie ulegają zmianie oraz liczba zgonów wzrasta. Istnieje wiele czynników, które predysponują do występowania określonych zgonów, tj.: wiek, płeć czy miejsce zamieszkania.

Oceniając zgony pod względem płci, wśród mężczyzn przeważały zgony z powodu nowotworów złośliwych, zewnętrznych przyczyn zachorowania i zgonu. Natomiast wśród kobiet przeważały zgony z powodu chorób układu krążenia oraz układu oddechowego. Można zaobserwować, iż od wielu lat główne przyczyny zgonów zarówno na terenie woj. lubelskiego, jak i Polski nie zmieniają się, podczas gdy liczba zgonów wzrasta wraz z wiekiem, zarówno wśród kobiet jak i u mężczyzn, przy czym maksymalną liczbę osiąga u kobiet powyżej 85 r.ż., natomiast u mężczyzn pomiędzy 75 a 79 r.ż.

Konieczne są działania z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki chorób układu krążenia oraz nowotworów złośliwych jako głównych przyczyn zgonów.

Słowa kluczowe: przyczyny zgonów, analiza, populacja

The aim of the study involved determination of the most frequent causes of deaths in Lublin region as well as in the country in summers 2001-2005.

The presentation was worked out on basis of the data contained in Statistical Information of Lublin Centre of Public Health in summers of 2002-2006 as well as on the basis of Demographic Annual of Main Statistical Office for summers of 2001-2006.

The most frequent causes of deaths both in Lublin region and in Poland were cardiovascular diseases, tumours, the external causes of falling ill and dying, as well as otherwise unclassified signs and pathological traits, abnormal results of clinical and laboratory tests of morbid units and diseases of respiratory system.

Upon analysis of the data for the years of 2001-2005 the main causes of death may be noted to be unaltered both in Lublin voivodship and in the country while the number of deaths increases. There exist several factors which predispose to certain types of death, including age, sex, site of domicile.

Upon analysis of deaths in respect to gender, in males deaths due to malignant tumours and external causes while in women deaths due to cardiovascular diseases and respiratory system prevailed.

The main causes of death were found to remain unchanged both in Lublin voivodship and in Poland while the number of deaths in both genders increased with age, reaching the highest numbers among women over 85 years of age, in men between the 75th and 79th year of age.

Activities are indispensable in the range of health promotion and prophylaxis against cardiovascular diseases and malignant tumours as the main causes of death.

Key words: causes of death, analysis, population